

TRANSVESTISUUS PERHEESSÄ

Eeva-Kaisa Leinonen

Opinnäytetyö

YLEMPI AMK-TUTKINTO

Toukokuu 2005

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) LEINONEN, Eeva-Kaisa	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 70 sivua + 11 liites.	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen ☐ saakka	
Työn nimi TRANSVESTISUUS PERHEESSÄ		
Koulutusohjelma Terveyden edistämisen ja ehkäisevän työn jatkokoulutusohjelma. Seksuaaliterveyden edistämisen suuntautuminen.		
Työn ohjaaja(t) LIIMATAINEN Leena TtT, SIRONEN Maija THM, psykoterapeutti		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan transvestisuuteen liittyviä näkemyksiä ja kokemuksia perheessä ja osana vanhemmuutta. Tutkimus toteutettiin laadullisin menetelmin. Aineisto kerättiin kahdessa vaiheessa. Pääaineisto koostuu kahden transvestiitin lapsena kasvaneen naisen haastatteluista. Tätä aineistoa täydennetään käyttämällä aiemmin kerättyä seitsemän itsensä transvestiitiksi määrittelevän miehen haastatteluaineistoa. Pääaineisto kerättiin avoimilla haastatteluilla ja täydentävä aineisto teemahaastatteluilla. Molemmat aineistot analysoitiin temaattista analyysia käyttäen.</p> <p>Tyttären ja isien haastatteluaineistoista nousee kokemuksen kerroksellisuus ensin tyttären omassa kokemuksessa, sitten tyttären ja isän välillä, tämän jälkeen laajemmin perhepiirissä ja lopulta myös perheen ulkopuolella. Analyysin tavoitteena on seurata isän ja tyttären vuorovaikutusta yksityisestä kohti yleistä näissä eri kerroksissa.</p> <p>Tuloksissa todetaan, että tyttärille oleellista on ollut mahdollisuus käydä rauhassa läpi transvestisuutta koskevan psyykkisen ymmärryksen rakentamisen prosessia. Tyttäret kokevat tulleen isänsä taholta hyväksytyiksi sellaisina kuin ovat juuri siksi, että isä ei transvestisuutensa vuoksi ole itsekään asettunut normiin. Tytärten tarinoissa korostuu käsitys transvestisuudesta isän elämään hyvinvointia ja iloa tuovana. Isän transvestisuus on tuonut tytärten elämään isän kanssa yhteisesti jaettua, mikä tyttären tarinoissa kuvautuu heidän välisensä suhteen erityisyytenä. Aineistosta tulee esiin, että tyttäret eivät ole kokeneet isän transvestisuuden vaikuttaneen käsitykseen omasta sukupuolesta. Työ osoittaa, että isän transvestisuudesta kertomisen, salaamisen ja yksityisyyden kirpeä rajankäynti sekä transvestisuuden stigmaisuus, tabuunne ja asiallisen tiedon puute tuovat tummia sävyjä muuten elämää rikastuttavaksi koettuun transvestisuuteen. Tulosten perusteella voidaan todeta, että isän transvestisuuden kanssa elämistä vaikeuttaa se, että omassa perhepiirissä transvestisuus ei muille ole yhtä luonteva kuin haastatteleminen tyttärille.</p> <p>Tutkimusongelma on kohteen kannalta merkityksellinen ja samalla se on kiinni yhteiskunnallisissa konteksteissa. Tämä on ensimmäinen suomalainen tutkimus transvestisuudesta perheessä. Kansainvälisessä transvestisuustutkimuksessa tätä tematiikkaa ei juuri ole tutkittu. Tutkimuksen avulla saatua tietoa voivat käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, terapiatyöläiset ja näiden alojen kouluttajat sekä muut asiasta kiinnostuneet.</p>		
Avainsanat (asiasanat) transvestismi, transvestisuus, vanhemmuus, perhe, sukupuoli, ristiinpukeutuminen, seksuaalisuus		
Muut tiedot		

2005-05-27

Author(s) LEINONEN, Eeva-Kaisa	Type of Publication Master's Thesis	
	Pages 70 pages + 11 appendices	Language Finnish
	Confidential ☐ Until	
Title TRANSTVESTISM IN THE FAMILY		
Degree Programme Postgraduate Degree Programme in Health Promotion and Preventive care. Sexual Health Promotion.		
Tutor(s) LIIMATAINEN Leena, Ph.D. & SIRONEN Maija, M.Sc, psychotherapist		
Assigned by		
Abstract <p>This thesis examines transvestism in the family and as a part of parenthood. The research material was collected in two phases. The primary data consists of the interviews of two women who grew up as daughters of transvestite fathers. This material is supplemented by using previously collected data from the interviews of seven men who define themselves as transvestites. The primary data was collected through open-ended interviews and the supplementary material as theme interviews. Both sets of material were analysed using the method of theme analysis.</p> <p>The stratified quality of experience emerges from the interview data of both fathers and daughters: the first layer is the daughter's own experience; the second is the relationship between father and daughter; the next layer is the broader experience in the family; and finally, experiences outside the family as well. The analysis aims at exploring the interaction between father and daughter as it shifts from personal to public on these different levels.</p> <p>The research findings conclude that having the possibility to take their own time in working out the process of constructing the psychological understanding of transvestism has been essentially valuable to the daughters. The daughters feel that their fathers have accepted them as they are precisely for the reason that due to his transvestism, the father himself has not settled for conforming to the norm of mainstream society. The daughters' stories emphasize their understanding of their fathers' transvestism as something that brings well-being and joy to their fathers' lives. Reciprocally, fathers' transvestism is seen having brought something shared to the daughters' lives. The daughters' stories reflect their fathers' transvestism as a special quality of the relationship between themselves and their fathers. The data reveals that the daughters have not experienced their fathers' transvestism as having an impact on their own gender identity. The study indicates that the demarcation between telling about the transvestism, keeping it secret and private, as well as the social stigma, taboo-like character and lack of appropriate information, bring dark tones to the issue of transvestism, which is otherwise experienced as enriching. On the basis of the research findings, it can be concluded that living with the father's transvestism is made problematic by the fact that other people within the family circle do not experience transvestism as naturally as the daughter.</p> <p>The research problem is significant for the target group, as well as tied to social contexts. This is the first Finnish study on transvestism in a family, neither has this topic been studied a great deal in international transvestism research. Knowledge produced in this study can be utilized by social and health care professionals, therapists and educators in those fields, as well as others interested in the topic.</p>		
Keywords transvestism, parenting, family, gender, cross-dressing, sexuality		
Miscellaneous		

		1
1	JOHDANTO	2
2	ASEMOINTEJA	4
2.1	Transvestiitin ulostuloprosessi	4
2.2	Sukupuoli, parisuhterakkaus ja seksihyvä	7
2.3	Transvestisuus suhteessa transseksuaaleihin, fetisisteihin ja drageihin	9
2.4	Transvestisuutta käsittelevän tutkimuksen linjoja	10
2.5	Perheen käsite ja perheen normi	12
2.6	Salaaminen, yksityisyys ja häpeä perhekysymyksissä	13
2.7	Tutkimukset transvestisuudesta parisuhteessa ja osana vanhemmuutta	16
3	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN	20
3.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tehtävä	20
3.2	Tutkimusaineiston keruu	20
3.3	Aineiston analyysi	23
3.4	Eettiset näkökohdat	25
3.5	Tutkimuksen luotettavuus	27
4	TUTKIMUSTULOKSET	30
4.1	Isän transvestisuus tyttären kokemana	30
4.2	Isän transvestisuus lapsi – vanhempi -suhteessa	34
4.3	Transvestisuuden vastaanotto perhepiirissä	42
4.4	Avoimuusstrategiat perheen ulkopuolella	50
4.5	Yhteenvedo tuloksista	52
5	POHDINTA	57
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	65
	<i>Lähteet</i>	68
	<i>Liite 1: Haastattelukutsu transvestiittijärjestön lehdessä</i>	71
	<i>Liite 2: Tiedote haastattelusta kiinnostuneille</i>	72
	<i>Liite 3: Suostumus haastateltavaksi</i>	73
	<i>Liite 4: Kaavio sukupuolesta, rakkaudesta ja seksuaalisuudesta</i>	74
	<i>Liite 5: Vertais- ja tukitoimintaa transvestiiteille</i>	75
	<i>Liite 6: Transvestisuustutkimustaulukko</i>	76

1 JOHDANTO

Transvestisuus osana ihmisen persoonallisuutta ei käytännössä useinkaan ole yksityisasia. Se vaikuttaa esimerkiksi transvestiitin perheeseen ja parisuhteeseen. Perheessä transvestisuudella on omat yksilölliset merkityksensä lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa. Näiden tematiikkojen esiin nostaminen on tärkeää paitsi kyseessä olevien perheiden kannalta, niitä tutkimalla voidaan tuoda sukupuolisen ”erilaisuuden” kohtaamiseen tarvittavia välineitä ja ymmärrystä myös laajemmin yhteiskunnassa.

Transvestiitin kiinnostus sukupuoleen ulottuu laajemmalle ja syvemmälle kuin pelkkiin vaatteisiin tai ylipäätään ulkoiseen. Transvestisuus voitaisiin määritellä vaikkapa seuraavasti:

Transvestiitti on ihminen, joka biologisen sukupuolensa lisäksi tunnistaa omakseen myös niin sanottua vastakkaista sukupuolta siinä määrin, että tahtoo ajoittain ilmentää itseään mahdollisimman monipuolisesti myös tälle toiselle sukupuolelle tunnusomaisiksi määrittävillä tavoilla. Länsimaisissa kulttuureissa transvestiitiksi määrittyvät ovat pääasiassa miehiä.

Periaatteessa sekä miehet että naiset voivat olla transvestiitteja. Meidän kulttuurissamme transvestiitiksi määrittäminen on kuitenkin huomattavasti tavanomaisempaa miehille, jotka pukeutuvat naiseksi, kuin naisille jotka pukeutuvat miesroolin mukaisesti. Kun nainen pukeutuu mieheksi, se ei ole ongelma hänelle itselleen tai hänen ympäristölleen, toisin kuin miehen pukeutuminen naiseksi. Naisten ristiinpukeutuminen ymmärretään vapaaksi itseilmaisuksi tai poliittiseksi teoksi. Miehen ristiinpukeutuminen käsitetään psykologiseksi tilaksi.

Ajatus sukupuolten sekoittumisesta ei ole mitenkään uusi. Historia ja kulttuurintutkimus tuntevat monilta eri ajoilta ja useista maailmankolkista, erityisesti niin sanotuista primitiivisistä kulttuureista, sukupuolia sekoittavia elämäntapoja, joissa on etsitty keinoja irtautua jäykistä tai kaavamaisista sukupuolikodeista. Yksi esimerkki länsimaiseen kulttuuriimme nähden erilaisesta sukupuolen jäsentämistavasta ovat hijrat Intiassa (Bullough & Bullough 1993, 5–10). Samoin Pohjois-Amerikan monien intiaaniyhteisöjen berdache-ilmion sukupuolen taivuttelua on tutkittu runsaasti (esim. Roscoe 1994; Bullough & Bullough 1993). Tai Samoalla on tavallista, että ison perheen biologisista pojista muutama elää läpi elämänsä naisen sosiaalista roolia miehen kehossa (esim. televisiodokumentti Paratiisin poikatytöt, 1999).

Ristiinpukeutuminen on ollut myös monien uskonnollisten kulttien keskeisiä sisältöjä (esim. Bullough & Bullough 1993, 5). Toisinaan ristiinpukeutuminen on joissain kulttuureissa liitetty supervoimiin: eskimoiden ja muiden napapiirillä elävien parista löytyy samaaneja, jotka ilmaisevat sisällään asustavaa naisellista puoltaan muun muassa pukeutumisella (esim. Eliade 1974).

Transvestiittien määrän tutkiminen on vaikeaa, koska ilmiö on niin moniselitteinen ja niin monin eri tavoin koettu, tiedostettu ja eletty. Arvioinnit transvestiittien määrästä vaihtelevatkin laajasti. Eräänä nyrkkisääntönä kansainvälisten tutkimusten mukaan voidaan pitää sitä, että transvestiitteja on väestöstä prosentoin verran. Suomen kokoisessa väestöpohjassa se tarkoittaisi osapuilleen viittäkymmentä tuhatta transvestiittia.

Suuri osa transvestiiteista elää tavallista perhe-elämää, joten transvestisuus koskettaa transvestiittien lisäksi monia muitakin, etupäässä heidän puolisoitaan, lapsiaan, vanhempiaan ja muita läheisiään. Niiden Suomessa asuvien lasten määrä, joiden isä on transvestiitti, on siis useita tuhansia. Näin ollen transvestisuudesta puhuttaessa ei voida ajatella sen koskettavan pientä vähemmistöä saatikka yksittäisiä ihmisiä. Ilmiön tabuisuuden vuoksi isänsä transvestisuudesta tietäviä lapsia tosin lienee vain murto-osa transvestiittien lapsista; asiat eivät kuitenkaan katoa sillä että niistä ei puhuta ja sitä kautta niillä on merkityksiä perheenjäsenten elämässä.

Tässä tutkimuksessa kuvaan transvestiittien lasten näkemyksiä ja kokemuksia isänsä transvestisuudesta osana vanhemmuutta. Tavoitteeni on ymmärtää ja kuvata kahden haastattelemani transvestiitin tyttären suhdetta isänsä transvestisuuteen. Näiltä osin en juuri voi nojata aiempaan tutkimukseen: transvestiittien lapsista ei ole edes kansainvälisellä tasolla löydettävissä tutkimusta.

Tutkimuksen aineisto on kerätty kahdessa vaiheessa: edellä mainituin transvestiittien aikuistuneita lapsia haastatteleamalla kerätyn aineiston rinnalla käytän tässä aiemmin transvestiitteja haastatteleamalla keräämääni aineistoa monipuolistamaan kuvaa transvestiitin vanhemmuudesta.

Tätä tietoa voivat hyödyntää paitsi ne, joiden henkilökohtaista elämää transvestisuus perheessä koskettaa, myös esimerkiksi terapeutit, kouluttajat ja erilaisia sosiaali- ja terveyspalvelutehtävissä toimivat.

2 ASEMOINTEJA

Koska tämän tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu lapsen kokemukseen transvestiitti-isän vanhemmuudesta, tarkastelen tässä luvussa sen eri leikkauspintoja. Kokonaisuus koostuu kovin monista ikkunoista: siitä mitä transvestisuus lopultaan on ja millainen on se prosessi joka johtaa transvestisuudesta kertomiseen, mitä perhe ja vanhemmuus ovat, miten salaisuudet ilmenevät perheissä. Pyrkimyksenäni on näillä ”ikkunoilla” jäsentää sitä kontekstia, johon tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu.

2.1 Transvestiitin ulostuloprosessi

Vaikka jokainen tarina on yksilöllisenä omanlaisensa, *ulostuloprosessin*¹ tasolla transvestiittien elämäkerroista voidaan kuitenkin hahmottaa yhteinen juoni. Koska transvestisuudesta muille kertominen on tämän tarkastelun tärkeä kiinneke, käyn ulostuloprosessia seuraavassa läpi ”Elämä transvestiittina – osa-aikatyön ulostuloprosessi” – tutkielmani mukaan (Leinonen 2003, 71–90).

Ensimmäinen aavistus itsessä olevasta transvestisuudesta saadaan yleensä lapsuudessa, vaikka usein viekin vuosia ennen kuin tuntemukset saavat nimen. Ensimmäisissä lapsuuden ristiinpukeutumiskokeiluissa painottuu ennakkoluulottomuus eikä käsitystä gendersääntöjen rikkomisesta ole; äidin ja siskojen vaatteiden kokeiluja tehdään usein julkisesti, ilman salailua tai häpeää, ja niiden käyttämisestä iloitseminen tuntuu luonnolliselta. Transvestiitin lapsuuden aikaisille ensimmäisille ristiinpukeutumiskokemuksille leimautavaa onkin niiden viattomuus: kokeilut tehdään tietämättöminä niiden sovinnaisia tapoja ja tabuja rikkovasta luonteesta. Käsitys sukupuolittuneista tavoista ja vaatteista syntyy sittemmin nopeasti. Ensimmäiset ristiinpukeutumismuistot saattavat ajoittua myös varhaislapsuutta myöhemmäksi.

Vaikka ristiinpukeutumisesta tuovatkin mielihyvää, transvestiittien lapsuusmuistoista ei näytä tulevan esiin epäselvyyttä omasta pojan sukupuolesta. Elämäntarinoissa toistuu kuitenkin se, että transvestiitit ovat jo varhain kokeneet olevansa jotenkin ”erilaisia”.

¹ Ulostulolla tarkoitetaan sitä prosessia, jossa henkilö oppii hyväksymään oman transvestisyytensä ja alkaa toteuttaa sitä suhteessa tiettyihin ihmisiin ja tilanteisiin ilman jatkuvaa pelkoa. Ulostulo on jatkuva prosessi, jossa avoimuus transvestisuuden suhteen vähitellen kasvaa. Ulostulon termi on varsin problemaattinen eikä ole käsitteenä riittävän laava kuvaamaan pitkän prosessin monia tasoja ja käsitteenä saattaa rajata ulos jotain itse prosessiin oleellisesti liittyvää.

Ensimmäisistä kokeiluista ympäristöltä saatu suora tai epäsuora palaute muuttaa kokeilujen aikaisemman avoimen luonteen salaisemmaksi.

Lapsuuden avointen ja viattomiksi tulkittavien kokeilujen jälkeen ristiinpukeutumisista tulee *nuoruusvuosien aikana* salaisia ja yksityisiä: käsitys sukupuolinormista ja sen ylittämisestä rakentuu. Vaatteita lainaillaan sieltä mistä saadaan, ja ne joko palautetaan tai kätketään talteen seuraavia pukeutumismahdollisuuksia odottamaan.

Murrosiän jälkeinen vanhemmista irtautuminen mahdollistaa aikaisempaa huomattavasti suuremman riippumattomuuden ja yksityisyyden. Lisääntyneen vapauden seurauksena transvestiitin tilaisuudet pukeutumiseen lisääntyvät ja mahdollisuudet osittaisen ristiinpukeutumisen laajentamiseen kokonaiseksi pukeutumiseksi – peruukkeineen, meikkeineen, kaikkineen – kasvavat. *Kokonaisen ristiinpukeutumisen* vaihetta edeltää monella transvestiitilla useiden vuosien tai ehkä vuosikymmenten jakso, jolloin suhtautuminen ristiinpukeutumiseen on erittäin ambivalenttia. Ensimmäisen kokonaisen pukeutumisen ajankohta vaihtelee laajasti, mutta usein se on merkkipaalu, joka aloittaa uudenlaisen transvestisuuden vaiheen.

Yksilön käsitys itsestään syntyy nimenomaan suhteessa muihin ihmisiin, myös transvestiitin kokemuksessa *transvestisuuden asettuminen yksittäistä transvestiittia laajempaan yhteeseen* on varsin merkittävää. Ristiinpukeutumisen sosiaalisiin kontakteihin tuomisen mahdollistuminen lisää transvestiitin sosiaalista vahvistumista ja kasvattaa hänen itsetuntoaan. Transvestiittikarriäärin suurimmat muutokset liittyvätkin pääsääntöisesti ulostuloprosessin ja transvestisuudesta muille kertomisen eri vaiheisiin.

Kertoessaan toiselle ihmiselle transvestisuudestaan transvestiitti näyttää itsestään jotain erittäin merkittävää ja syvästi koettua, asettuen näin alttiiksi haavoittumiselle. Siksi transvestisuudesta kertominen onkin usein varsin valikoivaa. Hylätyksi tulemisen pelko, itsesuojelun tarve ja itsesyryntä kuitenkin aiheuttavat sen, että suurin osa transvestiiteista salaa transvestisuutensa useimmilta tai kaikilta läheisiltä ihmisiltään varsin pitkään. Kuitenkin, ihminen tarvitsee toisia ihmisiä tunteakseen olevansa olemassa, samoin transvestiitti usein tuntee transvestiittina todella olevansa olemassa voidessaan elää transvestisuuttaan todeksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Ensimmäinen vaihe sosiaaliseen transvestiittina astumisessa on usein transvestiittiyhteisö, vasta sen jälkeen tulee ystävät tai perhepiiri. Sen jälkeen, kun omalle ominaislaadulle on löytynyt nimi, tulee mahdolliseksi *löytää tie muiden transvestiittien pariin*. Nykyään transvestiitit ottavat ensimmäiset sosiaaliset kontaktinsa muihin transvestiitteihin usein nimettömänä internetin kautta. Internet onkin lisännyt transvestiittien verkostoitumisen

mahdollisuuksia minimaalisilla kiinnijäämisen riskeillä. ”Tyttökerhoon” tulo näyttää ajankohtaistuvan tavallisimmin kriisien jälkeen nelissäkymmenissä, kun itsensä hyväksyminen ja itsetunnon vahvistuminen tekevät sen mahdolliseksi.

Monen transvestiitin kokemuksessa juuri yhteyden löytäminen toisiin transvestiitteihin nimetään myöhemmin yhdeksi transvestiittikarriäärin tärkeimmistä kohdista. Kokemus siitä, että *voi olla oma itsensä nimenomaan muiden ihmisten joukossa*, on erittäin tärkeä. Muiden vertaisten löytämisen suurin merkitys lienee siinä, että voi konkreettisesti huomata, ettei ole ainoa.

Identifioituminen sellaiseen ryhmään, jota kulttuurisesti usein pidetään epänormaalina ja poikkeavana, ruokkii tunnetta ihmisenä epäonnistumisesta. Tästä seuraa monenlaisia *yrityksiä eliminoida transvestisuus* itsestään ja elämästään. Kun transvestiitin elämässä on jakso, jolloin transvestisuuden toteuttamista tavoitteellisesti koetetaan eliminoida, tunteukset kuvautuvat transvestiittien tarinoissa yksinäisyytenä ja elämän kapeutumisenä: koko maailma muuttuu harmaaksi, ja sekin ilo jota saadaan elämän muista puolista, latistuu. Transvestisuudesta eroon pääseminen ei heidän käsityksensä mukaan onnistu lujallakaan tahdolla: sitä joko on transvestiitti tai ei ole, mutta valinnanmahdollisuutta ei ole. Transvestisuuden rinnastaminen harrastukseen ontuukin sikäli, että harrastuksen voi yleensä niin valitessaan lopettaa, mutta transvestisuudesta ei pääse eroon silloinkaan kun haluaisi.

Mitä parempaan tasapainoon transvestiitti pääsee transvestisuutensa kanssa, sitä vähemmän kiinnijäämisten pelko syö energiaa ja sitä sujuvampaa itsensä toteuttaminen ja itsenään eläminen, elämä kokonaisuudessaan on. Transvestisuuden integroitua osaksi kokonaisidentiteettiä sitä tuodaan ”tyttökerhoilloissa” osaksi sosiaalista vuorovaikutusta. Kenties myös perhe- ja ystäväpiirissä transvestisuus lomittuu aiempien salaisten kokemusten sijaan yhä enemmän ihmissuhdeverkostoihin. Tämä heijastuu usein lisääntyneenä itsetuntemuksena ja hyvinvointina. *Transvestisuuden voidaan ajatella ankkuroituvan kokonaisidentiteetin kiinteäksi osaksi.*

Transvestiittien tarinoissa korostuu ristiinpukeutumisen elämyksellisyys ja sen kokeminen voimaannuttavana ja elämään monikerroksellista hyvinvointia ja iloa lisäävänä. Voidessaan tuoda ”sisäistä naistaan” itsestään esiin transvestiitti tuntee suurempaa sopusointua sekä itsessään että suhteessaan ympäristöön, toisiin ihmisiin. Tämän elämyksellisyyden rinnalla kulkevat kuitenkin salailu sekä häpeä, pelko paljastumisesta ja hylätyksi tulemisesta ja ne vaikuttavat ulostuloprosessin vaiheisiin ja tapoihin. Transvestisuuden sairausleimalla on tässä siten tärkeä merkitys.

Transvestisuuden määrittelyä yksi näkökulma on tälläkin hetkellä Suomessa voimassa oleva *psykiatrian tautiluokitus* (1992). Sen kohdassa F64.1 diagnosoidaan ”kaksoisroolinen vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halu” (Tautiluokitus 1999:2, 252). Kyseinen kohta sijoittuu lukuun V eli mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt, ja sen sisällä alalukuun F60–69 eli muut aikuisiän persoonallisuus- ja käytöshäiriöt, jonka kohdassa 64 käsitellään sukupuoli-identiteetin häiriöitä, joista siis sen mukaan yksi on transvestisuus (F64.1). Teksti kuuluu näin:

"Kaksoisroolinen vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halu.

Tähän sisältyy:

Sukupuolenvaihtohaluun liittymätön nuoruusikäisen tai aikuisen sukupuoli-identiteettihäiriö.

Nuoren tai aikuisen ei-transseksuaalinen sukupuoli-identiteetin häiriö.

Kyseessä on vastakkaisen sukupuolen vaatteiden käyttäminen joissakin elämänvaiheissa tarkoituksena nauttia vastakkaisen sukupuolen väliaikaisesta jäsenyydestä. Tähän käyttäytymiseen ei liity toivetta pysyvämmästä sukupuolen muutoksesta kirurgisine käsittelyineen. Pukeutuminen ei aiheuta sukupuolista kiihotusta, mikä erottaa transvestismin esinekohtaisesta vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halusta (F65.1).

Diagnostiset kriteerit

A. Henkilö pitää toisen sukupuolen vaatteita kokeakseen väliaikaisesti vastakkaisen sukupuolen jäsenyyttä.

B. Pukeutumiseen ei liity seksuaalisia vaikuttimia.

C. Henkilö ei halua pysyvästi vaihtaa sukupuolta."

(Tautiluokitus 1999:2, 252.)

Diagnosoinnin käänköpuolena on sen patologisoivuus: transvestisuuden kuuluminen tautiluokitukseen luonnollisesti ylläpitää käsitystä transvestisuudesta sairautena. Se taas omalta osaltaan vaikeuttaa transvestiitin ulostuloprosessia. Esimerkiksi Tanskassa transvestisuus onkin poistettu psykkisten häiriöiden luokituksesta vuonna 1994.

2.2 Sukupuoli, parisuhderakkaus ja seksihyvä

Transvestisuutta pohtiessani olen huomannut, että sen liittymisiä sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja rakkauteen ei voida ohittaa. Nämä kolme osa-alueita ovat monin tavoin toisiinsa kietoutuneita. Silti on tärkeää toisinaan erottaa ne käsitteinä toisistaan. Ihmisten mielissä transvestisuus usein liittyy homo- tai heteroseksuaalisuuteen taikka erilaisiin seksuaalisiin tekoihin, vaikka tutkimusten mukaan sen strategiset positiot syntyvät nimenomaan suhteessa sukupuoleen eikä seksuaalisuuteen. Tämän vuoksi tarkastelen seuraavassa näitä kolmea käsitettä.

Transvestiitin tapa elää *sukupuolta*² ei ole yksiselitteinen. Useimmille transvestiiteille transvestisuus on osa miehenä olemista, ei sen vaihtoehto. Sen lisäksi, että transvestiitti on mies, hänellä on halu ajoittain toteuttaa itseään naisten keinoin ja olla sievä ja viehättävä, mihin he tarvitsevat vain naisille perinteisesti sallittuja keinoja. Transvestiitit kuvaavat ristiinpukeutumalla ilmaisemansa naisen roolin täydentävän miehen rooliin ja he kertovat viihtyvänsä ristiinpukeutumisroolissaan, koska se koetaan miehen roolia luontevammaksi. Useimmille transvestisuus merkitsee naiseuden yhä syvempää kokemista, mutta joillekin transvestisuus voi merkitä myös mieheyden merkityksellistymistä.

Samaan tapaan kuin ihmisiä voidaan yrittää jakaa sukupuolen suhteen yksiselitteisesti miehiin tai naisiin ja sukupuolia moniselitteisesti eläviin kuten transvestiitteihin ja transseksuaaleihin, voidaan jaotteluperusteena sukupuolisuuden sijaan käyttää *rakkautta*. Käytän selvennyksen vuoksi termiä parisuhderakkaus. Vaikka tämä termi onkin ontuva, se osoittaa sen, että kyseessä on tunteiden kohdistuminen, ei seksuaaliset käytännöt. Transvestisuus ei sinällään liity hetero- tai homorakkauteen, koska sen merkitys on sukupuolen eikä parisuhderakkauden kokemisessa.

Kolmas transvestisuuteen usein assosioitu ulottuvuus liittyy *seksihyvään*. Seksihyvän käsitteellä tarkoitan erilaisia seksuaalisen ja eroottisen nautinnon tapoja ja mieltymyksiä, esimerkiksi fetissejä ja roolileikkejä. Usein ajatellaan, että mielihyvä, jonka transvestiitti ristiinpukeutumisesta saa, on nimenomaan seksuaalista. Transvestiittien nuoruuskokemuksissa eroottisten kokemusten yhteys ristiinpukeutumiseen voikin olla merkittävä, mutta monien kohdalla se laimenee ja joillain melkein katoaa. Jotkut transvestiitit sanovat, etteivät he ole kokeneetkaan seksuaalisia tuntemuksia ristiinpukeutuessaan, koska miehisen kehon reaktiot tuntuisivat silloin asiaankuulumattomilta. Toiset transvestiitit taas tuntevat naisen roolin miehen rooliin nähden suuremmassa määrin omakseen, tällöin ehkä seksikin tuntuu tytön oloisena enemmän omalta ja tuottaa enemmän mielihyvää.

Liitteenä olevassa kaaviossa (liite 4) kuvataan sukupuolen, parisuhderakkauden ja seksihyvän suhdetta toisiinsa.

² Niin sanotun ”normaalinkin” sukupuolen määrittäminen on hankalaa, sukupuoli kun voidaan määrittellä monesta eri näkökulmasta käsin: *Sosiaalinen sukupuoli* (eng. gender, man/woman, masculine/feminine) on se sukupuoli, jonka jäseneksi yksilö sosiaalisissa yhteyksissä katsotaan. Nimien ja henkilötunnuksen avulla voidaan määrittellä *juridinen sukupuoli*. *Biologiseen sukupuoleen* (eng. sex, male/female) katsotaan kuuluviksi anatominen, geneettinen ja hormonaalinen sukupuoli. Ulkoisten sukuelinten avulla määritellään *anatominen sukupuoli*. Kromosomit määrittelevät hedelmöitymishetkellä *kromosomaalisen eli geneettisen sukupuolen*. Hormonimäärityksen avulla määräytyy *hormonaalinen sukupuoli*.

2.3 Transvestisuus suhteessa transseksuaaleihin, fetisisteihin ja drageihin

Pelkästään transvestisuutta käsittelevä tutkimus on erittäin niukkaa. Tavallisempaa on sekä transvestisuuden että transseksuaalisuuden käsitteleminen tutkimuksessa rinnakkain ja osittain päällekkäin (esim. Docter 1988; Larsson 1997; Bullough & Bullough 1993; Croughan ym. 1981; Benjamin 1953; Stoller 1984). Usein nämä sekoittuvat myös ihmisten mielikuvissa.

Transseksuaalin ja transvestiitin välinen raja onkin häilyvä. Käytännössä ero transseksuaalin ja transvestiitin välillä kulkee usein siinä, että transseksuaali ryhtyy vahvistamaan kuulumistaan muuhun kuin syntymässä määriteltyyn sukupuoleen, kun transvestiitti jää elämään kahden sukupuolen välimaastoihin. Oleellinen ero transseksuaalin ja transvestiitin välillä on, että transseksuaali sitoutuu – sukupuolenvahvistamisprosessin vaiheesta riippumatta – yhteen sukupuoleen, siihen ainoaan sukupuoleen, johon psyykkisesti tuntee kuuluvansa. Transvestiitti sen sijaan elää läpi elämänsä mieheyden ja naiseuden yhtäaikaista läsnäoloa, kulloisistakin ulospäin näkyvistä sukupuolen tunnusmerkeistä riippumatta.

Myös transvestiiteiksi ja *transvestisiksi fetisisteiksi* määrittäytyviä on monissa tutkimuksissa käsitelty yhtenä joukkona tekemättä näiden ilmiöiden välillä määritelmällistä erotte-
lua (esim. Coleman 1996; Ovesey & Person 1976; Randell 1959). Kategorisoiden voitaneen todeta, että transvestinen fetisisti ristiinpukeutuu usein vain osittain naisen vaatteisiin, kun taas transvestiitti käyttää mieluiten naisten vaatetuksen ja asusteiden mahdollisimman laajaa repertuaaria. Ehkä selkein konkreettinen ero transvestiitin ja transvestisen fetisistin välillä on se, että fetisisti tavoittelee tällä keinoin ainoastaan seksihyvää, jolloin hän tämän tavoitteen saavutettuaan miltei poikkeuksetta haluaa riisua naisellisen varustuksen päältänsä pois.

Drag queenin ja transvestiitin välinen käytännön ero käsittääkseni se, että drag queen on (miltei?) aina estradilla tai tähtää sinne, kun transvestiitin ekshibitionistisuuden tyydyttämiseen riittää usein tapaamiset muiden transvestiittien kanssa tai ulkoilu kahvilassa tai naistenvaatekaupassa. Ehkä dragillä, puhuttiinpa sitten kingistä tai queenistä, kyse on pikemminkin sukupuolen näyttämisestä tai esittämisestä ja transvestiitilla sukupuolen kokemisesta.

2.4 Transvestisuutta käsittelevän tutkimuksen linjoja

Kuva transvestisuutta käsittelevästä tutkimuksesta on pirstaleinen. Tutkimusten tarkastelunäkökulmat ja -tavat sekä tulokset poikkeavat toisistaan paljon eikä niiden välillä ole juuri vuoropuhelua. Eri ajanjaksoista on kuitenkin selvästi löydettävissä erilaisia trendejä. Puran seuraavassa kansainvälistä tutkimusta historialliseen jatkumoon ja sen jälkeen tarkastelen suomalaista tutkimusta. Transvestisuutta käsittelevästä tutkimuksesta on liitteenä myös taulukko (liite 6).

Kansainvälinen tutkimuksen historiallinen jatkumo

Transsukupuolisuustutkimuksen alkukohta on se, kun transvestisuus ja transseksuaalisuus aletaan 1910-luvulla määritelmällisesti nähdä eri ilmiöinä kuin homoseksuaalisuus (Hirschfeld 1910/1991). *Seuraava askel* tulee 1950-luvulla, kun transvestisuus ja transseksuaalisuus erotetaan toisistaan diagnostisin kriteerein (Benjamin 1953). Psykoanalyttisesti orientoitunut gendertutkimus saa 1960-luvulta lähtien runsaasti alaa (mm. Robert J. Stoller 1968 & 1985, R. C. Bak 1968, H. Taylor Buckner 1970, Lionel Ovesey & Ethel Person 1976, Susan J. Bradley 1985).³

Kolmas tärkeä käänne on se, kun 1970-luvulta lähtien tutkimuksissa aletaan irrottautua psykologisista ja sosiaalisista tulkintakehyksistä ja yhä useammin otetaan lähtökohdaksi se, että transvestisuus ei ole sen enempää psykiatrinen sairaus kuin seksuaalisuuden motivoima perversiokaan (mm. Bentler & Prince 1969 & 1970, Bentler & Sherman & Prince 1970, Prince & Bentler 1972, Buhrich & McConaghy 1970 & 1977a & 1977b, Money & Ehrhardt 1972, Diamond 1979, Docter 1988, Bullough & Bullough 1993).

Neljäntenä vaiheena voidaan nähdä se, kun transvestisuus ja transvestinen fetisistisyys alkavat 1980-luvulla tutkimuksissa eriytyä selkeämmin (mm. Harry Brierley 1979, Gosselin & Wilson 1980, J. L. Croughan & M. Saghir & R. Cohen & E. Robins 1981, John T. Talamini 1982). Sen jälkeen transvestisuuden tutkimisessa on ollut hiljaisempi vaihe, kun transsukupuolisuudesta kiinnostunut tutkimus on 1990-luvulla yhä enemmän alkanut keskittyä transseksuaalisuuteen. 1990-luvultakin löytyy kyllä yksi varsin mittava nimenomaan transvestisuuteen keskittyvä väitöskirjatutkimus (Larsson 1997).

Transvestisuuden käsitteen sisällöt ja merkitykset ovat siis koko 1900-luvun kehittyneet ja tarkentuneet. Osa transvestisuutta käsittelevästä tutkimuksesta on tehty keskenään ver-

³ Psykoanalyttiset tulkintamallit herättävät monenlaisia ongelmia, joiden vuoksi niitä on myös kritisoitu (esim. Stälström 1997).

kostoituneiden transvestiittien eli niin sanottujen tyttökerholaisten keskuudessa ja osa mielenterveyspalveluihin hakeutuneiden transvestiittien parissa. Kumpikin näkökulma kuvaa kohderyhmän vain osittain, ja siksi useimpien tutkimusten yleistäminen koskemaan koko ryhmää onkin kyseenalaista. Aiempien tutkimusten analysoinnin vaikeuksia syntyy myös siitä, että transvestiitin käsitteeseen on eri tutkimuksissa sisällytetty eri asioita.

Suomalainen transvestisuustutkimus

Suomalainen tutkimus on käsitellyt transvestisuutta niukanlaisesti. Pääasiassa transvestisuutta koskeva uusi tieto on syntynyt transseksuaalisuuden tai sukupuolen tutkimisen ohessa.

Jukka Lehtosen, Jussi Nissisen ja Maria Socadan toimittamassa teoksessa ”Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen” (1997) on kirjoittamani artikkeli ”Transihmisten arki”. Käsitellen siinä Seta ry:n Transtukipisteen sosiaalityöntekijän työkokemuksesta käsin transvestiittien ja transseksuaalien elämää arjen näkökulmasta. Transvestisuuden osalta painopisteenä ovat transvestiittien sosiaaliset verkostot ja tuen tarpeet. (Toivonen 1997, 77–89.)

Maarit Huuska (2002) on kirjoittanut artikkelin transihmisistä työelämässä. Artikkelin pohjautuu hänen työkokemukseensa sosiaalityöntekijänä Transtukipisteellä ”sukupuoleltaan moninaisten parissa”. Tähän käsitteeseen Huuska sisällyttää esimerkiksi transseksuaalit, transvestiitit ja intersukupuoliset. Huuska toteaa transvestiitteja toimivan kaikilla aloilla, usein perinteisesti miesten aloilla. (Huuska 2002, 31, 37.)

Ensimmäinen Suomessa transvestisuudesta tehty pro gradu -työ on Maya Kerosuon vuonna 1998 Åbo Akademin psykologian laitokselle tekemä ”Explanations for cross dressing in male transvestites and transgenderists”. Kerosuon teoreettinen lähtökohta on sosiaalikonstruktivistinen. Sen mukaan sukupuoli-identiteetti, naiseus ja mieheys nähdään historiallisen ja kulttuurisen prosessin tuotoksina. Tutkimuksella haluttiin kartoittaa transvestiittien omia selitysmalleja käyttäytymiselleen ja analysoida länsimaista sukupuolikulttuuria näiden vastausten perusteella. Kerosuon mukaan tärkeimmät motiivit transvestisuuteen ovat tunteiden ilmaiseminen, roolihelpotus ja identiteettinäkökulmat (Kerosuo 1998, 14).

Toinen transvestisuutta käsittelevä suomalainen pro-gradu -työ on Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan syksyllä 2003 tekemäni ”Elämä transvestiittina – osaaikatytön ulostuloprosessi” -työ. Tarkastelen siinä transvestiittien sukupuolen ja sen vari-

oinnin kokemista. Tutkielman tulokseksi saadaan transvestiitin ulostuloprosessin jäsenyys. Ulostulotarinoiden myötä aineistosta nousee idea transvestisuudesta kuviona sosiaalisen todellisuuden muodostamaa pohjaa vasten.

Sukupuolen tematiikkaan tuo näkökulmia filosofi Petri Sipilän (1998) väitöskirjaan pohjautuva ”Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka. Onko sukupuoli oikein?” -teos. Sipilä käsittelee sukupuolta moraalifilosofian näkökulmasta käsin. Sipilän käsitys on, että transvestisuus on valinta ja että sitä motivoi manifesti vallitsevia sukupuolirooleja vastaan.

Sosiologi Jan Wickman (2001) on tehnyt Åbo Akademiin väitöstudkimuksen ”Transgender Politics. The Construction and Deconstruction of Binary Gender in the Finnish Transgender Community”, joka käsittelee suomalaisten transyhteisöjen kehitysvaiheita. Osana tutkimustaan Wickman analysoi transvestiittijärjestö Dreamwear Club ry:n jäsenjulkaisujen diskurssien muutosta ensimmäisistä 1990-luvun alun jäsentiedotteista vuosituhannen vaihteen jäsenlehtiin.

Suomessa aloitettiin vuosituhannen alussa laaja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä -tutkimushanke. Siinä on erillinen transsukupuolisille suunnattu kyselytutkimus, jossa kartoitetaan heidän kokemuksiaan työelämässä. Tähän osuuteen on vastannut 112 transihmistä, joista noin puolet oli transvestiitteja. (Ks. Lehtonen 2002, 143–149.)

2.5 Perheen käsite ja perheen normi

Transvestisuuden ohella toinen tämän tarkastelun keskeinen käsite on *perhe*. Mikä on perhe? Eräs määrittely on, että perhe on ryhmä ihmisiä jotka rakastavat toisiaan ja pitävät toisistaan huolta (Stacey 1996, 270). Juha Virkki (1994) kirjoittaa, että yhden hallitsevan perhemallin sijaan elämme tilanteessa, jossa sen rinnalle on noussut useita erilaisia kulttuurisesti hyväksytyjä perhemuotoja (Virkki 1994, 6). Jallinojan (1997) mukaan perhesosiologia muuttui 1970-luvulla, kun sen piirissä alettiin käsitellä niin sanottuja vaihtoehtoisia perhemalleja: kussakin tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan vain yhtä perhemallia, tutkimukset koskivat tyypillisesti joko avioeroa, yksinhuoltajuutta, naimattomuutta, vapaaehtoista lapsettomuutta tai lesbo- ja homopareja (Jallinoja 1997, 111). Tutkimuksia perheen sisäisten sukupuoliroolien vaikutuksesta lapsen oman sukupuoli-identiteetin kehittymiseen ei tietääkseni ole.

Koska transvestisuus ei ole sosiaalisesti hyväksyttävää, se voi välillisesti synnyttää ongelmia. Esimerkiksi monet ”transu”-vitsit, joita transvestiitinkin lapsi väistämättä joutuu

kuulemaan, saattavat tuntua kurjilta. Sosiaaliset ennakkoluulot, transvestiittifobia ja institutionalisoitunut heteroseksismi stigmatisoivat perheen normin ulkopuolella eläviä.

2.6 Salaaminen, yksityisyys ja häpeä perhekysymyksissä

Transvestisuuden vahva linkittyminen psykiatriaan ylläpitää transvestisuuden salaisuusluonnetta ja motivoi salaamista. Transvestiittien elämäntarinassa salaaminen saa usein jo lapsuudesta tai nuoruudesta lähtien kohtalaisen keskeisen sijan. Transvestisuuden puheeksi ottamiseen perheessä liittyy pelko puolison tai perheen menetyksestä. Valtaosa transvestiiteista pitääkin nämä kahdet kasvonsa tarkasti toisistaan erillisinä. Näin merkittävän asian salaaminen ja jälkien peittäminen voi kuitenkin tuoda parisuhteeseen ja elämään ylipäättään kohtuutonta taakkaa ja epävarmuutta sekä lisätä syyllisyydentunteita. Transvestiittien tarinoissa toistuu se, että itsesyrjinnästä kertova valtavan voimakas häpeä saattaa kestää useita vuosia tai vuosikymmeniä. Vuosia jatkuva ainainen pelko kiinnijäämisestä ja alibien keksiminen voi olla varsin kuluttavaa.

Elämänsä mittaan ihminen tarvitsee monenlaisia strategioita selviytyäkseen. Yksi selviytymisstrategia on *salaaminen*. Useimmilla ellei kaikilla perheillä on omia salaisuuksiaan. Perheitten salaisuuksia voidaan jaotella esimerkiksi seuraavasti (Imber-Black 1988 & 1993):

1. Itseen liittyvät salaisuudet:
 - A salaisuudet joita ei päästetä omaankaan tietoisuuteen,
 - B itseä koskevat salaisuudet, jotka salataan muilta perheenjäseniltä tai
 - C tilanteet joissa asianosainen ei saa itseään koskevaa tietoa.
2. Parisuhdesalaisuudet:
 - A kumpikin tietää asian joka sitten salataan tai
 - B salataan asioita kumppanilta.
3. Vanhempien ja lasten väliset salaisuudet:
 - A lapsilta salatut asiat,
 - B toinen puoliso jakaa salaisuuden jonkun lapsen kanssa tai
 - C lapsi pakotetaan pitämään asia salassa muilta.
4. Lasten vanhemmilta salaamat asiat.
5. Avioerotilanteet:
 - A ex-puolisoon liittyvien salaisuuksien avaaminen tai
 - B keskinäisten salaisuuksien paljastaminen.

Transvestisuuden salaamisen tematiikat voivat kuulua edellä olevassa luettelossa miltei kaikkiin kohtiin.

Kun itseä koskeva asia salataan kaikilta muilta (1. B) ja mahdollisesti jopa itseltäkin (1. A), se synnyttää kaksoiselämän eri muunnelmia. Kun transvestisuus salataan puolisolta (2. B), se saa aikaan erilaisia yksityisyyden (konkreettisen oman tilan, oman ajan ja oman rahan)

tarpeita. Puoliso saattaa kokea salaisuuden panttaamisen läheisessä ihmissuhteessa loukkaavana. Sinällään transvestiitin ja hänen puolisonsa yhteisymmärryksessä muilta salaama (2. A) ristiinpukeutumis”harrastus” voi olla yhteinen ”suloinen salaisuus”, joka yhdistää puolisoita. Usein jaettukin salaisuus kuitenkin väistämättä tuottaa tai ylläpitää jonkinasteista häpeää.

Tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisiä ovat lasten ja vanhempien väliset salaisuudet (3.). Tavallisinta on, että transvestisuus salataan lapselta (3. A). Toisinaan, ehkä erityisesti erojen jälkeen, isän transvestisuus voi olla asia, jonka jompikumpi vanhempi jakaa lapsen kanssa toisen vanhemman sitä tietämättä (3. B). Koska transvestisuuden häpeäleima on vahva ja sitä käsittelevän yleisen tiedon puute suuri, ei liene tavatonta että isän transvestisuudesta lapselle kertoneet vanhemmat antavat lapsen ymmärtää, ettei asian kertominen edelleen ole kovin toivottavaa, vaikkei lasta pakotettaisikaan pitämään asiaa salassa muilta (3. C).

Lasten vanhemmiltaan salaamien asioiden (4.) joukossa osa voi olla vaarallisia (onko salattu transvestisuus esim. itsemurhariski, kuten homoseksuaalisuus tutkimusten mukaan on?). Erotilanteessa (5.) voi puolisolilla olla kiusaus käyttää transvestisuutta aseena ja julkistaa se tai uhata sen julkistamisella. Jos asia on suhteen aikana sovittu salassapidettäväksi, voi sopimuksen yksipuolinen ja yllättäinen purkaminen (5. A) ymmärrettävästi herättää syvää raivoa ja loukkaantumista.

Parisuhde- ja perheterapeuttien päivittäinen työ on täynnä erilaisia perhesalaisuuksia. Osa perheterapeuteista on sitä mieltä, että perheitten salaisuuksiin ei ylipäätään tule puuttua. Perusteluna on perheen kunnioittaminen. Toiset taas lähtevät siitä, että salaisuuden sisältö ei ole oleellinen; oleellisena pidetään salaisuutta ylläpitävää perheen käyttäytymismallia. Jotkut ovat sitä mieltä, että salaisuudet tulee aina avata. Ja monet, kuten Imber-Black (1988 ja 1993), edustavat sitä näkemystä, että salaisuuksia voidaan käsitellä ja joskus se on erittäin tärkeää. Tällöin kuitenkin tulee ottaa huomioon sekä salaisuus että siihen liittyvät tunteet. Salaisuuksia käsittelevän ihmistyöntekijän on myös erittäin tärkeää reflektoida omaa eettistä kantaansa salaisuuteen.

Toisinaan transvestisuuden salaaminen lapsilta lähtee halusta suojella lasta. Toisinaan taas transvestisuuden ajatellaan liittyvän nimenomaan seksuaalisuuteen siinä määrin, ettei sen katsota kuuluvankaan lapsille. Usein salaisuus kuitenkin elää ja näkyy sanoittamattomankin.

Salaisuuksia purettaessa *yksityisyyden* ja *salaisuuden* eron selvittäminen lapsen kanssa on tärkeää. Kaikilla on oikeus yksityisyyteen, mikä tarkoittaa sitä, että kaikista asioista ei tar-

vitse puhua kaikille. Salaisuus taas liittyy siihen, että jotain asiaa ei saa kertoa edes silloin kun haluaisi.

Häpeän ydin on siinä, että ihminen ei tule vastavuoroisesti vastaanotetuksi omana itsenään. *Syyllisyys* läheisten ihmisten ”pettämisestä” sillä, ettei ole kertonut ”totuutta” itsestään, on monen transvestiitin perustunne. Transvestiitin häpeä ja syyllisyys kietoutuvat monikerrokselliseksi. Koettu asenteiden hyväksymättömyys kasvaa sisäistetyksi itsesyrjinnäksi. Totuuden kertomista estää *pelko hyläytyksi tulemisesta*. Kaksoiselämä on stressaavaa ja kierrettä on vaikea katkaista. Neuvotteluissa sosiaalisten odotusten ja itsensä toteuttamisen välillä läsnä voi lisäksi olla myös konkreettinen pelko tai vähimmillään huoli naurunalaiseksi joutumisesta.

Transvestisuudessa kyseessä on melko piilossa oleva tabuinen itseilmaisun muoto; transvestisten ominaisuuksien myöntäminen itsessään on usein pitkäaikaisen kriisin paikka. Prosessin alkuvaiheessa transvestiitti voi kyseenalaistaa itsensä ihmisenä ylipäätään, mutta erityisesti miehenä, kumppanina ja isänä. Tämä lisää painetta salata asia.

Yksi tapa yrittää ratkoa transvestisuuteen liittyvää häpeän ongelmaa on koettaa eliminoida transvestisuus itsestään ja elämästään. Ne transvestiitit, joilla on suurin motivaatio päästä eroon transvestisuudestaan, ovat yleensä pakon tai paineen alla. Tavallisimmin on kysymys puolisoista, joka asettaa ”parantumisen” ehdoksi parisuhteen jatkamiselle, tai transvestiitin pelko siitä, että niin olisi.

Ne harvalukuiset transsukupuolisuustutkijat, jotka ylipäätään mainitsevat jotain transvestiittien lapsista, vetoavat transvestiitteihin, että asiaa ei jaettaisi lasten kanssa. Kertominen nähdään uhkapeliksi. ”Lapset haluavat ja tarvitsevat vanhemmat, jotka ovat ennustettavia, saatavilla, huolehtivia ja perheelleen omistautuneita. Isän ristiinpukeutumisesta nuorelle lapselle annettavan tiedon riski näyttää meistä todella paljon suuremmalta kuin mikään hyvä, jota se voisi palvella, olemalla ’avoin ja rehellinen’ tai opettamalla lapsia hyväksymään erilaisuutta. Nämä päämäärät, olivatpa ne kuinka ansiokkaita tahansa, voidaan saavuttaa käyttämättä ristiinpukeutumista perheen kasvatuksellisenä kokeena.” (Docter 1988, 175.) Docterin kannanotto on ehkä jo vanhakantainen, sijoittuuhan se 1980-luvulle. Tällaisessa asenneympäristössä ei ehkä tarvitse ihmetellä sitä, miksi niin moni transvestiitti on päätenyt salaamaan transvestisuutensa.

2.7 Tutkimukset transvestisuudesta parisuhteessa ja osana vanhemmuutta

Transvestisuutta käsittelevä tutkimus on painottunut transvestiittien näkökulmaan tai sen medikalisoinnin tarkasteluun. Puolisoiden näkökulmia kartoittavia tutkimuksia on joitakin (esim. Prince & Bentler 1972; Talamini 1982; Docter 1988; Larsson 1997), mutta kaiken kaikkiaan parisuhtenäkökulma on tutkimuksissa jäänyt todella ohueksi. Silloinkin kun aineistoa on kerätty, siitä raportoidaan varsin laihanlaisesti⁴. Talamini (1982) on ainoa löytämäni tutkimus, jossa jonkin verran käsitellään transvestisuuden ja vanhemmuuden suhdetta ja näin ollen se yksityiskohtien puuttumisesta huomailmattakin on varsin merkittävä. Transvestiittimiehet näyttävät em. tutkimusten mukaan yksinomaan tai ainakin pääsääntöisesti solmivan parisuhteita naisten kanssa; tutkimusten valossa transvestiitit elävät kaikinpuolin tavanomaista perhe-elämää.

Kuitenkin on myös erityiskysymyksiä, jotka koskettavat jotain ryhmää enemmän kuin niin sanottua valtaväestöä. ”Transvestiittiperheen” erottaa ”tavallisesta” perheestä muun muassa sukupuolieron monisäikeisyys, kulttuurissa vallitseva heteroseksistisyys ja transvestiittifobia. Suurin ero syntyy kuitenkin transvestisuuden tabu-luonteesta: salaisuuden kanssa eläminen, avoimuusstrategiat ja transvestisuudesta kertomisen myötä mahdollisesti muuttuva sosiaalinen status antavat transvestiittiperheen elämään oman ominaislaatunsa.

Talaminin (1982) aineiston naisista 70 % kertoo, että pariskunnalla on lapsia ja tästä ryhmästä 27 % (13 paria) on kertonut lapsille isän transvestisuudesta. Kuitenkin vain yhdessä tapauksessa kerrotaan lapsen nähneen isänsä ristiinpukeutuneena. Talamini ei kerro yksityiskohtia, kuten lasten ikiä, kun heille kerrottiin tai miten kertomiseen päädyttiin. Talaminin mukaan vanhemmat eivät olleet huomanneet kertomisen aiheuttavan lapsissa vihamielisyyttä. Kenenkään näistä lapsista ei kerrota ristiinpukeutuneen eikä ilmaiseen muutakaan crossgender-identiteetin indikaattoria; merkkejä ”häiriintyneestä” sukupuoliroolikäyttäytymisestä ei tutkimuksessa havaittu. (Talamini 1982; ks. Docter 1988, 168.)

Hyvin suuri osa parisuhteessa elävistä transvestiiteista ei tutkimusten mukaan koskaan kerro puolisolleen olevansa transvestiitti. Syitä transvestisuuden salaamiseen on monia. Suurin

⁴ Docterin (1988) aineisto käsitti 35 puolison haastattelut, Larssonin (1997) 50 transvestiitin kumppanilta kerätyn sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen datan, ja Talamini (1982) haastatteli 50 ristiinpukeutujan puolisoa. On vaikea ymmärtää mistä johtuu, että Larssoninkin tutkimuksessa koko puolisonäkökulman käsittely on kirjan 500 sivusta saanut 5 ja puoli, vaikka materiaalia on 50 puolisolta täytynyt kertyä kokonaisen kirjan edestä.

puolisolle kertomisen este lienee hylätyksi tulemisen pelko. Puolisolle kertomista vaikeuttaa usein myös se, jos suhteessa on lapsia: jos puoliso saisi tietää, menisikö tieto myös lapsille ja mitä sitten tapahtuisi? Pelko siitä, että puoliso saattaisi käyttää transvestisuutta aseena lapsia vastaan ja tavalla tai toisella vaarantaa transvestiitin vanhemmuuden, saa miettimään avoimuuden strategioita moneen kertaan.

Jos transvestiitti pelkää, että puoliso transvestisuuden puheeksiottamisen seurauksena ääritilanteessa voisi viedä suhteen eroon, uhkakuvien joukkoon liittyy myös pelko mahdollisesta puolison taholta leimatuksi tulemisesta lasten ja sukulaisten sekä tuttavien piirissä. Lisäksi puolisolle kertomisen tuonnetuksi lykkäämistä lisää tieto siitä, että kertoessaan transvestisuudestaan transvestiitti joutuisi paljastamaan myös muita sen mukana tulevia asioita, esimerkiksi ristiinpukeutumiseen vuosien mittaan kuluneen ajan ja rahan.

Vaikka transvestisuutta ei suhteen kestäessä koskaan otettaisikaan esille, naisella saattaa olla monenlaisia aavistuksia; on tavallista, että kumppani on kyllä aavistanut, että jotain on tekeillä, muttei ole saanut selville, mitä se voisi olla. Epäilynä saattaa olla esimerkiksi se, että miehellä on toinen nainen.

Kuitenkin on myös niitä transvestiitteja, jotka päätyvät kertomaan transvestisuudestaan puolisolle. Docterin (1988) aineistossa⁵ 29 % puolisoista oli saanut tietää miehensä transvestisuudesta ennen avioliiton solmimista. Suurin osa (62 %) oli saanut tietää asiasta vasta avioiduttuaan, loput (9 %) antoivat epäselviä kuvailuja kertomisen ajankohdasta. (Docter 1988, 171.) Larsson (1997) siteeraa Bulloughin ja Weinbergin (1988) tutkimusta, jossa oli tutkittu ajankohtaa, jolloin naiset olivat saaneet tietää miehensä transvestisuudesta, sekä naisten asenteita. Tulokseksi tuli, että mitä aikaisemmassa suhteen vaiheessa puoliso sai tiedon, sitä positiivisempi oli hänen asenteensa. (Larsson 1997, 418–420.)

Samansuuntainen tulos tuntuu toistuvan muissakin tutkimuksissa. Toisaalta syy-seuraussuhde ei ehkä ole näin yksinkertainen – voihan tulos osin selittyä silläkin, että ne puoliset / tyttöystävät, jotka ovat kuulleet asiasta hyvin varhaisessa vaiheessa, ovat ehkä helpommin päätyneet eroon eivätkä sen takia ole mukana tutkimuksessa.

⁵ Docterin (1988) aineiston 110 transvestiitista 64 oli tutkimusajankohtana naimisissa. Heistä 8 piti parhaana olla pyytämättä puolisoaan osallistumaan puolisoita käsittelevään tutkimukseen. Kyselykaavakkeet lähetettiin siis 56 puolisolle, mistä palautusprosentti oli 63, eli tutkimukseen osallistui sitten lopulta 35 puolisoa, joista 4 oli pitkäaikaista avo-puolisoa ja loput aviopuolisoita. 58 %:lla Docterin aineiston puolisoista oli takana yli 10 vuoden parisuhde transvestiittimiehen kanssa, 21 %:lla parisuhteen pituus oli 5 ja 10 vuoden välillä ja 21 % oli ollut naimisissa vähemmän kuin 5 vuotta. 87 %:lle naisista tämä oli ensimmäinen avioliitto. (Docter 1988, 169.)

Toisinaan transvestisuuden hyväksyminen sinänsä ei ole puolisolle vaikeaa, mutta se, että mies on salannut jotain näin olennaista, saattaa tuntua erittäin loukkaavalta. Jos transvestisuus tulee julki “kiinnijäämisen“ myötä, vaatii asian työstäminen parisuhteessa usein pidemmän ajan, kuin jos se tulee esiin transvestiitin oma-aloitteisesti kertomana. Puolisoilla asian haltuunottoa hidastaa se, että asiallista tietoa on varsin vaikea löytää. Kaiken kaikkiaan tiedon etsiminen saattaa osoittautua kovin turhauttavaksi, ja pääasiallisiksi lähteiksi jäävät transvestiittijärjestöjen omat julkaisut ja tiedotteet (Docter 1988, 169).

Puolison ”paljastuminen” transvestiitiksi on useimmille puolisoille alkuun melkoinen trauma, tulipa asia puolison tietoon sitten ennen tai jälkeen suhteeseen sitoutumisen. Usein puoliset kertovat tässä vaiheessa oireilleensa ruokahaluttomuudella tai unettomuudella, samoin seksielämä voi tuntua vaikealta. Toipuminen ja luottamuksen uudelleen rakentaminen saattavat viedä joskus pitkänkin ajan.

Talaminin (1982) aineistossa 60 % pystyi hyväksymään miehensä transvestisuuden, 40 % ei pitänyt hyväksymistä tavoiteltavana. Hyväksynnän sisältönä Talaminilla oli puolisoitten aktiivinen osallistuminen, empatia tai ristiinpukeutumisen toleranssi, kunhan mies ei toteuta sitä heidän läsnä ollessaan. (Talamini 1982, 33.)

Tutkimusten (Larsson 1997, Docter 1988, Talamini 1982, Bullough & Weinberg 1988) mukaan puolisoitten suurin huoli näyttää olevan turvallisuuden vaarantuminen tavalla tai toisella. Sosiaalisen statuksen muuttumisen tai menettämisen uhka näyttäytyy varsin vahvana ja kaikkein suurimmat pelot liittyvät siihen, että miehen taipumus ristiinpukeutumiseen tulee muitten tietoon (Docter 1988, 173). Tämän toinen puoli on miehen transvestisuuden aiheuttama kaksoiselämä, jonka niin puoliset kuin transvestiitit itsekkin saattavat kokea paineisenä.

Yksi puolisoitten suurimmista huolista tutkimusten (Larsson 1997, 418–421; Docter 1988, 170–171; Talamini 1982, 33; Bullough & Weinberg 1988) mukaan on se, että isän transvestisuus voisi jollain lailla vaikuttaa heidän lapsiinsa. Muita puolisoitten transvestisyydessä pulmallisiksi kokemia seikkoja ovat mm. epävarmuus sekä siitä, että mies todellisuudessa on homoseksuaali tai että hän ennen pitkää lähtee sukupuolenkorjaushoitoihin. Transvestiittimies voi naisesta tuntua kilpailijalta ja nostaa riittämättömyyden tai jopa riistetyksi tulemisen tunteita. Puoliso voi kokea ristiinpukeutumisen hämmentäväksi, naurettavaksi tai perverssiksi tai liittää sen johonkin psyykkiseen epänormaaliuteen.

Ristinpukeutumisen parisuhteeseen luomat jännitteet mainitaan tutkimuksissa usein. (Larsson 1997, 418–421; Docter 1988, 170–171; Talamini 1982, 33; Bullough & Weinberg 1988.) Näiden jännitteiden tarkempi määrittely auttaisi varmaan käytännön tilanteis-

sa vähentämään niitä – liittyvätkö jännitteet eniten käytettyyn aikaan tai rahaan, sosiaalisten suhteitten rajoittumiseen vai mihin?

Puolisoilla voi transvestisuuteen liittyen olla myös positiivisia kokemuksia. Larssonin (1997) aineistossa naiset mainitsevat mm. sen, että yhteinen hauska salaisuus sitoo mukavalla tavalla yhteen ja että miehen persoonan monipuolisuus poistaa suhteesta tylsyyttä. Toisaalla on miehen arkiroolin miehekkyyys ja toisaalla ristiinpukeutumisessa jaettu naiseus -”lukkoonlyötyjä tylsiä sukupuolirooleja” on vähemmän ja elämään saadaan tervetullutta vaihtelua. (Larsson 1997, 417, 419, 421.)

Larssonin (1997) mukaan jotkut transvestiitin puoliset kokevat miehensä transvestisuuden ansiosta olevan pehmeämpi kuin miehet keskimäärin ja ymmärtävän naista ja naisen ongelmia paremmin, mikä taas puolestaan tuottaa suurempaa yhteisyyden tunnetta. (“...kun Härmässä on mies se vain, ken miehen surmasi, niin vaari hellyydellään meidän mummon hurmasi...”, sanailee J. Leskinen meikkaavasta isoisästä.) Ne naiset, jotka hyväksyvät miehensä transvestisuuden, näyttävät olevan sitä mieltä, että miehessä transvestisuuden kautta ilmiasunsa saava ns. feminiinisyyks ja sen työstäminen yhdessä voi johtaa suhteen syvenemiseen. (Larsson 1997, 417-421.)

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa tarkastelen tämän työn metodologisia kehyksiä. Aloitan täsmentämällä tutkimuksen tarkoitusta ja tehtäviä. Keskeiset metodologiset ratkaisut liittyvät haastateltavien rajaamiseen ja haastattelumenetelmän valitsemiseen. Tämän luvun lopuksi tarkastelen ratkaisujeni luotettavuutta ja eettisiä perusteita.

3.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tehtävä

Tutkimukseni tarkoituksena on tuoda esille uutta suomalaista transvestisyyteen asemoituvaa lapsen kokemuksia esiintuovaa tietoa. Tarkastelen miten transvestisyyden kokevat transvestiittien lapset, tässä tapauksessa kaksi nuorta aikuista tytärtä. Tutkimuksessa tuotetaan tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa toimiville ja heitä kouluttaville isän transvestisyyden liittymisestä lapsen kokemuksiin. Tätä tietoa tarvitaan transvestiittien ja heidän perheenjäsentensä kohtaamiseksi sekä laajemminkin sukupuolinormin tullessa kyseenalaistetuksi.

Tutkimustehtävänä on kuvata haastateltavien näkemyksiä ja kokemuksia transvestisyydestä perheessä ja tuottaa sitä käsittelevää tietoa. Olen kiinnostunut siitä, mitä ja miten haastatellut kertovat kokevansa suhteessa perheen sisäiseen transvestisyyteen.

3.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla. Haastattelun avulla on mahdollisuus tutkia esim. lähiperhedynamiikkaa tai häpeän teemoja. Valitsin pääaineiston keruussa haastattelumenetelmäksi avoimen haastattelun. Avoimessa haastattelussa haastattelija selvittelee haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä sen mukaan miten ne tulevat keskustelun kuluessa aidosti vastaan (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 1998, 205). Oman tutkimukseni tematiikassa avoin haastattelu tuntui mielekkäältä tavalta päästä käsiksi haastateltavien kokemuksiin.

Tabuisissa tematiikoissa haastattelemalla saadaan kyselykaavakkeeseen nähden yksityiskohtaisempaa ja syvempää tietoa. Muodollisen ja epämuodollisen väliin jäävä haastattelu ympäristö ja –tilanne antavat tilaa dialogiselle suhteelle haastateltavan ja haastattelijan välillä. Mahdollisuus saada haastateltavan elämäntilanteesta kokonaista ja monipuolista kuvaa kasvaa, koska menetelmänä haastattelu antaa tilaa haastateltavan omille kommentteille.

teilla ja erilaisten tunteiden ja kokemusten esittämiselle. Haastattelutilanteessa haastattelutavan on kyselylomakkeeseen verrattuna parempi mahdollisuus kokea, että hän voi puhua luottamuksellisessa ilmapiirissä kokemuksistaan, ajatuksistaan ja tunteistaan.

Kyselylomakkeeseen nähden haastattelun etuna on myös se, että asioihin voidaan joustavasti tarvittaessa palata. Tutkimusmenetelmänä haastattelun erityispiirteenä onkin joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus tehdä vastausta tarkentavia kysymyksiä ja etsiä sen merkityksiä liittämällä sitä haastateltavan elämänkokonaisuuteen. Kun haastattelun suunta määräytyy pitkälti haastateltavan kerronnan pohjalta, haastattelijan ja hänen enakkokäsitystensä vaikutus vastauksiin vähenee (Grönfors 1985,106).

Otannalla pyrin yleispätevyyden sijaan kohti tiheyttä; kvalitatiivisen aineiston harkinnanvaraisen otannan määrittämisessä perustana on ajatus siitä, että otoksen tulisi mieluummin kyetä auttamaan tutkijaa prosessin ymmärtämisessä (Eskola & Suoranta 1998, 16, 63). Perinteiseen gendertutkimukseen nähden tutkimukseni tiedonintressi on käytännöllisempi, jotta tarkastelu voisi palvella edellä mainituissa käytännön tarpeissa.

Tutkimukseni aineisto on kerätty kahdessa vaiheessa. Tutkimuksen varsinainen aineisto koostuu transvestiittien lapsien haastatteluista. Keskeinen metodologinen ratkaisu on ollut päätös haastateltavien rajaamisesta: kuten eettisiä seikkoja käsitellessä perustelen, etsin haastateltaviksi täysi-ikäisiä transvestiitiksi itsensä määrittelevän vanhemman lapsena kasvaneita miehiä ja naisia.

Etsin haastateltavia informoimalla transvestiitteja transvestiittijärjestön kautta hankkeesta (liite 1) ja esittämällä toivomuksen, että he ottaisivat asian edelleen puheeksi lastensa kanssa. Kun haastattelusta mahdollisesti kiinnostunut otti yhteyttä, lähetin hänelle taustatietokirjeen (liite 2), jossa selostetaan tutkimuskehystä. Siinä mahdollista haastateltavaa informoidaan siitä, että haastattelijaa sitoo vaitiolovelvollisuus, että kaikki haastateltavan (ja hänen isänsä) henkilöllisyyttä koskevat tiedot kirjataan ja säilytetään ehdottoman luottamuksellisina, ja että haastateltavalla on mahdollisuus muuttaa hänestä käytettävää nimeä ja muita elämäntilanteen faktuaalisia tietoja.

Tein nämä haastattelut toukokuussa 2004. Haastattelutilanteessa haastateltava sai luettavakseen paperin, jossa hän suostuu haastattelumateriaalin käyttämiseen tutkimuksessa ja sen raportoinnissa (liite 3). Allekirjoitettu suostumus jäi minun käyttöni, haastateltava sai kopion itselleen. Näistä papereista ilmeni myös haastattelijan yhteystiedot haastateltavan mahdollisia myöhempiä yhteydenottotarpeita ajatellen.

Sillä, että haastateltavat löytyivät heidän isiensä välityksellä, on myös käänköpuolensa. Päästäänkö haastattelutilanteissa tarkastelemaan myös niitä asioita, jotka haastateltava ehkä kokee vaikeiksi suhteessa isäänsä ja tämän transvestisuuteen? Tämän vuoksi kiinnitin haastatteluissa erityistä huomiota asian avoimeen puheeksi ottamiseen sekä luottamuksellisuuden rakentamiseen ja sen turvaamiseen.

Koska läheskään kaikki puoliset eivät tiedä miehensä transvestisuudesta, voidaan päätellä, että isänsä transvestisuudesta tietäviä lapsia on varsin vähän. Haastateltavia etsiessäni toiveenani oli löytää neljästä kuuteen haastateltavaa. Jonkin verran kiinnostuneita ilmoittauksia. Haastateltavien alaiän asettaminen 18 vuodeksi karsi tutkimuksesta kiinnostuneita ja pääaineistoon jäi jäljelle kahden transvestiitin aikuiset lapset, tyttäriä molemmat.

Molemmat pääaineiston haastattelut alkoivat kysymyksellä haastateltavan varhaisimmasta isän transvestisuuteen liittyvästä muistikuvasta. Muita valmiita kysymyksiä ei ollut, vaan haastattelut etenivät sen mukaan, mitä haastattelun edetessä nousi esiin. Molemmat haastattelut kestivät puolitoistatuntia.

Koska pääaineisto koostuu kahdesta haastattelusta – Jaanan ja Hennan – olen päättänyt tuomaan aihealueeseen lisävaloa ottamalla mukaan aiemmin keräämäni transvestiittien haastatteluaineiston. Tämän aineiston olen kerännyt vuonna 1999 seitsemää suomalaista transvestiitiksi itsensä määrittelevää henkilöä haastatteleamalla. Haastattelut liittyvät pro gradu –tutkielmaani (Leinonen 2003).

Vaikka näiden haastattelujen pääpaino ei ollutkaan perheteemoissa, nousivat ne niissä esille tärkeinä. Olen tähän poiminut näistä – Lissun, Soilen, Pauliinan, Heidin, Sarin, Marttiinan ja Elisan tarinoista – heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan vanhemmuudesta. He olivat haastatteluhetkellä 32 – 51 vuoden ikäisiä. He asuivat kahta lukuun ottamatta pääkaupunkiseudulla. Kaikilla oli haastatteluhetkellä parisuhde: yksi seurusteli, yksi asui vaimon kanssa yhdessä mutta odotteli eron astumista käytäntöön, yksi eli avosuhteessa, ja loput neljä olivat olleet naimisissa vajaasta kymmenestä yli kahteenkymmeneen vuoteen. Viidellä heistä oli lapsia.

Näissä haastatteluissa käytin kohdennettua teemahaastattelua. Näkemyksiä, kokemuksia, käsityksiä ja käsitteitä tarkasteltaessa tiedonkeruumenetelmäksi soveltuu usein teemahaastattelu (Hirsjärvi & Hurme 1993). Teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet on etukäteen hahmoteltu, vaikka kysymyksiä ei olekaan etukäteen tarkasti muotoiltu eikä niitä esitetä joka haastattelussa samassa järjestyksessä (Eskola & Suoranta 1998, 87). Näin haastateltavalle jää tilaa puhua asiasta vapaasti haastattelijan huolehtiessa siitä, että

häntä kiinnostavat teema-alueet tulevat kartoitetuksi (Hirsjärvi ja Hurme 1993). Haastattelut kestivät puolestatoista tunnista reiluun kahteen tuntiin.

Tavoitteenani molempien aineistojen keruussa oli olla joustava ja mahdollisimman vähän ohjaileva ja antaa haastateltavan ottaa tilanne haltuunsa kunnioittamalla hänen kerrontatapaansa. Haastattelutilanteiden jälkeen oli varattu aikaa epämuodolliselle keskustelulle, jonka aikana haastateltavilla oli tilaisuus kertoa vielä jälkitunnelmia ja kommentoida esittämiäni kysymyksiä.

Molempien aineistojen haastateltavat ovat väistämättä valikoitunutta joukkoa, ja se voi vääristää tulosta. Haastateltavaksi päätyminen edellyttää sekä tietynasteista avoimuutta transvestisyyden suhteen että halua asettaa tarinaansa muiden tarkasteltavaksi.

3.3 Aineiston analyysi

Valitsin aineistoni analyysimenetelmäksi teemoittelun. Analyysin tavoitteena on sen sosiaalisen kontekstin ja viitekehyksen tarkastelu, jossa transvestiitin lapsi elää. Teemoittamalla aineistosta saa nostettua tutkimustehtävää valaisevia tietoja (Esko & Suoranta 1998, 175). Teemoittelun avulla tekstimassasta voidaan poimia sen sisältämät keskeiset aiheet tavoitteena teorian ja empirian vuorovaikutus. Aineiston analyysissä tavoitteenani on ollut tiheä kuvaus (ks. Alasuutari 1993, 146–147).

Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne sitten nauhalta kokonaisuutena sanasta sanaan. Pääaineistoa kertyi litteroituna tekstinä yhteensä 22 liuskaa ykkösen rivivälillä, transvestiittien haastatteluista osapuilleen sata kahdeksankymmentä liuskaa. Haastateltavan mahdollisuudesta muuttaa halutessaan tunnistettavuuteen liittyviä seikkoja sovittiin haastattelun alussa. Aineiston aukikirjoittamisessa yksityiskohtiin kajottiin sitten sen verran, että isien, puolisoitten ja lasten nimet poistettiin tai muutettiin. Myös esimerkiksi paikkakuntien nimiä poistettiin. Haastateltavat ovat myös itse voineet vaikuttaa siihen, mitä nimeä heistä tässä käytetään

Transvestiittien tyttärien haastattelujen luku- ja haltuunottamisprosessissa etsin aineistosta yhteisistä ja erottavista kertovia teema-alueita. Nämä kiinnostavat kohdat löytyivät sitten, että aineistoa tietokoneelta uudelleen ja uudelleen lukiessani käytin eriväristä fonttia tai taustaa aina teeman mukaan. Teemoittelu ei suinkaan ollut yksinkertaista, koska tarinoissa on yhtä aikaa läsnä monia teemoja ja kerroksia. Tutkimustehtävää mielessä pitäen analysoin aineiston haastattelupuheen. Pala palalta aineisto ankkuroitiin seuraavasti nimeämiini kiinnostaviin:

- suhde isään,
- ensimmäinen isän transvestisyyteen liittyvä muistikuva,
- miten sai tietää isän transvestisyydestä,
- ajatuksia kertomisen ajankohdasta,
- isän näkeminen ensi kertaa ristiinpukeutuneena,
- isän ulostulon merkitys tyttärelle,
- käsitys transvestisyyden merkityksestä isälle,
- transvestisyyden hyväksymisen prosessi,
- suhtautuminen isän transvestisyyteen haastatteluhetkellä,
- muiden perheenjäsenten suhtautuminen siihen,
- avoimuusstrategiat,
- isän transvestisyys suhteessa omaan lapseen,
- jos omasta pojasta tulisi transvestiitti,
- isän transvestisyys suhteessa omaan puolisoon ja puolisonvalintaan,
- kokemusten jakamisen mahdollisuudet,
- käytännön sisällöt isä–tytär -suhteessa ja
- yleiset käsitykset transvestisyydestä ja normaaliudesta.

Nämä kiinnkohdat löydettyäni liitin jokaisen teeman alle kaikki aineistossa olevat sitä käsittelevät haastattelupöytäkirjat. Teemoittelun jälkeen luin tarkistuksen vuoksi aineistoa vielä muutamaan kertaan.

Ensin jäsensin teemoittelemani aineistoa aikajänteen avulla:

- mistä haastattelemani transvestiittien lapset ovat tulossa,
- mikä on heidän suhteensa transvestisyyteen haastatteluhetkellä
- minkälaisia tuulevaisuudennäkymiä heillä on.

Koska olin kiinnostunut hakemaan aiheeseen sosiaalisen vuorovaikutuksen ulottuvuutta, aloin kuulla vuorovaikutuspuheen kautta aineistoa uudelleen. Tämän seurauksena syntyi jäsenyys, jonka mukaan aineistoa tässä työssä esittelen:

- isän transvestisyyden merkitys tyttärelle itselleen,
- seuraavaksi sen asettuminen osaksi isän ja tyttären välistä suhdetta
- sitten sen sisällöt perhekontekstissa ja
- lopulta vielä perheen ulkopuolella

Tavoitteenani on ollut tutkia haastateltavien kokemuksia. Kokemuksen peruslaatu on sen yksilöllisessä merkityksenannossa. Eettisesti kestävän kvalitatiivien kokemusta käsittelevän tutkimuksen perustana on Munterin (1996) mukaan pyrkimys tavoittaa toisen ihmisen kokemus sellaisena kuin tämä toinen ihminen sen kokee. Aineiston analyysissä pyrkimykseni onkin empaattiseen aineiston tulkintaan.

Tästä seuraa se, että kokemusta koskevan tutkimuksen eettisyys edellyttää kokemuksen tutkimista ja säilyttämistä yksilökohtaisena. Ovatko kokemusta koskevan tiedon yleistämismahdollisuudet siten useampaa tutkimukseen osallistunutta koskien siis olemattomat? Munter (1996) päätyy pohdinnassaan kuitenkin toteamiseen, että eettisestä ongelmallisuudesta

suudesta huolimatta tieto muutaman ihmisen kokemuksesta näyttäytyy huomattavasti eettisempänä kuin tieto, joka kuvaa keskivertoihmistä, jota ei reaalisesti ole olemassa. (Munter 1996, 97–100.)

Koska aineistoni oli varsin pieni, on selvää, ettei sen avulla voi pyrkiä tutkimuskohteen kollektivisointiin; toiseuden epäpersonoidun ja kulttuuriin nähden yksinkertaistetun ja yleistetyn kuvan sijaan tavoittelen haastateltavien ainutlaatuista, monisyistä itseä. Tutkimukseen osallistuvat edustavat siis lähinnä itseään, eivät niinkään tiettyä ihmisryhmää.

Analyysin tavoitteena on jäsentää aineistoa tuomalla esiin sen olennaiset aiheet. Analyysi ja teoria ovat kuitenkin aina väistämättä sekoitus tutkijan ennakko-oletuksia ja aineiston tulkintaa; haastattelupuheen kuuntelemisen tulkinnalliset kehykset vaikuttavat kuullun tulkitsemis- ja merkityksellistämistapoihin.

Aineistoni on rikas ja monipuolinen. Siksi olenkin halunnut säilyttää tutkimuksessani runsaasti haastattelumateriaalia. Lisäksi sitaatit toimittavat näyttämisen funktiota (Karristo & Seppälä 2000, 54). Sitaattien avulla jätetään tilaa myös lukijan tulkinnoille. Aineiston käsittelyn strukturina on yleisen etenemiseen liittyvän tavan mukaisesti se, että ensin tulkitsen, sitten siteeraan.

Haastattelupuheen poiminnoissa (...) -merkki tarkoittaa, että välistä on poistettu puhetta. Pilkkumerkit on lisätty luettavuuden parantamiseksi. Naurahtamiset ja muut niiden kaltaiset äännähdykset sekä omat kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta tärkeät lisäykseni aineistokatkelmien sisällä on merkitty hakasulkeisiin.

3.4 Eettiset näkökohdat

Vaatus tämän tutkimuksen etiikasta on monitahoinen ja siten vaikeasti ratkaistavissa. Miten aineisto valitaan ja miksi? Kenen ääni tutkimuksessa kuuluu? Ketä tutkimus palvelee, voisiko kysymyksessä olla 'tiedon riisto'? Onko omaan kokemukseen nähden vieraiden elämänalueiden tutkiminen eettisesti oikeutettua ja mitä ymmärtäminen perimmiltään on? Tai miten säilyttää tutkijan ote silloinkin, kun tutkii itselle läheistä aihetta? Entä miten huolehdin siitä, että apua ja tukea on saatavilla, jos haastattelu käynnistää haastateltavan elämässä sellaisen prosessin, johon hän tarvitsee tukea jälkikäteen?

Omassa kohdetematiikassani suurimmaksi eettiseksi kysymykseksi nousi se, voiko tutkimuksesta aiheutua kohteelle vahinkoa. Miten etsiä ja löytää haastateltavia ilman eettisiä loukkauksia? Minkä ikäinen on riittävän vanha haastateltavaksi? Miten voi varmistaa,

että haastateltavaksi tarjoutuva on riittävän sinut tämän isänsä transvestisuuden kanssa? Ja miten omasta lapsuudestani ja teinivuosistani psyykkisesti etäännyneenä mutta silti niin tiedostamatta kuin tiedostaenkin sekä hyviä että huonoja omia lapsuus- ja nuoruuskokemuksia mukanaan kantaen voin antaa merkityksiä haastattelemieni nuorten aikuisten kokemuksille ilman, että sidon niitä liiaksi omaan aikuistulkintoihini? Tai vaikuttaako isän transvestisuuteen ankkuroitumisen vaihe siihen, keitä on eettisesti ajatellen turvallista haastatella?

Toiseuden problematiikka on eettisesti haastava. Päivikki Suojanen (1996) on pohtinut tutkijan oikeutta puhua ”toisesta”, toimia toiseuden tulkkina. Onko sillä, mitä sanotaan, jokin asema päteväenä puheena toisesta? Suojanen käyttää käsitteitä kulttuurinen omakuva (millaisia ´me` olemme omasta mielestämme) ja vieraskuva (millaisina ´muut` meidät näkevät). Nämä kuvat suodattuvat monen siivilän kautta stereotyyppioiksi. (Suojanen 1996, 37–40.) Miten tutkija oikeuttaa tulkintansa, tuloksensa ja menettelynsä toisesta, tutkimuskohteestaan?

Omasta positiostani käsin oletan, että minulla on ollut mahdollisuus tavoittaa haastateltavien puheen merkityksiä ja päästä dialogiin aineistoni kanssa sekä aineiston tulkitsemiseen ja kääntämiseen. Psykkinen elämys kohteen lähtökohdista vie pinnallisesta ymmärtämisestä kohti syvempää persoonallista ymmärtämistä. Pyrkimyksenä on samanaikaisesti kuitenkin ollut hetkellinen ulkopuolisen perspektiivin haltuunotto voidakseni etäännyä tutusta kulttuurista, kyseenalaistaakseni ja tehdäkseni uusia kysymyksiä.

Tutkimuksen luottamuksellisuutta, anonymisyyttä⁶ ja yksilön oikeutta yksityisyyteen ei voida taata siinä merkityksessä, että yksittäisen tutkimuksen tekemiseen osallistuneen henkilön tunnistaminen olisi mahdotonta; transvestiittiyhteisö on kovin pieni ja lapsilleen transvestisuudesta kertoneiden isien määrä tätäkin vähäisempi, joten alakulttuurin sisällä haastatellut (ja etenkin heidän isänsä) saattavat tulla tunnistetuiksi. Tätä pulmaa olen koettanut minimoida sillä, että haastateltavilla on loppuun asti ollut mahdollisuus vaikuttaa omaan tunnistettavuuteensa tekstissä. Haastateltavia informoitiin tutkimuksen eduista ja haitoista sekä anonymiteetin säilyttämisen keinoista ennen päätöstä ottaa osaa haastateluun. Haastattelun yhteydessä allekirjoitetussa suostumuksessa (liite 3) kerrotaan myös selkeästi se, että kerättävää materiaalia käytetään tutkimustyössä.

⁶ Munter (1996) nostaa mielenkiintoisen kysymyksen siitä, onko neutraalisuuden ja anonymisyyden ihanne mielekäs kvalitatiivisen tutkimuksen tuottamaan tietoon liitettäväksi vai voitaisiinko päinvastoin väittää, että kvalitatiivinen tutkimus on sitä eettisempää, mitä selkeämmin tutkimukseen osallistuvat tunnistavat itsensä tutkimuksen tuottamasta tiedosta (Munter 1996, 90–91).

Oma lähtöajatukseni sukupuolisen ilmaisun kirjoa tutkiessani on kahden toisensa pois sulkevan sukupuolen polariteetin kyseenalaistuminen. Tästä käsin mieleen on tullut myös seuraava tutkimuksen tekemiseen liittyvä eettinen kysymys: onko olemassa myös vaara, että sukupuolen muunnelmia tutkittaessa tulee legimitoimeeksi sukupuolten välisen kuilun?

3.5 Tutkimuksen luotettavuus

Yksi tärkeä tekijä tämän tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa on aineistotriangulaatio. Aineistotriangulaatiossa aihetta kuvataan eri kokijoiden näkökulmista käsin. Luotettavuuden näkökulmasta triangulaatiota voidaan perustella sillä, että kun jokin tutkimusmenetelmä kuvaa kohdetta vain yhdestä näkökulmasta, on useampaa aineistoa käyttämällä mahdollisuus korjata tätä luotettavuusvirhettä (Eskola & Suoranta 1998, 69). Tässä tutkimuksessa vanhemmuutta on tutkittu niin lapsen kuin vanhemmankin kokemuksista käsin, mikä siis lisää aineiston tarkastelun luotettavuutta.

Oma positioni suhteessa tarkastelemaani tematiikkaan on monikerroksellinen. Vuodet Transtukupisteen sosiaalityöntekijänä ovat luoneet vankkaa tiedollista ja kokemuksellista varantoa. Perhekontekstin kautta on puolestaan syntynyt privaatteja kokemuksia ja ystävyyssuhteita. Näistä asemoineista on kertynyt henkilökohtainen tietopankkini, jota olen voinut käyttää tämän tarkastelun tulkintaresurssina.

Yksi tämän tutkimuksen metodologisista kysymyksistä onkin oma positioni: olen sisällä tutkimuskohteessani. Bourdieun (1999) periaate väkivallattomasta kommunikaatiosta sisältää ajatuksen haastateltavan ja haastattelijan kulttuurisen ja kielellisen pääoman samankaltaisuuden luomasta luottamuksellisesta pääsystä tarkasteltavaan teemaan. Bourdieu sanoo, että kun haastateltavalla on kokemus jakamisesta sosiaalisesti lähellä olevan haastattelijan kanssa, edes brutaaleimmin objektiivovat kysymykset eivät tunnu uhkaavilta. (Bourdieu 1999, 610–611.)

Ongelmatonta ei oman position käyttäminen luonnollisestikaan ole. Neutraalius voi henkilökohtaisen liittymisen vuoksi olla vaikeaa. Toisinaan henkilökohtainen liittymiseni tarkasteluni kohderyhmään voi tuntua olevan ristiriidassa tieteellisen objektiivisuuden kanssa. Saanko pätevää tietoa? Onko saamani tieto luotettavampaa kuin jonkun muun ja millä perusteella näin olisi?

Transvestiittiyhteisön jäsenenä elän itse koko ajan tarkastelemani tematiikan kanssa. Sitä kautta minulla on paljon hiljaista tietoa kohderyhmästani. Toisaalta yhteisön jäsenyyden

kääntöpuoli on se, että haastateltavat tietävät mahdollisesti olevansa kanssani jossain määrin tekemisissä jatkossakin, tai isänsä ehkä olevan. Jätetäänkö sen vuoksi kertomatta jotain, mikä saattaisi vaikuttaa kanssakäymiseen jatkossa? Omaa positiota käyttämällä saattaa myös jäädä huomiotta jotain sellaista, mitä niin sanottu ”ulkopuolinen” voisi pitää merkityksellisenä. Pyrkimykseni on kuitenkin ollut suhtautua haastattelumateriaaliin ja tutkimuskirjallisuuteen kriittisesti.

Toivon henkilökohtaisten kokemusteni ja liittymiseni tarkastelemaani tematiikkaan toimineen ymmärtämisen resursseina tarkastelun eri vaiheissa, puheen merkitysten tavoittamisessa ja tulkitsemisessä. Katsonkin olevani kohteeni kielessä melko perusteellisesti sisällä.

Positioni kautta minulla on teeman tarkasteluun paitsi vahva henkilökohtainen kiinnostus ja kokemus, myös transvestiittiyhteisön jäsenyyden myötä tuleva luottamus. Haastateltavien löytyminenhän kulki juuri sitä kautta, että ensiksi on löydettävä niitä transvestiitteja, jotka olivat halukkaita kysymään lapseltaan tämän kiinnostusta osallistua haastatteluun. Toisaalta luotettavuuden suhteen tässä tutkimusasetelmassa haasteena on ollut myös se, kuinka saamaani informaatioon vaikuttaa haastateltavien etsiminen ja tavoittaminen heidän isiensä kautta?

Tutkijalla on velvoite ottaa kohteensa huomioon ja tutkijalta edellytetään kulttuurista herkkyyttä ja vastuuntuntoa tutkimuksen kohteitten valinnassa, aineiston keruussa ja käsittelyssä sekä tulosten raportoinnissa (Marin 1996, 28–29). Koska keräsin haastateltavia heidän isiensä kautta, jonkin asteisen luottamuksen voisi arvioida olleen jo olemassa siinä vaiheessa, kun haastateltava ilmaisi kiinnostuksensa. Ajatukseni on ollut, että tutkimukseni voisi palvella kohdettaan; tutkimusongelmani on kohteen kannalta merkityksellinen samalla kun se on kiinni yhteiskunnallisissa konteksteissa.

Vinoutumia onkin vaara syntyä monessa vaiheessa. Tutkimuksen lähtökohdat voivat olla kohteen kannalta epätärkeitä. Tutkimuksen metodit ovat ehkä ristiriidassa sen kanssa, mitä halutaan tutkia. Tai voi käydä niin, että tutkijan ja tutkittavien kulttuuritodellisuudet eivät kohtaa, tutkija voi tulkita aineistoaan kohteelle vierain sisäpiiritermein. (Suojanen 1996, 49.)

Pyrkimyksenäni on ollut, että haastateltavilla on halutessaan ollut mahdollisuus vaikuttaa tutkimuksen tekemisen kulkuun ja siten osallistua tiedon tuottamiseen; tutkittavien kanssa käytävä tutkimusdialogi lienee erityisen hyödyllistä siinä vaiheessa, jossa tutkimuksen löydöksille annetaan merkityksiä. Tutkittavien ja tutkijan välistä yhteistyötä pidetäänkin

tutkimuksen uskottavuuden, todellisuuden ja luotettavuuden kannalta tärkeänä (Munter 1996, 69).

Vaikka toisen ihmisen kokemusten aito tavoittaminen on suuri haaste, tätä kautta niitä voi yrittää aidosti lähestyä. Pyrkimyksenäni on ollut pitää näkökulma kokijassa, niin että minun intresseistäni tulisi sitä kautta myös heidän intressejään, että ne palvelevat myös heitä, ja näin yhdessä haastateltavien kanssa luoda kohteesta synteesi. Tämä edellyttää herkkyyttä kuulla sitä, mikä haastateltavien kannalta on tärkeää ja valmiutta muuntaa omaa kiinnostusta tai työskentelytapaa sen mukaan.

Vaikka pyrkimyksenä on ollut tasavertainen keskustelukumppanuus, haastateltavia on valmistettu siihen tunteeseen, etteivät he tutkimuskontekstissa voi loppuun asti tehdä omaa tarinaansa, että valmiin tekstin lukeminen voi synnyttää tunteen tekstualisoiduksi tulemisesta (Munter 1996, 79). Tutkimustulokset ovat aina tutkijan tekemiä, vaikka menetelmien avulla pyrittäisiin maksimoimaan tutkimukseen osallistuvien ihmisten kokemusten mahdollisimman autenttinen kuvaaminen.

Laadullista tutkimusta tehtäessä tulosten kontekstisidonnaisuutta (kuten riippuvuus tutkimustilanteesta ja -paikasta) voi tiedostaa lukemalla yksilöllisiä eroja ja sitomalla tutkittava taustaansa ja näkemällä ihminen osana ympäristöään. Kvalitatiivisen tutkimuksen näkökulmasta tutkija tulkitsee maailmassa vallitsevia monia todellisuuksia, kyseessä on tutkijan merkityksellistämä todellisuus mielekkääksi perustellusta temasta.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa tarkastelen aineistosta nousevaa kokemusta transvestisuutta ja tulkitson sen merkityksiä haastattelemieni ihmisten elämässä. Kahden toisiaan täydentävän aineiston – tyttären ja isien – yhdistelmänä syntyy keskustelu polttopisteessä olevasta tematiikasta, transvestisuudesta perheessä. Tarkastelun suunta on yksityisestä kohti yleistä: ensin tutkin transvestiitin tyttären privaattia kokemusta isänsä transvestisuudesta, sen jälkeen tarkastelen transvestisuutta lapsi–isä -suhteessa, tämän jälkeen laajennan näkökulmaa perhepiiriin ja lopuksi vielä sen ulkopuolelle. Olen jättänyt analyysiin runsaasti aineistopoimintoja kerontaa kuvittamaan ja elävöittämään sekä lisäämään tulkintojen luotettavuutta.

4.1 Isän transvestisuus tyttären kokemana

Tässä luvussa tarkastelen niitä merkityksiä, joita isän transvestisuus ja ulostulo saavat tyttären kokemuksissa ja tutkin tarinoita siitä, miten haastateltavani ovat transvestisuuden suhteen tulleet siihen kohtaan, jossa juuri haastatteluhetkellä ovat.

Henna: Mul on aina ollu sillä lailla et mä oon ollu isän tyttö ja katon sitä ylöspäin. Et jos se sanoo et hyppäätkö Henna ni Henna kysyy et kuinka korkeelle. Et tota niin onhan se sellanen esikuva (...). Varmaan se on osittain ollu parempikin isä senki puolesta, että sillä on ollut jotain missä se on saattanu toteuttaa itteensä.

Molemmat haastattelemanuoret naiset kokevat suhteensa isään erityiseksi, he kertovat olleensa ”isän tyttöjä”.

Tyttären ensimmäinen isän transvestisuuteen liittyvä muistikuva

Aloitin haastattelut kysymällä haastateltavilta heidän ensimmäisestä isän transvestisuuteen liittyvästä muistikuvastaan. Jaanalla ensimmäiset muistikuvat liittyvät tilanteeseen, jossa isä kertoi hänelle transvestisuudestaan. Hennalla sen sijaan on muistikuvia isän ristiinpukeutumiseen liittyvistä asioista jo paljon ennen transvestisuudesta tietoiseksi tuleamista.

Henna: Kyllähän mä muistan kun mä olin lapsi et kun mentiin naamiaisiin niin iskä oli siellä pukeutunu erittäin uskottavasti naiseksi ja piti siellä sitä ohjelma-numeroa, mut ne oli naamiaiset ja mä olin lapsi, enhän mä niinku ees tienny mistään tommosesta siinä vaiheessa.

Hennan muistikuvat isän ristiinpukeutumistarvikkeista ja naamiaisista muistuvat mieleen hauskoina asioina, joita ei ollut tullut mieleen pitää merkkinä mistään erikoisesta.

Aiemmin tekemissäni transvestiittien haastatteluissa esimerkiksi Soile kertoo siitä, kuinka hänellä oli tapana lasten ollessa pieniä silloin tällöin pukeutua silläkin riskillä, että lapset saattavat nähdä.

Soile: Mutta kyllä silloin kun mä olin lapsia hoitamassa kun nämä olivat pieniä niin jos mulla oli illalla mahdollisuus niin pukeuduin kyllä. Meidän lapset meni ajoissa nukkumaan, niin minä kyllä sitten heitin vaatteet päälle ja vietin iltaani, kun lapset nukkui. (...) Mutta siinähan tietysti piti olla varovainen, että kun ne lapset saattaa herätä. Mut ne oli niin pieniä, että mä otaksun ettei ne välttämättä edes olisi huomannut sitä.

Transvestiittien tarinoissa toistuu se, että ristiinpukeutumista voidaan kotona toteuttaa jossain määrin niin kauan kun oletetaan, ettei lapselle jää tietoisia muistoja tai että tämä ei vielä ymmärrä mistä on kysymys.

Transvestisuutta koskevan psyykkisen ymmärryksen rakentamisen prosessi

Jaanan kokemuksessa tärkeäksi transvestisuuden merkityksessä on noussut ymmärrys siitä, että isä on kokenut tämän puolen itsestään omakseen jo lapsesta saakka. Tämä tekee asiasta Jaanalle helpomman hyväksyä; isä on ollut tällainen aina, miten sitä silloin voisi kukaan häneltä kieltää.

Jaana: (...) et kun mä kysyin, et mistä se on tullu, ni sitä hän selitti ihan mielenkiintoisesti ihan omasta varhaislapsuudestaan, et hänellä on ollu tällainen mieltymys ihan jo pienenä, joskus alle kouluikäisenä. (...) Siitä tuli semmonen hyvä mieli itelle, et ei se mitään kauheen sairasta voi olla sillo.

Hennan kokemuksessa isän ulostulossa merkityksellistä on ollut se, että se ei ole ollut joku yksittäinen tapahtuma, vaan ennemminkin yhä jatkuvan prosessin alku. Henna kokee, että hänellä ei olisi ollut mahdollisuutta ymmärtää transvestisuuden tärkeyttä, jollei siitä olisi ollut mahdollista puhua ja jollei asia edelleenkin tämän tästä tulisi tavalla tai toisella heidän välillään puhutuksi ja nähdyksi. Henna kokee, että transvestisuuden esillä olo on myös merkittävästi vaikuttanut siihen, että hän kokee asian niin luonnollisena.

Henna: Et ehkä sekin on siinä, et jos mulle olis vaan kerrottu se mut iskä ei olis jatkanu sitä juttua, ni mä en ehkä tänäkään päivänä ymmärtäis miten iso osa elämää, miten tärkeä se on, et siit on uskallettava puhua sitte ja tuotava esille et se tosiaan on niin tärkeä. Et se ei olis vaan et töks, isäs on transvestiitti, se tykkää naisten vaatteista ja sillä selvä, asiasta ei puhuta sen kummemmin. Et meillä ku tosiaan se on ollu niin avoimesti esillä sen jälkeen ni sitä kautta sen sitte vasta ymmärtää.

Henna kertoo, että loukkaantumisen kokemus siitä, että kaverit tiesivät asiasta ennen häntä, meni nopeasti ohi kun hän huomasi kuinka oivallinen vaate- ja meikkilainamo isän ristiinpukeutumisen kautta aukeni. Jaana puhuu vähän enemmän siitä, että vaikka asia alusta saakka tuntui tietyllä tapaa luonnolliselta eikä se ollut ”ikävä luuranko kaapis-

sa”, sen näin jälkikäteen tarkastellen huomaa aiheuttaneen muutaman vuoden aktiivisen prosessoinnin. Alusta saakka Jaanalla on kuitenkin asian kuohunnan rinnalla kulkenut ylpeys oman isän erityislaatuisuudesta ja rohkeudesta.

Jaana: Mut siis et toi ei ollu semmonen ikävä luuranko kaapissa siis sit kuitenkin. Vaikka silti et mä mietin tässä, et kylhän siin jotain sellasta on kuitenkin, et ei se oo ihan tosta vaan -juttu, et on se välillä vaikee hyväksyy, joskus (...). Kyl siin varmaan joku pari vuotta meni siinä sellasessa kuohunta- tai etsimisvaiheessa. Koska sillon ku mä sain tietää ni kyl mä varmaan sellasen vuoden kävin sen kanssa aika ahkerasti just niissä Setan illoissa (...). Noissa Setan jutuissa me oltii toisistamme ylpeitä, ylpeitä siitä että, niinku isä sanoki et monet ihmetteli et onks toi sun tytär ja kui se hyväksyy tän noin hyvin, ni tottakai me oltii ylpeitä, ihan terveellä tavalla siitä.

Molempien haastateltavien puheessa kuuluu selkeänä ääni onnellisuuden merkityksellisyydestä: jos tämä tuo isän elämään onnea, niin kyse ei voine olla kovin pahasta asiasta.

Henna: Iskä sit kysy et miltä se asia musta tuntu. (...) Ja varmaa se oli sitte suuri helpotus kun mä sanoin et pääasia et oot onnellinen, et mulle se on aivan sama.

Henna muistelee omaa murrosiän aikaista identiteetin ja olemisen tapansa etsimistään ja antaa isälle kiitosta siitä, että tämä ei kieltänyt tai käskenyt, vaan antoi hänen itse tutkia itseään ja etsiä omaa polkuaan tulla itsekseen. Tämän kokemuksen kautta isän yksilöllisyyden vastavuoroinen kunnioittaminen tuntuu itsestään selvältä.

Henna: Et kun mulle on itelle niin tärkeätä et mä saan olla oma itteni, ni miten mä voisin vaatii muuta kieltää toiseltakaan.

Isän transvestisyyden haltuunottamisprosessissa itsenään olemisen oikeus omalla ja muiden kohdalla merkityksellistyy.

Tyttären suhtautuminen isän transvestisyyteen haastatteluhetkellä

Molempien haastateltavien kerronnasta syntyy kuva siitä, että transvestisyys on heidän kokemusmaailmassaan asettunut osaksi kokonaisuutta, osaksi isää monien muiden asioiden joukkoon. Isän transvestisyys on tyttären kokemuksessa irrottamaton osa isää ja isästä on tullut tuttu juuri sellaisenaan.

Henna: (...) mutta sitte mulle on tullu se, et nyt ei osais kuvitellakkaa että minkälaisista olis jos isä ei olis transvestiitti, niinni se tuntuis taas ihan vieraalta ajatukselta.

Sekä Hennalla että Jaanalla on tunne siitä, että ovat erityisasemassa suhteessa isään juuri transvestisyysasian vuoksi.

Henna: Et silleen varmaan on hirveen tärkeätä et silleen mä oon etulyöntiasemassa (...) kun mä oon aivan täysin sinut sen pukeutumisen kanssa.

Kulttuurisesti stigmatisoitujen asioiden kanssa elämään tottuminen on usein pitkä prosessi. Sekä Jaanalla että Hennalla on haastattelun aikaan ollut jo useita vuosia aikaa muodostaa ymmärrystä asiasta ja tottua siihen. Isän transvestisuuden tutuksi tulemiseen liittyy se, ettei asiaa tarvitse hävetä. Yksilön kokemusmaailmassa häpeän ohenemisen merkitys on varmasti oleellinen.

Henna: Ja tottakai se [kun isän transvestisuus ei ole salaisuus] on hirveen helpottavaa itsellekkin sitte, kun ei sitte enää tarte hävetä mitään.

Avoimuuden myötä transvestisuuden stigmaluonne tyttären kokemuksessa vähenee. Itse asiassa sekä Jaana että Henna ovat sitä mieltä, että isä juuri transvestisuutensa vuoksi on erityisen ”hyvä tyyppi”.

Henna: (...) Ja tyyppinä nimenomaan tää feminiininen puoli parantaa vaa hänen, hän on nimenomaan sen takii niin hyvä tyyppi.

Isän transvestisuus on tuonut tyttären elämän peruskysymysten äärelle.

Henna: Ja just tää isän transvestisuus on laittanu mua kyllä paljon ajatteleen sitä, et mikä tässä elämässä oikeestaan on tärkeintä.

Tytärten kokemusten mukaan transvestisuutta ei voi tarkastella muusta elämästä irrallisena.

Tyttären käsitys transvestisuuden merkityksestä isälle

Haastattelemilleni transvestiitin tyttärille on tullut erittäin tärkeäksi ymmärrys siitä, mikä transvestisuuden merkitys heidän isälleen on. Sen enenevä ymmärrys on ollut reitti löytää tasapainoa asian kanssa elämiseen. Hennan ja Jaanan käsitys isän transvestisuuden merkityksestä isälle on, että se on erottamaton ja iso osa isää.

Henna: Et hänellä on vaan se tarve vaan välillä laittaa, ja se tuntuu siltä että saa toteuttaa itteensä koska se on niin suuri osa itseä.

Jaana näkee kaksisuuntaisuuden isän ristiinpukeutumisen liittymisessä tämän hyvinvointiin: toisaalta transvestisuus tuo isän elämään iloa ja onnea, toisaalta jos isän elämässä on ahdistavampi jakso, ei ristiinpukeutumisenkaan jaksa häntä kiinnostaa. Transvestisuuden ilmaisemisesta on jossain määrin tullut Jaanalle signaali isän hyvinvoinnista.

Jaana: Kun mä tiedän et se on isälle iloinen asia, et se ei sitä ahdistuksissaan sitä tee, silloin se vaan ei sitä tee.

Jaana miettii transvestisuuden merkitystä isälleen myös siitä näkökulmasta, että sitä kautta voi löytää mahdollisuuksia ”heittäytyä, hauskuutella ja hullutella” ja irtautua arjen miehen roolin haasteista.

Jaana: Se on semmonen hyppäys johonkin toisenlaiseen, jotenki mun isä on sitä sillee selittäny et siin on se et ei tarvitte koko ajan olla siinä kovassa miesten maailmassa, et se on joku rooli mihin sä voit mennä, heittäytyä ja hullutella ja hauskuutella. (...) Kylhän meissä naisissaki voi olla maskuliinista puolta, se vaan on hyväksytympää. Et se on vaan vahvistettuna transvestiiteissa. Ja heil on myös rohkeutta sitä jotenki toteuttaa ulkosesti. Ja vähän sellasta seikkailunkihailua..

Myös Henna on kokenut asian samaan tapaan kuin Jaana. Vaikka transvestisuus ei ole muusta isästä irrallinen persoonallisuus, olo siinä on kuitenkin erimoinen kuin perusröolissa; arkiset huolet voi ristiinpukeutuessa unohtaa ja jollain tapaa olla kuin joku muu.

Henna: Ne asiat mitä sillä Henkalla [isällä] on niin se on sitten kanssa sillä Henkalla, nii et sitten tää Mirkku [isän tyttönimi] vai mikä se nimi oli, niin ne jutut ei seuraa, et sitte ei oo köyhä eikä kipee (...). En mä näe siinä niinku persoonallisuudessa mitään eroa. Et se on vaan, sanotaan et toinen henkilöllisyys, se on parempi sana kun et olis toinen persoona, koska sehän on oikeen elementissään kun se jotain Mirkku-keikkaakin vetää, sehän on ihan uskomaton.

Se, että isä on ristiinpukeutuessaan ”elementissään”, tuo tyttären kokemuksessa elämään lisäväriä.

4.2 Isän transvestisuus lapsi – vanhempi -suhteessa

Tämän luvun tarkastelun kohteena on transvestisuuden asettuminen isän ja lapsen kahden väliseen suhteeseen, transvestisuudesta kertominen lapselle ja transvestisuuden merkitykset ja käytännöt lapsen ja isän suhteessa. Tuon tyttären kokemuksiin vastavaloa saattamalla aineistoa vuoropuheluun aiemmin tekemieni transvestiittien haastattelujen kanssa.

Isän transvestisuudesta tietoiseksi tuleminen

Tieto siitä, että isään liittyy jotain sellaista, mitä ei ole osannut ajatella, on yllättänyt haastatteleman tyttäret. Jaana sai tietää isänsä transvestisuudesta kun isä oli tehnyt tietoisensa päätöksen kertoa tästä Jaanan ollessa noin 20-vuotias. Jaanan ensimmäinen tunne oli mielenkiinto asiaa kohtaan ja hän itsekin näin jälkeinpäin ihmettelee sitä, että piti asiaa heti niinkin luonnollisena.

Jaana: En muista tarkkaan millä sanoilla isä sen kerto, mutta muistan sen näyttäneen mulle ainakin jotain kirjallista materiaalia asiasta. Isä selitti sen jutunsa ihan kaikessa rauhassa ja asiallisesti, ja mustakin se tuntui yllättävän luonnolliselta ja varsinkin mielenkiintoiselta. Muistaakseni mä kyselin siltä heti kaikenlaista mitä vaan halusin tietää.

Jaana kokee, että isän transvestisuuden ymmärtämisessä ja hyväksymisessä erittäin merkittävää on ollut mahdollisuus saada rauhassa kysellä isältä kaikkea mitä mieleen on tullut. Jaana toteaa, että vuorovaikutuksen mahdollisuus on myös lisännyt hänen turvalli-

suuttaan siitä, että isä on sama kuin ennenkin, vaikka Jaanan isää koskeva tieto onkin saanut yllättävän lisän.

Jaana: Yksi tärkeä syy siihen, että mä olen meidän perheessä ainoa joka on isän takana tässä, on mun mielestä just se, kun sain silloin aluksi kaikessa rauhassa kysellä isältä transvestisuudesta kaikkee mitä vaan halusin tietää, ja että isä tuntui silloin edelleen ihan yhtä tutulta ja turvalliselta, samalta iskältä kuin paljastusta ennenkin (...). Siitä puhuttiin paljon sitte sen jälkeenkin, et mun piti siis tietenkä vähän sulatella. Siinä meni taas muutama päivä ja sit mä kysyin uudelleen jotain asioita (...). Tälleen jälkeen päin tajuan, kuinka suuri merkitys sillä on, miten transvestiitti kertoo asian läheiselleen.

Hennalle isän transvestisuudesta kertoi hänen äitinsä. Vanhemmat eivät tuolloin olleet enää muutama vuoteen asuneet yhdessä. Äiti oli ajatellut, että asiasta kertominen olisi isän asia. Sitten kävi niin, että isän kuva oli transvestisuudesta kertovassa aikakauslehtiartikkelissa. Äiti arveli isän voivan tulla siitä tunnistetuksi ja päätti sitten kertoa asiasta Hennalle ennen kuin tämä saisi tietää sen muuta kautta. Hennan aivan ensimmäinen reaktio oli se, että asialla ei ole mitään uutisarvoa. Pian tuli kuitenkin suuttumus ja loukkaantuminen siitä, ettei hänelle oltu asiasta aiemmin kerrottu. Kun lehtijuttu oli tullut kavereiden kanssa puheeksi, Henna oli kuullut kavereidensa tienneen asiasta jo ennen sitä.

Henna: Joo, mä muistan tosi selvästi sen kun se [äiti] kerto ja totta kai mä oli vihanen aluks. En sen takii et iskä pukeutuu naisten vaatteisiin vaan se, et kun. Tai siis tää vihasuus tuli vähän sen jälkeen, ekaks mä oli vaa et ai jaa. Mut kun mä sitte kuulin mun kaverilta, et ne oli jo tienny sen! Siinä vaiheessa mä olin aivan raivona, et miks mulle ei oo kerrottu, et kaikki mun kaverit on tienny tän ja mulle ei oo kukaan kertonu.

Henna koki saaneensa isän taholta epäluottamuslauseen ja tunsu itsensä syvästi loukatuksi ja ulkopuolelle jätetyksi. Henna kuitenkin muistelee isän ”tyttöilyvermeitten” lainaamisen tarpeen piankin haudanneen alleen loukkaantumisen ja suuttumuksen.

Henna: Se oli itse asiassa sen jälkeen ku mä olin keväällä saanu tietää ni seuraavana vappuna eli mä olin ysillä sillon, ni me lähettiin vappua viettään, ni osan meidän vaatteista Malla[isän naisystävä] kaivo isän kaapista. Me oltii hyvin tietosii, Malla vaan sano et hän menee kaivaan mistä me saadaan sitte valita. Ja osa meikeistäki saatto olla sieltä, ku ei meillä itellä ollu ihan niin riemunkirjavii, vaik oli meilläki kyllä aika laaja skaala niitä. Mut et siinä vaiheessa jo lainattii sieltä. Et ei se toipuminen kauaa vieny.

Aiemmin haastattemistani transvestiiteista Lissu oli päätenyt melko spontaanisti ottaamaan asian puheeksi jo täysi-ikäisen poikansa kanssa. Asian puheeksi ottamista aikaisemmin oli estännyt huoli lastensa taholta hylätyksi tulemisesta. Nyt kuitenkin hetki oli vain tuntunut sopivalta ja intuitio olikin osunut oikeaan: poika oli suhtautunut asiaan varsin luontevasti.

Lissu: Poika on 22, tänä kesänä kerroin tästä pojalle. Mä oon aina halunnu olla avoin läheisten ihmisten kanssa, mutta minust ei oo aikasemmin koskaa ollu tarve kertoa tai ei ollu oikee syytäkää kertoo koska se jotenki vois, jos murrosikäiselle lapselle tuuvaa tällanen juttu niin, se voi hylätä jopa vanhempansa. Mut nyt minusta se hetki oli vaa että tässä voi kertoa. Mä en muista ihan et miten se juttu lähti liikkeelle, kyl se liittyy siihen et olin mukana niissä häissä ja siitä transvestiittiporukasta mitä siellä oli ja, että mä oon ite kulkenu siellä mukana ja (...) se oli hyvin yleisellä tasolla tai silleen. Mä olin hyvin yllätynyt siitä, ettei hän ainakaan tuominnu minua, päinvastoin, sanoi että kaikenlaista pitää niinkun kokeilla, jos se vain tuntuu.

Sari ei ollut kertonut transvestisuudestaan vaimolle eikä lapsille. Vaikka lapset ovatkin ”maailman parhaita”, Sarin mielessä oli silti epävarmuus siitä, mitä tapahtuisi jos heille kertoisi transvestisuudesta. Kun lapset olivat aivan pieniä, Sarilla oli joskus tapana ristiinpukeutua, niin että sikäli on mahdollista että lapsilla on jonkinkaltainen tieto asiasta. Tytär olikin kovasti kiinnostunut esimerkiksi transvestisuutta sivuavista televisio-ohjelmista. Kaiken kaikkiaan Sari kuitenkin oli sitä mieltä, että lapsille olisi parempi, että heillä ei olisi asiasta mitään tietoa tai edes aavistusta.

Sari: Mul on vaimo ja kaks varhaisteini-ässä olevaa lasta, poika ja tyttö, maailman parhaita lapsia, mun mielestä ainakin (...). Mut voisinks mä kertoa niille siitä[transvestisuudesta], ni en mee sanoo. Sitä mitä mä oon miettinyt, ni periaattees tyttäreille uskaltas, vois asiasta kertoa, mut mul on melkonen aavistus, et molemmat tietää asian, vaik ei niiden kaa oo puhuttu. (...) Mut joka tapauksessa, et jos niil ei ois mitään aavistusta asiasta, niin niille ois parempi ehkä, ettei ne tietäs, et mä oon transvestiitti. (...) Mut siis joo, et jos lapsille kertois, niin siin on se huono puoli, ettei oo takasinkelausnappii.

Pauliinalla ei ollut omia lapsia, mutta lapselle kertomisen tematiikka kiinnosti häntä kovasti. Oleellisimmaksi Pauliina näki sen, missä määrin transvestiitti on transvestisuutensa kanssa kaikkineen tullut ulos: jos päättää olla asian suhteen lapselleen avoin, täytyy olla varautunut siihen, että lapsi ottaa asiaa puheeksi myös läpipiiriin kanssa. Lisäksi Pauliina empi sen suhteen, että vaikka lapselle puhuisikin asiasta, voisiko tämä silti ymmärtää mistä on kysymys, koska ymmärryksen luominen asiasta edes itselleen ei ole kovin helppoa. Kolmantena Pauliinan mielessä väijyi huoli siitä, että voisiko hänen avoin transvestisuutensa aiheuttaa omassa pojassa ristiinpukeutumishaluja. Ajatuskulku johti Pauliinan peruskysymysten äärelle: lapselle kertomista ratkaistaessa olisi pakko punnita sitä, kuinka hyvin itse itsensä hyväksyy, kuinka turvalliseksi tuntee olonsa ja kuinka avoimesti on valmis elämään.

Pauliina: Mie haluisin sit elää tän niinkö sille lapselle, kertoo että tää juttu on niinkö hyvä miulle (...). Siin sit et minkä ikäiselle lapselle täst vois puhuu, nii en mie varmaan sitä sen lapsen sitä ikää tai et kertoisinko ylipäättäen vai en, vaan siin tulee aika paljon se, et oonks mie kertonu muille. Jos mie kertoisin, et mie oon transvestiitti, miun pitäis kestää se, et pien laps sanoo jollekki että hänen isä

on transvestiitti (...). Ehkä tiettyillä se ois helpompi varmaa sille lapselle, jos se tietäs sen, näkis mitä se sitten on. Mut näkeeks se siit, ei se ehkä voi siit kuitenkaa ymmärtää sitä et miks. Jos sekin alkaa kokeilemaan. Mut sit toisaalt on just tää, et sille ei vois kertoa, kun en oo kertonu kaveripiirille. Koska jos, jos se kuitenkin lapsen suusta se totuus tulee, jossain vaiheessa. "Toi on muuten isin mekko". Ja tuota, että kaikki sen uskoo, koska se on miun koko. [Naurua.] Et ei-hän tuo laps palturia puhu.

Elisa oli päätenyt toisenlaiseen ratkaisuun. Vaikka vaimolle Elisan transvestisuus oli vaikea asia, Elisan ristiinpukeutuminen oli kotona ollut jossain määrin avointa muutaman vuoden ajan, siitä saakka kun molemmat pojat olivat alle kouluikäisiä. Molemmista pojista se tuntui pääasiassa hassulta.

Elisa: Ja lapset kans tietää tästä mun transvestisuudesta, että hyvin aikaisin, suunnilleen silloin kun mä tulin ulos kaapista pari kolme vuotta sitte, niin pojillekin tulin. (...) Ne näki mut kun ne oli jotai viis ja kolme. (...) Kyl ne jotain on kyselly. Kyl ne naureskelee, kokee sen sillai hassuna. Et se sosiaalinen rooli, että siinä on tällainen ristiriita ja se niinku saa aikaan tällasen hauskan et hah hah haa (...). [Nauretaan.]

Vanhemman pojan kohdalla Elisaa kuitenkin kovasti askarrutti se, että poika kokee tämän salaisuutena ja sitä kautta taakkana.

Elisa: Ja isompi ainakin kokee tän niinku salaisuutena, ja se sitä rasittaa-kin. (...) Että tälle vanhemmalla pojalle tää on kyl tämmönen mun mielestä oikeastaan haitallinen salaisuus, ja mun mielestä ois hyvä, jos hän vois puhua siitä, ja puhuisi siitä kavereilleen. Sitte ei olis tällaista salaisuutta.

Elisan ja hänen puolisonsa välillä avoimuusratkaisuun liittyi huoli siitä, voiko isän transvestisuus saada aikaan sen, että poikia kiusataan. Yhdessä he olivat jo miettineet toimintastrategioita vastaisuuden varalle, jos asia koulussa nousisi hämmentävänä esiin.

Elisa: Kyl vaimoa pelottaa [se mitä tapahtuu jos ja kun lapset kertovat isän transvestisuudesta kavereilleen]. Ei mua niinkään. Mut me ollaan kyllä puhuttu pojille, että tää on epätavallista ja, kaverit saattaa nauraa. (...) Mun vaimohan pelkää myös sitä, et lapset rupeis kiusaamaan meidän poikia, ja että jos tää menis siihen, niin mä menisin pukeutuneena vanhempainyhdistyksen kokoukseen ja siellä sitä asiaa selvitetäis. Sillä tavalla ainakin vanhemmat sais konkreettisesti tietää, et mitä tää on ja vois todeta ettei tää nyt niin hirveetä oo. Kyl se muakin jonkin verran huolettaa.

Elisan ja hänen vaimonsa ajatukset käytännön ratkaisuisista asian tiimoilla menivät ristiin. Elisa ei kuitenkaan pitänyt tätä mahdollisuutta kovin suureen huoleen aiheuttavana, ”tulkoon jos on tullakseen”.

Elisa: Ja se vanhempi poika, se kyllä tykkää laittaa mummun yöpaitaa päälle ja mummulassa se tekee tällaista ja saa, se on niinku aivan hyväksyttyä, mutta kotona se ei kuitenkaan äidin kaapille mene, vaikka se vois käydä (...). Se ei oo hänelle ainakaan kovin suuri ongelma, että se tykkää selvästi siitä. Mut

mun vaimon mielestä on, et ei sais, hmm, niinkun erityisesti tukea tämmösiä pyrkimyksiä leikkiä tai kokeilla naisten vaatteita. Mä taas oon sitä mieltä että, että pitää antaa lapsen kokeilla ja saada siitä mielihyvää ja sitten kun se ei enää ole tabu, niin se saattaa mennä siitä ohikin, ilman että siitä tulee transvestiittia. Tai tulkoon, jos on tullakseen (...).

Elisa tavoin useimmat haastattelemistani transvestiiteista mietti sitä, voiko isän avoin transvestisuus olla vaikuttamassa pojan myöhempään transvestisuuteen.

Transvestisuudesta kertomisen ajankohta

Ajankohta, jolloin transvestisuus olisi sopivinta ottaa puheeksi, tuntuu tärkeältä. Sekä Henna että Jaana ovat sitä mieltä, että ajankohta, jolloin he ovat saaneet tiedon asiasta, on ollut kohtuullisen oikea. Jaana kokee, että vanhempien erosta toipuminen ja omaan murrosikään liittynyt oman sekä uskonnollisen että seksuaalisen identiteetin etsintä olivat päässeet pahimman kuohuntavaiheen ohi, minkä vuoksi asian aikaisempi avaaminen olisi saattanut asettaa hänet liian ristiriitaiseen tilanteeseen.

Jaana: Se oli mulle just oikeeseen aikaan kun mä oli just irtaantumassa aika tiukasta uskonnollisuudesta ja mun maailmankatsomus oli avartunu (...). Mun mielestä isä ei olis voinu paremmin tehdä sitä asiasta mulle kertomista. Sillon kun se kerto, mulla oli just ne semmoset vaiheet takana. Jos siihen niitten ero-vaiheeseen mä oisin jo tienny ton ni se ois kyllä sekottanu mun ajatuksia vanhemmistani ja just isästä, koska äiti tavallaan huononsi isän kuvaa. Ja kuitenkin tossa vaiheessa, kun isä sen kerto ni mä olin kuitenkin jo irtautunu ite, et se oli hyvä vaihe. Mut et ei ainakaan ennen sitä. Ei se must nyt ollu liian varhastakaan, ehkä se olis voinu vuoden pari myöhemminki, mutta hyvä näin.

Vaikka Henna olikin alkuun loukkaantunut siitä, että hänelle ei oltu aiemmin kerrottu, hän toisaalta ajattelee myös, että kovin pienelle lapselle ei asiaa voi kertoa. Hennan puheessa kuuluu myös isän tilanteeseen samaistuminen ja ymmärrys tätä kohtaan siinä, ettei hän uskaltanut ottaa kertomisen riskiä aiemmin.

Henna: Ehkä se oli hyvä aika sillä lailla, et en mä osaa sanoa mitään parempaakaan väliä et missä sen olis voinu sanoa. Et mä ymmärrän kyllä et se oli iskälle kova paikka kertoo sitä, et varmaan on pelottanu et kyl mä sen ymmärrän (...) et pelkää niit ennakkoluuloja, etenki ku kyseessä on oma lapsi. Ja just ku mulla ja isällä on ollu niin läheiset välit aina ni varmaan pelotti et miten tulee oleen jatkossa (...). Kuitenki ku ottaa sen huomioon et se on kumminki hyvin kakspiippunen juttu, et kun toisaalta hyvin pienelle ei voi lähtee kertoon sitä, mut mikä sitte on se raja siinä.

Aiemmin haastattelemistani transvestiiteista kukaan ei ollut ristiinpukeutunut kotona avoimesti lapsen nähden tämän syntymästä lähtien. Melko harvinaista oli asian kertominen vielä alle kouluikäisillekin lapsille. Silloinkin kun avoimuus lasten suhteen tuntuisi hyvältä ratkaisulta, se ei suinkaan ole ristiriidatonta. Mitä seuraa, jos ja kun lapset kerto-

vat asiasta edelleen? Kiusataanko lapsia tai häiritseekö tieto isän transvestisuudesta heidän kehittymistään?

Muutama haastattelemistani transvestiiteista oli tehnyt sen ratkaisun, ettei ainakaan toistaiseksi ollut kertonut asiasta lapsilleen. Soilen ajatus oli, että asian voisi ehkä kertoa sitten, kun lapset olisivat siihen ”riittävän kypsiä”.

Soile: Mulla on kaksi poikaa. En mä tuu mun lapsille kertomaan, tai vasta sitten kun ne on aika isoja, silloin kun ne mun mielestä vois olla ehkä jossain määrin kypsiä. Ehkä tää mun vanhempi poikani olis jo nyt, että mä voisin kertoa. Mutta mä luulen, että hän ei sitten taas osais olla kertomatta tälle nuoremmalle jo tässä vaiheessa, ku se ois semmonen salaisuus. Mutta se olis tärkeätä se kertominen sen takia, että jos syystä tai toisesta jäisin kiinni muille, kuten ehkä naapureille tai heidän kavereilleen tuolla joskus (...). Jos näin käy niin se on se, mutta on niinku ikävämpää, jos he kuulee muualta.

Transvestiitti voi ajatella, että lasten kannalta on parempi, että he eivät ainakaan ennen aikuisikää saa tietää isän transvestisuudesta. Käytännössä lapset saattavat tietää asian, mutta he salaavat vanhemmiltaan tietävänsä. Soilen tavoin Heidi oli ratkaissut asian niin, että lapsille ei oltu kerrottu. Myöskään Heidin vaimo ei tiennyt asiasta, niin että sikäli lapsille kertominen olisi ollutkin melko vaikeaa. Tärkein syy asian salaamiseen lapsilta kuitenkin oli se, että Heidi ei halunnut, että hänen transvestisuutensa mitenkään vaikuttaisi hänen lastensa kehitykseen, että lapset saisivat ”vapaasti kehittyä aikuisiksi”.

Heidi: Mitä sitte lapsiin tulee, niin mul on kaks, tyttö ja poika, murrosikäisiä. Ja jos niinku salas täytyy sit elää, niin mä en sitte itse asias haluaisi heille puhuu yhtään mitään. Vaikka sitä mä toivon, et vaimo tietäis, ja sit hän tulis niinku tähän mun transmaailmaan mukaan. Mut lasten suhteen se mun ajattelu on siinä lähinnä, et he niinku vapaasti sais kehittyä aikuisiks. Etten mä niinku vaikuttais heidän kehittymiseensä.

Olipa huoli lapsen transvestisuutta koskevasta tiedosta sitten aiheellinen tai aiheeton, se on tavanomainen ja saattaa toisinaan sisältää ripauksen itsesyrjintää.

Isän näkeminen ensi kertaa ristiinpukeutuneena

Toisinaan tieto isän transvestisuudesta ja isän näkeminen ristiinpukeutuneena voivat tulla samanaikaisesti. Sekä Jaanan että Hennan kanssa on kuitenkin käynyt toisin. Henna oli nähnyt isänsä naiseksi pukeutuneena ennen tietoa tämän transvestisuudesta. Hennan kokemus on, että asian kulku näin päin on hänen kannaltaan ollut ”pehmeä lasku”.

Henna: No niissä naamiaisissa sun muissa niin olinhan mä nähny sen naisten vaatteissa. (...) Et siis mulla on sillee ollu pehmeä lasku siihen, et mä en vaa yhtenä aamuna nähny kun se kävelee vermeet niskassa sisälle.

Jaanan kohdalla tilanne eteni toisin päin. Ensin isä kertoi transvestisuudestaan ja Jaanalla oli tilaisuuksia luoda asiasta ymmärrystä. Isän näkeminen pukeutuneena tapahtui sitten muutaman viikon kuluttua tästä ikään kuin varkain: Jaana oli mennyt Transtukupisteelle kyselemään lisää transvestisuudesta. Isä, tietämättä että Jaana oli siellä, tuli paikalle samaan aikaan. Alkuhämmennyksen jälkeen molemmat olivat ”hymy huulilla” ja Jaana koki, että isä on ihan sama ihminen riippumatta siitä mitä hänellä on päällään.

Jaana: Siitähän oli menny joku pari viikkoo ku iskä oli kertonu mulle tän asian kun mä sitten varasin ajan Transtukupisteeltä enkä mä todellakaan tienny et isäki oli sinne sattumalta samana päivänä tulossa poikkeemaan [Transtukupisteen kahvi-iltaan]. (...) Sit sielt tuli tutun kuulokset askeleet. (...) Kylhän mä varmaa olin ihan monttu auki, ku mä tajusin et se oli mun isä, jolla on polkkatukkanen peruukki päässä ja naisten vaatteet ja huulipunat ja kaikki muut. Se oli ihan yhtä hämillään ku minäkin, (...) kyl me niinku tuijotettii toisiamme ihan niinku siin ois kuitenkin ollut ihan uus ihminen (...).Mut sit se meni siin niinku pikkuhiljaa kun mä katoin hänen lakattuja kynsiään, kyl se siitä aika nopeesti sitte, ja mä koko ajan tajusin enemmän ja enemmän et hei toi on mun faija. Se puhuu samalla lailla ja se on ihan sama ihminen sisältä. Sithän me heti otettii kuvia ku me istuttii siin, meil on siis ihan oikeesti kuvia siit päivästä [nauraa] (...). Ja kun siin vaiheessa mulla oli jo niin hyvä asenne siihen, niin se oli just hyvä kohta nähdä hänet näin ekaa kertaa.

Toisinaan tieto isän transvestisuudesta ja isän näkeminen ristiinpukeutuneena voivat tulla samanaikaisesti, toisinaan taas ei. Jaana kokee, että hänen kohdallaan asiat etenivät oikeassa järjestyksessä, kun ensin oli saanut asiasta tietoa ja sen jälkeen asia konkretisoitui näkemällä isä ristiinpukeutuneena. Hennalle pehmeän laskun tapa taas oli toisenlainen.

Transvestisuuden merkityksiä isä–lapsi -suhteessa

Hennan lähestymistapa isän transvestisuuteen on käytännönläheinen ja vankasti huumorilla maustettu. Isän vaatekaapilla voi käydä lainaamassa ”spesiaaleja” ja ärhäkämpjiä meikkejä kuin mitä omasta takaa löytyy.

Henna: (...) et ku me oltii menossa naamiaisiin viime kesänä, ni mä mietin, et mitä ihmettä mä paan päälle (...), ni kappas iskän kaapista löyty semmonen pitkä musta korsetti (...). Sitte kaveri katto kateellisena et mistä sä oot noi vermeet saanu, et noi on tosi kivat, ni mä vaan sanoin, et iskän kaapista.

Tämän asian syvempi sisältö on siinä, että isän ja tyttären välille on tällä tavoin löytynyt oma erityinen yhteinen juttu, ”meijän juttu”.

Henna: Se tuntuu maailman luonnollisimmalta asialta, et ehkä ku sen kanssa on eläny niin kauan, ni tää toimii niinku puolin ja toisin. (...) Et on se semmonen omanlainen juttunsa, et se on semmonen meijän juttu milt se tuntuu tänä päivänä (...). Kyl me mutsinki kaa koitellaan uusii juttuja, mutta jotenkin iskän kanssa siitä vaan on tullu oma juttunsa.

Hennan ja isän yhteiseen juttuun liittyy myös se, että Henna nauttii myös siitä kun voi antaa isälle lahjoja joista tämä pitää – lahjoja joita kukaan muu ei isälle antaisi.

Henna: Yks joulukuun mä keräsin sulle joululahjaks pikkuhiljaa meikkipussin, missä oli kaikki siveltimet, meikkisienet ja peitevoide ja puuterikin tais olla ja peitevoide erikseen silmänympäryksille sun muille ja yks luomiväri ja sitten siinä oli vielä huulipuna ja kynsilakka. Sen mä sit laitoin sulle ja kyl se siit tuntu tykkäävän (...). Nii et sen jälkeen mulla ei ollut mitään ongelmaa hommata mitää lahjoja. [Nauretaan.]

Henna on kokenut hauskaksi myös sen, että on voinut antaa isälle tyyli- ja vinkkejä. Se ei olekaan ollut vaikeaa sikäli, että molemmilla on sama maku: ”Jos meikataan niin meikataan kunnolla”.

Henna: Se on tilannu mun kautta meikkejäkin ja mä oon kehottanu sulle et toi ois tosi hyvä ja toi sopis sulle, ja antanu hyviä vinkkejä millä saa. Et mun mielestä, et jos meikataan, niin sitten meikataan kunnolla.

Jaanan kokemuksissa myös isältä saatu tuki ja hyväksyntä omalle naiseudelle on tärkeää.

Jaana: Ja ku ollaan kaupungilla, ni hän aina sanoo mulle, et nyt pistät kunnon hameen päälle etkä noita farkkuja jalkaan, et häneltä on saanu sitä semmosta huomiota ja hyväksyntää naisena. Et kun on laittautunu, ni häneltä saa aina kiitosta sitte, et se on niiku tosi huippuu, et hänen kanssa voi jakaa tommosii asioita.

Kaikki transvestisuuden tyttären ja isän väliseen suhteeseen tuomat sisällöt eivät kenties äkkiseltään kuulosta kovin merkityksellisiltä, mutta niiden tarkempi kuulostelu tuo käsityksen jostain tärkeästä: molemmin puolta hyväksytyksi tulemista ja yhteisesti jaettua.

Sari kertoi aikanaan itse lapsena värjänneensä kyntensä punaisella tussilla. Kun oma poika teki saman, Sari arvioi ylireagoineensa, koska tilanne oli niin ahdistava:

Sari: Kerran, kun poika oli pieni, niin mä katoin et sillähän oli punaset kynnet, se oli punasella tussilla värjänny kaikki kyntensä. Mä sanoin, et ota nyt äkkiä pois, jotenki mä reagoin sillä lailla sillon, vaikken mä sitä niin kauheen vihaseks tarkottanu. Itekin on aikoinaan just punasella tussilla laittanu kynnet [nauraa], sehän on sitte meinaan hirveen vaikee saada veks.

Jos omassa pojassa näkyy jotain mahdollisesti transvestisuuteen viittaavaa, sen mukana tuleva syyllisyys saattaa nostaa lapselle kertomisen kynnyksestä vielä entisestään. Mahdollinen ajatuskin oman taipumuksen siirtymisestä lapseen tulee transvestiittien haastatteluisissa usein melko painostavana esiin.

4.3 Transvestisuuden vastaanotto perhepiirissä

Tässä luvussa tarkastelen niitä merkityksiä, joita isän transvestisuudella ja ulostulolla on ollut perhepiirissä. Aloitan luvun tarkastelemalla niitä haastattelemini transvestiittien tyttärien käsityksiä, joita heillä on isän transvestisuuden merkityksistä muille perheenjäsenille. Koska äidin suhtautuminen isän transvestisuuteen näyttää tyttären kokemuksessa olevan melko merkittävä, käyn sen jälkeen laajahkosti läpi myös aiemmin haastattelemini transvestiittien parisuhteeseensa liittyviä ajatuksia ja kokemuksia. Perhekontekstin merkitys on suuri. Sen vuoksi käyn lyhyesti läpi myös transvestiittien avoimuusstrategioita vanhempiensa suhteen sekä lopuksi transvestiittien tyttärien avoimuusstrategioita puolison ja lapsen suhteen.

Käsitys isän transvestisuuden merkityksestä muille perheenjäsenille

Molemmat haastateltavani kertovat olevansa perheessään ainoita, joille isän transvestisuus ei ole pulmallista. Henna kokee, että oma äiti, veli ja isän äiti hakevat vallitsevaan tilanteeseen syytä ja syyllistä, kuka itsestään, kuka jostakusta toisesta. Hennan äiti tiesi isän transvestisuudesta alusta alkaen, mutta ei sitten pitkän päälle kokenut voivansa elää asian kanssa. Eroon johtaneita syitä on Hennan käsityksen mukaan muitakin, mutta transvestisuus on ollut yhtenä tärkeänä tekijänä. Henna kuvaa tilannetta niin, että koska äiti oli isään niin rakastunut, hän tiettyyn rajaan asti sieti isän transvestisuutta, muttei koskaan hyväksynyt isää kokonaisuudessaan.

Henna: Et tulee kyllä se tunne et mä oon mejän perheessä aino joka näin vapautuneesti siihen asiaan suhtautuu (...). Ja iskä kyllä kerto siitä sitten heti ja mutsi ajatteli et hän voi sen asian kanssa elää (...). Et meidän äiti nyt tietyissä rajoissa katto sitä, mut se ei kuitenkaan sillä lailla pystynyt sitä hyväksymään (...). Et siitä se ei oikeen tykänny. Mä luulen et se oli enemmänki sellasta sormien läpi katsomista kun täysin hyväksymistä (...).

Myös Jaanan äiti oli tiennyt isän transvestisuudesta koko lailla suhteen alusta saakka. Asia oli kuitenkin vaiettu eikä äiti Jaanan kokemuksen mukaan edelleenkään ole hyväksynyt asiaa. Myös Jaanan sisarukset ovat muutaman vuoden ajan tienneet isän transvestisuudesta, mutta eivät ymmärrä sitä. Jos isän transvestisuus äidin tai sisarusten kanssa tulee jossain yhteydessä esiin, puheen sävy on negatiivinen. Jaanaa tämä satuttaa, koska hän näkee transvestisuuden isän elämää rikastuttavan puolen ja on pahoillaan isän puolesta.

Jaana: Mä olin ensimmäinen, jolle isä siit alko avoimesti puhua. Ja sitte sitä kautta sit loppujen lopuks mejän koko perhe sai siit sitte pikkuhiljaa tietää (...). Mut tänä päivänäkin koen olevani ainut meidän perheestä, joka ymmärtää isän mieltymystä (...). Siskolleni asia paljastui puolivahingossa ja katkeran äitini

mielipahan saattelemana. Äiti oli tienny tuon isän transvestiittisen puolen varmaan jo niinku parikyt vuotta aikasemmin, se oli tullu ilmi, mutta ei hän kai puhunut siitä koskaan isälle (...). Jos tää transvestisuus nykyään tulee puheeks nii se tulee sillee jos on kysymyksessä nää mun sisaret tai äiti ni se tulee kierrellen kaarrellen ja se tulee negatiivisessa sävyssä (...). Se on heidän mielestään perverssiä ja likasta ja syntistä ja kieroutunutta, samalla lailla ku homouskin heidän mielestään. Lähinnä perverssiä. Se, et he suhtautuu näin, tuntuu musta tosi pahalta. Kun mä tiedän, et se on iskälle iloinen asia, ni must se on vaan niin ikävää, et ne ei halua nähdä siinä sitä kivaa puolta. (...) Et mä oon niinku se ainut joka puolustaa iskää.

Sekä Jaanan että Hennan käsitys on, että kumpaisenkin isän nykyiselle puolisolalle transvestisuus ei ole pulma.

Aikaisemmin haastattelemistani transvestiiteista Marttiina mielti sitä, että vanhemmuuden ja transvestisuuden yhtälön käytännöt riippuisivat paljolti paitsi itsestä ja lapsesta, ratkaisevassa määrin myös lapsen äidistä ja hänen suhtautumisestaan transvestisuuteen.

Marttiina: Vaikea sanoa, et mitä tekis, jos olis omia lapsia, kun se ei ole ollu ajankohtasta. Rohkaisevia esimerkkejä kuitenkin on niistä lapsista, jotka on tienny alusta saakka. Paljon varmaan riippuu siitä, et mitä mieltä puoliso olis, et jos nainen olis sitä mieltä, et se vahingoittas lapsen psyykettä, niin vaikee siinä olis sitä lapselle kertoa. Tavallaan mä olisin sen avoimuuden kannalla kyllä, mut niinku sanoin, niin se on kahden ihmisen välinen sopimus.

Jaanan oman prosessin alkuvaiheessa äidin kielteiset kokemukset ja asenteet isän transvestisuutta kohtaan vaikeuttivat oman käsityksen luomista asiasta.

Jaana: Et sit tää äidin reagointi vaikeutti alkuvuosina tätä mun asian käsittelemistä.

Sekä tyttären että transvestiittien aineistossa puhutaan transvestiitin puolison suhtautumisen suuresta merkityksestä.

Transvestiittien kokemuksia puolisoidensa suhtautumisesta

Transvestisuuden hyväksyminen on puolisoille usein ankara haaste. Aiemmin haastattelemini transvestiittien tarinoissa kuuluu monenlaisia ääniä naisten suhtautumisesta asiaan. Elisan kohdalla tähän liittyi myös vaimon kokemus siitä, että tämä menettää näin jotain.

Elisa: Mun vaimo käsittelee nyt koko ajan ja vieläkin tätä transvestisuutta ja kyl hänelle on vieläkin ongelmallista se, että kun hän näkee mut naiseks pukeutuneena, niin se vaan tuntuu oudolta, ja epätavalliselta, ettei se sillä tavalla ole hyväksynyt sitä, että mä oon transvestiitti ja että tää ois ok, tai että hän ei siinä mitään niin ku menettäisi.

Toisinaan transvestiitin puolisolalla on ollut epäilyksiä siitä, että miehellä on toinen nainen, kuten esimerkiksi Soile kertoi.

Soile: Mutta tässä on sama mikä varmaan monilla muillakin vaimoilla on, että ensin hän epäili että mulla on joku toinen.

Kun totuudeksi sitten paljastuu, että tämä ”toinen nainen” on mies itse, se on joillekin puolisoille jopa helpotus – transvestisuus voi tuntua suorastaan mitättömältä sen rinnalla, että miehellä olisi rinnakkaissuhde.

Toinen hyvin tavallinen uskomus transvestiiteista on se, että he ovat homoseksuaaleja. Nainen, joka saa tietää miehensä olevan transvestiitti, voi pitkäänkin kamppailla sen kysymyksen kanssa onko heidän suhteensa aito vai onko kyseessä julkisivu miehen homoseksuaalisuudelle. Lissu oli kertonut transvestisuudestaan vaimolle muutama vuosi sitten, mutta vaimon epävarmuus Lissun homoseksuaalisuudesta ei ollut kokonaan hälventynyt.

Lissu: Hänellä oli hirveen pitkään vankka käsitys, voi olla että on vieläkin, että suurin osa transvestiiteista on homoja. Että silloin kun mä tuolla tyttöilen, nii et on poikakaverit, ja sitä ei niinku, emmä tiä oonko mä saanu vieläkään sitä asiaa hänelle nii että hän uskois (...). Et etteihän se kivalle tuntunu kun mä läksin, jos luulee et kun mä paan mekon päälle ni mulla on poikakaveri, et jos tämän önen uskomus on.

Transvestisuuden sisältöä voi puolison olla vaikea tavoittaa. Tämä saattaa osaltaan liittyä siihen, että usein transvestiitin itsensäkin on vaikea muodostaa ymmärrystä siitä mistä oikein on kysymys ja mitä loppujen lopuksi itsekään haluaisi. Pauliina oli kertonut transvestisuudestaan heti suhteen alussa, mutta oli kuitenkin epävarma siitä, onko hän pystynyt tuomaan asiaan sisältöä.

Pauliina: Tavallaan se tietynlainen epävarmuus tulee sille toiselle siitä, et mitä mie sitte oikeastaan oon. (...). Kylhää hää tiesi tän transvestisuuden alusta saakka, mutta mitäs mie sitte kuitenkin loppujen lopuksi oon. Et mius on tyttö, joo. Mitä se tyttö hakee? Se on sellasta jatkuvaa opiskelua, meille molemmille.

Soile oli kertonut vaimolleen transvestisuudestaan suhteen kestänyttä jo parin kymmenen vuoden ajan. Vaimon oli vaikea hyväksyä Soilen transvestisuutta ja Soile syyttikin itseään siitä, ettei ollut kertonut asiaa aiemmin; transvestisuuttakin ”roistomaisempaa” on se, ettei hän ollut siitä aiemmin kertonut. Soilella oli se olo, että asian tullessa ilmi vasta tässä vaiheessa vaimo ei ole enää ollut valmis ottamaan vastaan tietoa siitä, mistä todella on kysymys.

Soile: (...) ennen kuin nyt sitten oli tämä ilmoitusluontoinen asia vaimolleni että minä olen kolmekymmentä viisi vuotta pukeutunut salaa (...). Kyllä se aika, kyllä se vaimo otti sen erittäin raskaasti (...). Tietysti on roistomaista se, että mä en ole pystynyt sitä aiemmin kertomaan, jossakin muissa olosuhteissa (...). Oon koettanu sitten selvittää mitä transvestisuus on. Mutta mun käsittääkseni hän ei sitä niinku tiedä.

Useampikin aiemmin haastattelemistani transvestiiteista kertoi siitä, että suhteen alkuvaiheessa ristiinpukeutumiseen liittyvät teemat olivat olleet jotenkin esillä, mutta melko nopeasti ne ovat tulleet syrjään laitetuiksi ja tässä ”mappi x:ssä” ne ovat edelleen. Asian hautaamisen syitä voi olla monia. Voi olla, että transvestiitti itsekin haluaisi eroon tästä puolesta itsestään ja uskoo toiveen käyvän paremmin toteen, jos asian olemassaolo ikään kuin unohdetaan. Toisinaan epävarmuus puolison suhtautumisesta saa ottamaan takapak-
kia asian puhumisessa. Haastattelemini transvestiittien keski-ikä oli viidenkymmen tie-
tämällä ja suurin osa heistä eli haastatteluhetkellä parikymmentä vuotta kestäneessä suh-
teessa. Asian uudelleen esiin nostamisen kynnyks näin pitkään jatkuneessa suhteessa on
ymmärrettävästi suuri.

Heidi piti tärkeänä asian kertomista vaimolleen, mutta ulostulon yhtenä esteenä oli poh-
dinta siitä, voiko toista ”käännyttää” – ja entäs jos vaimo ei hyväksy? Puolisolle kerto-
matta jättäminen tuo kuitenkin tunteen elämättömästä elämästä, elämisestä ikään kuin
vankilassa. Siksi Heidi olikin miettimässä sitä, kumpi on tärkeämpää: olla kertomatta
puolisolle, vai lähteä riskienkin uhalla elämään enemmän sovussa itsensä kanssa ja etsiä
suurempaa vapautta.

*Heidi: Me ollaan varmaan ollu 21 vuotta vaimon kanssa yhdessä. Ihan sil-
leen alussa sitte ku hänen kanssaan olin, ni ehotin et pantasko sukkahousut jal-
kaa, mut hän sanoi, et hänestä se tuntuu iljettävältä, ja tuotaniin se tavallaan jäi
siihen (...). Se sitte taas, et voiks sä ruveta käännättämään toista, ni ei sitä oikee
silleenkää mun mielest voi tehdä. (...) Jos hän tietäis ni mä voisin olla niinku va-
paa. Mä voisin ehkä joitain vaatteita tuoda kotiin. (...) Se ulostulo on sit kuitenkin
aika arkaluontonen tilanne, et sen takia siihen ei kuitenkaa haluais hirveesti
heittäytyä, kunnes sitte vasta siinä vaiheessa, kun se alkaa itelleenki tulla, et yks
lysti, et sä oot valmis sit tavallaan asettamaan sun elämis vaakalaudalle. Et sä
valitset sen mielummin kun että alkaisit elään jossain sanotaanko elään van-
keudessa tai sen tyyppisessä, vaan niinku haluut olla semmonen mikä sä oot (...).*

Sari mietti myös sitä, että kaiken muun lisäksi transvestisuuden ilmitulo toisi esiin myös
monia muita asioita, kuten sen, mihin aikaa ja rahaa kulunut, ”eikä se olisi enää haus-
kaa”. Tämän taustalla lienee myös huoli siitä miten suhteen keskinäisen luottamuksen
kävisi tämän kaiken tultua esiin.

*Sari: Ennen naimisiinmenoo, siis joskus parikymmentä vuotta sitten, mä
mainitsin vaimolle asiasta, sanoin, että jos vois, ni mä haluaisin päästä tästä irti.
Vaimo ehkä kuunteli sitä, kuunteli asian, mut se ei varsinaisesti puhunu siitä, ja
koskaa sen jälkeen ei oo puhunu asiasta (...). Kyllä mä toivoisin et mä voisin ol-
la vapaasti vaimon kanssa tän transvestisuuden suhteen. Mut mä oon melko
varma, et mä tiedän miten hän siihen reagois, ja se ei ois enää hauskaa (...). Se
olis tietynasteinen lopullinen murhe hänelle siitä, että mä olen. Mä oon käyny
aika paljon läpi sitä, et mitä vois tapahtuu, ni sillohan mun ois pakko kertoa, et
mitä on tähän asti tapahtunu, todennäköisesti tulis ilmi, et tähän on tietysti upon-*

nu aika paljon rahaa (...). Ja varsinki sit jos sen joutus kertomaa, ni onko sitte enää luottamusta olemassa.

Luottamuskyky näyttäytyy myös toisin päin: Marttiina edusti haastattelemieni transvestiittien nuorempaa polvea ja hänen kokemuksensa oli ollut, että seurustelusuhteessa transvestisuudesta kertomissa tytöille merkittävintä onkin ollut signaali luottamuksesta eikä transvestisuus sinällään.

Marttiina: Ja se mikä täs on jännää mun mielestä, on se, et nää seurustelusuhteet ei välttämättä oo ollu kovin suures vauhdissa ennen ku mä kerroin. Mut sit siin vaihees, ku mä kerron, niin se menee ihan äärimmäisyyteen, koska se, että pystyy tällasen asian kertoon, se on niiden mielestä vaikea asia tai iso asia, vaik se ei mulle enää oo silleen. Niin, se kertoo niille, et mä luotan niinku (...). Mut se on ollu niille sellanen signaali, ja se vie tosiaan sitten hirveen paljon eteenpäin.

Jaanan ja Hennan äidit olivat tienneet miehensä transvestisuudesta ainakin jotain kokolailla suhteen alusta asti. Silti sen hyväksyminen ei ollut tullut mahdolliseksi. Myös aiemmin tekemissäni transvestiittien haastatteluissa tuli esiin se, että parisuhteen alkuvaiheessa ristiinpukeutumistoiveita oli jollain tapaa kerrottu puolisolle, mutta ne oli koettu vaikeiksi ja vaiettu.

Avoimuusstrategiat transvestiitin vanhempien suhteen

Haastatteleman transvestiitit olivat jo aikuisia ja haastatteleman transvestiitin tyttäret samaten. Perhekontekstin kannalta myös transvestiitin vanhemmat ovat silti merkittävässä asemassa. Hyväksytyksi tuleminen toive tai toisaalta pelko hylätyksi tulemisesta niin merkittävien ihmisten kuin omien vanhempien tai isovanhempien suhteen ei ole kevyesti ohitettavissa. Lisäksi pikkulapsiperheissä, joissa transvestisuuden kanssa eletään jossain määrin avoimesti, isovanhempia voi olla vaikea sulkea ulos avoimuuden piiristä.

Haastattelemistani transvestiitin tyttärinä Henna puhuu siitä, kuinka merkittävää isän äidin vaikeus hyväksyä poikansa transvestisuutta on koko perheen kannalta ollut.

Henna: No mummo, elikkä mun isän äiti, oli sitä mieltä et se [isän transvestisuus] oli mun mutsin syy, et koska se ei pukeutunu tarpeeks naisellisesti niin isän täyty ite naiseks ruveta, mikä oli musta aika naurettava ajatus mut joka tapauksessa näin hän tän aatteli. (...) On se [mummo] varmaa siitä jo tosi kauan tienny, mut must tuntuu, et se kieltää sen, koska se pelkää et siinä asiassa ois jotain hänenki niinku syytä, et hänen jotain vikaa. Sitte se on niin paljon helpompaa se syyllinen hakee jostain muualta kun se et kattois peiliin. Vaik en mä nyt sitäkään usko et se senkään syy olis.

Hennan isä on tosin harvinainen poikkeus: omille vanhemmilleen transvestiitit eivät useinkaan tule ulos. Toisaalta siksi, että jos kertomiselle yksinkertaisesti tunnu olevan

mitään erityistä syytä niin miksi ottaa riskit ja nähdä se vaiva, kuten Elisakin aluksi oli ajatellut.

Elisa: Mä olin ajatellu sillä lailla, että en mä omia vanhempiani tällä asialla rasita, että ei ne siitä niinku tuu ilahtumaan sillain, että voi kun kiva. (...) Ja kun mä tuskin kuitenkaan päätyisin siihen, että menisin joskus pukeutuneena mummolassa käymään. Sen takia sitte tuntu, et ei tässä oo paljon syytä asiasta puhua.

Itse asiassa Elisa oli lapsena kerran ”jäänyt kiinni” isälleen äidin vaatteilla tekemistään ristiinpukeutumiskokeiluista ja parikymppisenä kerran äidilleen, kuten kovin moni muukin transvestiitti. Mutta asiaa ei kummallakaan kerralla kunnolla oltu otettu puheeksi – kuten ei monen muunkaan transvestiitin kokemuksissa.

Elisa: Isä löysi mun joskus, joskus tota 10–11 -vuotiaana. Mä itkin ihan kauheasti ja häpesin kauheasti. Sekin sitten hämmenty. Sovittiin, että se on meidän salaisuus. Pannaas nää äidin kaappiin, ja tota älä tee sitä enää. Siitä tuli sitte sellanen häpeä ja kielletty asia. (...) Ja kyl äitikin näki mut joskus kaksikymppisenä. Mä olin kotona, pukeutuneena ja nukahtanut – hepenet päällä, mutta sitten sekin oli vaan ollu hämmentyny siitä ja pamauttanu oven kiinni, ja siten, mul on sellainen muistikuva, että mä näin unta siitä, että äiti avas oven, ja et se näki mut, sit mä niinku seuraavana aamuna mietin et oliks se vai eiks se ollut unta. Ja tota, mut ei siitä koskaan puhuttu. Harmin paikka, se olis voinu olla ihan kiva, mut ehkä siin vaihees se olis ollut liika vaikeeta, kuitenkin.

Asia oli kuitenkin aivan hiljattain tullut puheeksi Elisän vanhempien kanssa sitä kautta, että Elisän poika oli maininnut äidille asiasta jotain.

Elisa: Mut se ei ollut ollut unta, vaan mä oon nyt puhunut siitä äidin kanssa, ihan pari kuukautta sitten (...) kun meidän poika oli sitten kertonut mun äidille niin sitten tuln minäkin puhuneeksi äidin kanssa tästä. (...) Joo, ja sitte isälle kertominen, mulla on huonot välit isän kanssa. Sitte tuli sellanen tilanne, missä mä latasin monta asiaa isälle, kaikenlaista mitä oli hampaankolossa, ja sitten tääkin asia tuli siinä sivussa. Et se oli vähän ikävä, että niin paljon toin yhdellä kertaa, et sitä ei sitte käsitelty siinä sitte ollenkaan riittävästi. Ja nyt siitä on neljä kuukautta, eikä me olla siitä, tai ei me olla puhuttu sen jälkeen yhtään.

Pauliina mietti sitä, että toisaalla ajatus transvestisuudesta kertomisesta voisi tuottaa isälle ja sisarelle tuskaa. Toisaalla oli kuitenkin myös kysymys siitä, että jos heillä on joku aavistus, niin olisiko totuus kuitenkin keveämpi kuin mahdolliset mielikuvat. Dilemma oli ratkaisematta.

Pauliina: (...) isä ja sisko, että kerran ne on olemassa, sitä ei halua niinkö heille tuottaa sitä tuskaa, et jos tään niinkö kertos. Vaikka en tiedä, oisko se tuska, se voi olla, että se ois niinkö pieni painolastin pudotus silleen, et, okei, se ei oo mitään niinkö sellasta, viel pahempaa, huumeita tai jotain mielenvikaisuutta (...).

Marttiina ja hänen äitinsä olivat paljon tekemisissä keskenään. Todennäköisyys, että äiti saisi asian vahingossa selville oli sen verran iso, että Marttiina oli muutama vuosi aikaisemmin päättänyt kertoa transvestisuudestaan äidille, hän koki, että ”piilottelu on parempaa kuin se että kertoo”.

Marttiina: Sitte kerroin mun äidilleni jossain vaiheessa, koska se niin paljon käy täällä mun luona, et jossain vaiheessa tulee jokin lipsahdettua. On aika hankalaa pitää kaikki jossain piilossa. Ni on parempi, että niiku ei tarvitse pitää piilossa. Ja mä oon yleisestikin ajatellu, et kun piilottelu ja pelko siit paljastuu, niin se on huomattavasti parempi asia kuin se, että kertoo.

Äidille kertominen oli jännittänyt Marttiinaa. Eikä äidin ensimmäinen reaktio ollut ollut kovin innostunut; vilkaisu Marttiinan vaatekaappiin oli saanut äidin suorastaan kauhistumaan. Keskusteluyhteys asian tiimoilla ei kuitenkaan ollut tähän katkennut.

Marttiina: Se [äiti] oli vasta toinen ihminen, jolle mä kerroin. Kyl sitä jännitti tosi paljon jokaista ensimmäistä, jolle kertoi. (...) Telkkaris oli sattumalta joku rocktähten tyyppinen, joka sitten säännöllisesti meikkas ja käytti naisellisia vaatteita. Mä sitten kysyin, et mitä sä tykkäät tosta. Hän sano et ei, hän ei oikee tykkää tollasesta. Se ei niinkuin kolahtanut mun äitiin. Sit se oli joskus vilkassut mun vaatekaappia ja todennut ja oli sitte ihan kauhistunu ja noin edespäin. Tää oli se käytännön tilanne ja sit siitä tuli enempi näitä keskusteluja.

Marttiinan transvestisuuden käsittely äidin kanssa oli edennyt niin, että äiti oli aluksi ollut huolissaan siitä, onko Marttiina transseksuaali ja mihin kaikki oikein voi johtaa. Mutta vähitellen, kun äiti sai aikaa totutella asiaan ja hän huomasi, että Marttiina pysyi ennallaan, hän oli alkanut suhtautua asiaan rauhallisemmin.

Marttiina: Kyl mä näytin sit kuviakin jossain vaihees. Mut se alko äitiä huolestuttaa sitten, et jos mä haluan kokonaan muuttua ja jos musta tulee sitten ihan toinen ihminen ja sitte menee kaikki kummalliseks (...). Se oli sitte kuukaus – pari sen jälkeen, kun mä olin kertonut ja sit tätä kesti sitten puol vuotta – vuoden verran. Mut sit ku mitään muutosta ei tapahtunu ja hän huomasi et mä olen edelleen se sama ihminen, sit ku hän tottu niihin juttuihin ja mäkin osasin sitte kun huomasi, että mitkä ärsyttää, niin osasin niitä pitää sitten piilossa, niin sen jälkeen se on sit tosi paljon rauhottunu, todennu vain, et no, tommonen toi nyt on. Et se oli se, mut muuten mut on aika hyvin hyväksytty.

Marttiinan tarinasta nousee vahvana sekä prosessoinnin työläisyys että sen palkitsevuus.

Isän transvestisuus tyttären omassa aikuisiän perheessä

Hennalla on alle kouluikäinen poika. Henna ja hänen isänsä ovat sopineet, että papan transvestisuutta ei toistaiseksi tuoda pojan elämään.

Henna: Oon isälle esittänyt toivomuksen että sillon, kun mun poika on siellä niin sillon ei [isä ristiinpukeudu], koska se laps ei ymmärrä vielä, et sit kun se on isompi niin totta kai sille luonnollisesti mä kerron sitte, mutta mun mielestä vielä

5-vuotiaan ei tarte ruveta käsittelemään sitä, et minkähän takia pappa laittaa huulipunaa ja vetää korkokengis siellä.

Oman isän transvestisuus suhteessa omaan puolisoon puhututti haastattelemani transvestiitin tyttäriä. Asian kertominen omalle puolisolalle ei ole ollut aivan mutkatonta ja sekä Henna että Jaana kokevat, että asia on työstön alla; tytöt ymmärtävät, että ”asian sulattelu vie aikaa” ja parisuhteessa puhutaan asian käytännön merkityksistä ja sen sijoittamisesta osaksi isän kokonaisolemista. Kumpaisenkin strategiana on se, että hitaasti hyvä tulee.

Henna: Mä sanoin tälle mun miehelle, että tää ei nyt sitte tarkota sitä, et kylhän siis normaalisti, kun isä tulee kylään, niin sillähän on siis miesten vaatteen päällä, et ne on kuitenkin aika rajotettuja ne tilanteet, missä sillä on naisten vaatteen päällä. Et hänen ei tarte pelätä sitä, et jos ne on meillä yötä kylässä ja hän lähtee yöllä juomaan vettä, nii et mikä satiininirunaruyöpaita sillä sitte on päällä. Just sitä, et saa vähän perspektiiviä siihen, että mitä se muutakin tekee (...). Kyl se niinku varmaa vie aikaa sulatella asioita.

Henna ja Jaana nostavat molemmat haastattelussa itse esiin kysymyksen transvestiitista mahdollisena elämänkumppanina. Asiaa on tullut pohdittua myös sitä kautta, että oman äidin kokemus transvestiittipuolisosta on ollut niin vaikea – transvestisuus isässä tuntuu helpolta hyväksyä, olisiko tilanne vaikeampi, jos kyseessä olisi oma puoliso?

Jaana: Koska mä oon sitä niiiin paljon vuosien mittaan tottakai miettiny, et mitä jos mun aviomies olis. Että jos mulla ei yhdistyis siihen seksuaalisuus, niinku äitin suhtautumisessa isään siinä ilman muuta oli sekin puoli, että häntä ällötti se, et miten mä. Enhän mä voi sanoa, et ällöttäiskö se mua, mut tuskin nyt kauheesti. Mä voisin ottaa sen silleen, et se on hauskanpitoa tai näin.

Hennan ajatus on, että ehkä tässä kulkee se raja, missä tytär ei etsi samanlaista puolisoa kuin mitä oma isä on.

Henna: (...) mut kun mul on itellä isänä transvestiitti niin mun on kauheen vaikee kuvitella, et kun tietty raja on siinä, et hakeeks tytär samanlaista miestä kun isänsä (...).

Henna miettii sitä mahdollisuutta, että omasta pojasta tulisi transvestiitti. Tärkeintä tässä ei Hennan mielestä ole se, minkälainen lapsi on, vaan se, minkälaiset välit hänellä on lapseensa – jos välit on kunnossa, ei sillä ole mitään merkitystä, onko lapsi transvestiitti vai ei.

Henna: No äiti itse asiassa kerran esitti tämmösen hypoteesin et entäs jos se kulkee geeneissä. Mitä mulla on siihen sanomista, annan hyviä meikkivinkkejä tietysti. Se on kans semmonen asia, mihin mä en voi vaikuttaa. Miks mä sitte tappelin sitä vastaan. Et just heitetään sitä tsoukkii, et mitäs sitte, kun poika tulee kotiin ekaa kertaa mukanaan tyttöystävä, ni entäs jos se ei ookkan tyttöystävä vaan poikaystävä. Et miltä se tuntus, jos oma lapsi olisiki homo, ni mä sanoin, et helvettiäkö mulla siihen on sanomista, et sehän on musta itsestä ja mun asenteis-

ta kiinni, et mitenkä siihen suhtautuu ja et minkälaiset välit mulla tulee tulevaisuudessa olemaan mun lapsen kanssa.

Mielenkiintoista tässä on myös se, että Henna miettii samaa asiaa kuin transvestiititkin – transvestisyyden kulkemista suvussa – vaikkakin hänen otteensa asiaan onkin kovin toisenlainen. Hennan kannanoton takana on varmasti myös hänen kokemuksensa isän kanssa: että oleellista ei ole se onko isä transvestiitti, vaan se minkälainen heidän välisensä suhde on.

4.4 Avoimuusstrategiat perheen ulkopuolella

Vaikka transvestisyyden hyväksyminen onkin haastatteluhetkellä molemmille haastateltaville sinällään selkeää ja ristiriidatonta, avoimuusstrategiat ovat jossain määrin pulmallisia. Miten valita avoimuuden astetta asian suhteen, johon liittyvät yleiset mielikuvat ovat kaukana omista kokemuksista?

Sekä Jaana että Henna ovat toteuttaneet valikoivaa avoimuutta. Toisaalta on monia, jotka tietävät asiasta, mutta toisaalta ”ei ole tarvetta kulkea paita päällä missä lukee että isä on transvestiitti”.

Henna: Kyllähän mun ystävistä siis suurin osa tietää sen, että mun isä on transvestiitti. Koska mä en häpee sitä, ni mä voin sanoa sen niinku asia on. Ja yks kaveri on jopa sanonu kadehtivansa sitä, et mun isä on niin erikoinen. Et ku siin on jotain todella persoonallista (...). Mut en mä kävele paita päällä missä lukee että isäni on transvestiitti, vaik en mä koe siinä mitää hävettävää.

Transvestisyyttä koskevan aisallisen tiedon puute saa sen näyttäytymään ihmisten mielikuvissa helposti negatiivisena ja väärin värittyneenä. Jaanan strategia ei haastatteluhetkellä ollut yhtä avoin kuin joskus aikaisemmin, koska näin hän kokee voivansa helpommin säilyttää itsellään sen oman kuvan mikä hänellä on transvestisyydestä ja isästään.

Jaana: Et ehkä vaa just se estää kertomasta, et mä haluan pitää isästäni sen hyvän kuvan mitä hän oikeesti on, et oman itsekkyyteni vuoksi mä en haluu pilata hänen kuvaansa sillä, mitä muut asiasta luulee.

Henna ja Jaana pohtivat transvestisyydestä valitsevien yleisten käsitysten vääristyneisyyttä ja tiedon jäämistä väärin mielikuvien varaan.

Henna: Siin on se, et sitte ku joku transvestisyyteen ekaa kertaa törmää, niin se on niin paljon mielikuvien varassa, jotka ei välttämättä ei olleenkaan ootekemisissä todellisuuden kanssa (...). Transvestiitithan kait yleensä on kuitenkin heteroseksuaaleja (...). Nii ku mulla on itelläki se, et just kun on jollekki koittanu kertoa, niin et jos niillä ei oo muuta käsitystä kun mitä on nähny telkkarista, niinni tuoda se esiin, et ne ei saa mitään väärää kuvaa siitä.

Isän transvestisyydestä kertominen edellyttäisi usein ponnistusta oikean informaation antamiseksi ja sittenkin jää epävarmuus siitä, pystyykö toiselle välittämään kuvaa siitä mitä juuri oma isä on. Siksi avoimuusstrategia on varsin valikoiva.

Jaana: Kun aattelee sitä, et mitä ihmiset yleisesti aatellen luulee, niin kyllä sitä haluaa kuitenkin pitää vähän salassa (...). Et mä joudun joskus välillä lisää samaan hengenvetoon, et hetero niin kun mun isä, kun siin tulee heti semmonen, et luulla, et siin on jotain homomaista (...). Mä luulen, et elokuvillaki on siihen aika paljon vaikutusta, kun näissä drag-jutuissa ja drag-leffoissahan monet miehet on homoja, tai sit ne on suunnilleen niinku transseksuaaleja. Et toi medioiden välittämä kuva ei välttämättä kerro kauheesti siitä, mitä just mun isä sitte on.

Isän transvestisyyteen liittyvien kokemusten jakamiseen ei ole kovin paljon mahdollisuuksia. Henna ja Jaana eivät ole tavanneet muita transvestiittien lapsia. Kumpikin pitäisi sitä tärkeänä, koska lopulta kokemuksia voi vertaisten kanssa jakaa eri tavalla kuin muiden.

Henna: En oo koskaan muuten tavannu ketään muuta transvestiitin lasta. Se olis kyllä tosi mielenkiintosta (...). Et onhan se sillee, et ku kellään muulla mun tutulla ei oo kyllä tämmösii kokemuksia. Et ku multa on kysyty, et mistä sä tomosen korsetin oot tempassu, et eiks ne oo kalliita, ni isän kaapista, mut enpä mä sen tarkemmin oo menny näihin kavereitten kanssa, et mitä mä oon siihen sanonu, mut eipä oo ketään semmosii, joitten kanssa voi just näitä kokemukssii jakaa.

Jaana ja Henna miettivät muita ihmisiä ja aivan erityisesti niitä transvestiitin lapsia, joille isän transvestisyys on vaikea hyväksyä. Jaana ajattelee, että asiaa voisi lähestyä sitä kautta, että miettisi niitä asioita, joista itselle saa hyvää oloa ja rinnastaisi sen isän transvestisyyteen, niin ehkä sitä kautta sen salliminen isälle helpottuisi. Että isän transvestisyys ei loppukädessä lapsen elämään suuremmin vaikuta.

Henna: No etenki sellaisille [transvestiittien lapsille], ketkä ei mitenkää taho hyväksyy sitä, ni miettii sitä ku lähtee lenkille, miettii sitä ku lähtee elokuviin, et just näitä omia harrastuksia, et mistä tulee hyvä olo, et miks ei voi hyväksyy sitä toiselle. Koska se on sitä mistä se hyvä olo tulee. Tuskin se isä kumminkaa menee minnekään kevätjuhliin ne vaatteet päällä. Et hyväksyis sen, et siitä tulee sille hyvä olo ja et se ei sen lapsen elämään vaikuta konkreettisesti millään tavalla (...). Se on se tärkein mun mielestä, et ihmisellä on hyvä olla, et ihminen saa toteuttaa itteensä kunhan siinä ei satuteta ketään toista. Joku tämmönehän ni se on hirveen harmiton. (...) Se on must nii surullista, et sitä otetaan siihen se semmonen asenne, et siitä ei puhuta ja sitä hävetään. Tottakai se on ymmärrettävä ensireaktio, mut kyl sen kans on elettävä (...).

Jaana muistelee sitä, että kun isä tutustutti häntä transvestisyyteen, niin isä painotti sitä, ettei sitä pidä ottaa niin kovin vakavasti, koska kyseessä on iloinen asia. Tämän Jaana toivoisi voivansa välittää myös muille ihmisille ja erityisesti transvestiittien lapsille.

Jaana: Vähän semmosta mitä isäni opetti mulle, et ei tätä tarvi niin vakavasti ottaa, et tää on ilonen asia ja tää on hauskan pitoo. Ja et tää on vaan yks osa elämää. Et se ei sitä ihmistä mihinkää muuta. Et se ei oo ollenkaan nii vakava asia ja pelkäämisen arvonen asia, vaan ilonen asia, se on se mitä iteki aina yrittää pitää mielessä. Ja tuli vaan vielä mieleen, että ei sillä kenellekään mitään haittaa tehä, et ei sillä ketään vahingoiteta, et oikeesti ku aattelee, se ihminen joka pukeutuu, niin miten se vois ketään vahingoittaa.

Jaana ja Henna alleviivaavat transvestisuuden ”harmittomuutta” ja sitä, että eräällä tapaa kyseessä on ulkoiset asiat kuten pukeutuminen, niin ”miten niillä voisi ketään vahingoittaa”.

Transvestiitin suurimpien pulmien aiheuttaja ei niinkään ole transvestisuus, vaan pikemminkin transvestisuuden ja yhteiskunnan asenteiden törmäminen. Se, mikä määritellään kehityshäiriöksi tai sairaudeksi, on riippuvainen yhteiskunnan jatkuvasti muuttuvista normaalisuuskäsityksistä sekä kunkin yksilön omista kokemuksista. Seuraavassa Hennan ajatuksia siitä mitä normaalius on.

Henna: Kerran mulla oli mun miehen kanssa keskustelu siitä, et se kysy multa, et miks me ei voitaa olla ihan normaalisti, ni mä olin ihan niinku et määrittele mitä on normaali. Et se, mikä on minulle normaalia, ei ole sitä sinulle laisinkaan, sitä normaalia. Et ei voi toiselle sanoo, et ollaan normaalisti (...) Että näistä kuvioista just tää on just mulle just sitä normaalia, että näissä puitteissa mä oon kasvanu.

Aikaisemmin haastattelemistani transvestiiteista monikin mietti transvestisuuden sairausleiman merkitystä sekä itsehyväksynnän vaikeudessa että yleisen mielikuvien negatiivisuudessa – miten kulloinkin määritetty se, mikä katsotaan sairaaksi?

Heidi: Mun mielest semmosii sairauksii, mitkä ei oo vaarallisii yhteiskunnalle eikä sairas itsekään koe kovin vakavana, niin miks niitä ruveta niinku hoitamaan (...). Mä oon ajatellu, et jossain on joku kiukkunen lääkäri määritelly, et transvestisuus on psykoosi ja siit täytyy vaa päästä eroon. No voi tietysti olla näin. Mutta noin, eihän täs maailmas loppujen lopuks oo mitään muuta kuin psykooseja; mistä sitte voi päästä eroon tai täytyy päästä, tai toisist täytyy ja toisist ei. Mul on paljo sellasii tuttuja, jotka tekee pitkää työpäivää ja elää niinku työlle, ni mun mielest se on niinku psykoosi kanssa.

Transvestisuuden sairausluonne palauttaa tarkastelunäkökulman ympyrän alkuun: transvestisuuden tabuisuus ja siitä kertomisen vaikeus ja liittyvät irrottamattomasti toisiinsa.

4.5 Yhteenveto tuloksista

Haastattelemieni transvestiittien tyttäreiden ensimmäiset isän transvestisuuteen liittyvät muistikuvat olivat erilaisia: toisella ensimmäinen muistikuva liittyi isän näkemiseen naamiaisissa ilman tietoa sen liittymisestä transvestisuuteen, toisella taas ensimmäinen

kontakti oli asian puheeksi ottaminen ennen isän näkemistä ristiinpukeutuneena.

Transvestiittien haastatteluista muodostuu se kuva, että monen lapsen ensimmäinen kontakti isän transvestisuuteen on asian päättely erilaisten vinkkien perusteella.

Tyttärien transvestisuutta koskevan psyykkisen ymmärryksen prosessissa alleviivautuu vuorovaikutus: molemmilla on ollut mahdollisuus tutustua asiaan turvallisesti, ymmärryksen rakentaminen on ollut prosessi eikä mikään yksittäinen tapahtuma. Tieto siitä, että transvestisuus on ollut isässä aina, on helpottanut asian kanssa tutuksi tulemistä. Molemmat haastattelemiini transvestiitin tyttäret kuvaavat myös sitä, että isä on antanut heille tilaa tulla omaksi itsekseen, ja sitä kautta on tuntunut luonnolliselta sallia sama isälle. Heille transvestisuus on isän elämässä iloinen ja tärkeä asia; transvestisuutta koskevan psyykkisen ymmärryksen luomisessa isän onnellisuus on yksi tärkeimmistä syistä hyväksyä isä sellaisena kuin tämä on.

Haastatteluhetkellä tyttäret kokivat isän transvestisuuden avanneen heille monia uusia ikkunoita niin isäsuhteeseen kuin elämään ylipäätään. Isä on tullut entistä tutummaksi ja läheisemmäksi ja elämän oleellisia asioita on ehkä toisinaan helpompi erottaa epäoleellisista;”. Sitä mukaa kun isän transvestisuus on tullut tyttärelle tutummaksi, se on vakaammin ottanut paikkansa yhtenä isän ominaisuutena monien muiden joukossa. Osittain juuri transvestisuutensa johdosta isän merkitys heille on erityinen. Transvestisuuden kautta he myös kokevat itse olevansa erityisasemassa suhteessa isään.

Tyttärien ymmärryksessä transvestisuuden merkityksestä isälle oleellista on sen liittyminen isän hyvinvointiin; he painottavat transvestisuuden merkityksessä isälle sen hyviä puolia ja ovat ehdottomia siinä, ettei sitä saa isästä tukahduttaa. Heidän puheessaan tulee esiin se, että transvestisuuteen kuuluu hulluttelua, joka auttaa irtaantumaan arjen rooleista ja paineista. Lepo maskuliinisen roolin paineista on seikka, jonka myös transvestiitit itse kertovat kokevansa erittäin tärkeäksi.

Isän transvestisuudesta tietoiseksi tulemisessa keskeistä on tyttärien kokemuksessa ollut tapa, jolla he ovat saaneet tietää: mahdollisuus prosessoida asiaa ja saada kysellä siitä on välttämätöntä kokonaisen kuvan muodostamiseksi.

Isän kohdalla kertomishaluja hillitsee haastattelutarinoiden mukaan paitsi pelko tietoisuuden vaikutuksesta lapsen omaan kehitykseen, myös huoli hylätyksi tulemisesta. Vaikeutena voi olla se, että lapsen äiti ei tiedä asiasta tai suhtautuu siihen kielteisesti. Lisäksi haastattelemiini transvestiitit miettivät sitä, että lapselle kerrottaessa pitää usein varautua myös siihen, että lapsen myötä muutkin ihmiset saavat tietää. Lisäpäänvaivaa heille aiheuttaa epätietoisuus siitä lapsi sitten muodostaa asiasta riittävää ymmärrystä.

Haastatteleman transvestiitit miettivät kertomisesta lapselle syntyviä pulmia. Lapsi voi kokea tiedon salaiseksi ja sitä kautta se tuntuu ehkä taakalta. Jotkut puhuvat siitä, että huoli transvestisuuden periytymisestä on aikaansaanut kasvatuskysymyksissä näkemyseroja vanhempien välillä: mitä tehdä jos poika osoittaa kiinnostusta kokeilla äidin tai mummin vaatteita? Lisäksi transvestiitteja huolettaa voiko isän transvestisuuden julkitulo aiheuttaa esimerkiksi sen, että lasta kiusataan kaveripiirissä tai koulussa. Mutta haastattelemieni tyttärien tarinoissa puhutaan siitä, että kertomalla lapselle voi myös saavuttaa paljon: transvestisuudesta kertominen voi rakentaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta uudella tavalla ja lisätä molemminpuolista vastaanotetuksi tulemisen tunnetta.

Transvestisuudesta lapselle kertomisen ajankohtaa pohtiessaan ”oikea” ajankohta näyttäyty tarinoissa tärkeänä, monisäikeisenä ja yksilöllisesti koettuna. Riippumatta missä järjestyksessä asiat tapahtuvat lapsi voi kokea järjestyksen omalla kohdallaan juuri oikeaksi. Molempien tyttärien kohdalla yhteistä on selkeästi se, että molemmille kertomisen ajankohtaa tärkeämpää on se, että ovat saaneet asia kerrallaan astua sisään isän transvestisuuteen. Transvestiitin itsensä hyväksymisen vaiheella on myös vaikutusta siihen, millaisia avoimuusstrategioita hänen käytössään missäkin vaiheessa on.

Isän näkeminen ensi kertaa ristiinpukeutuneena oli toiselle haastattelemalleni tyttäreille ensimmäinen kontakti isän transvestisuuteen, vaikkakaan sitä ei tuolloin vielä nimetty. Toinen tytär näki isän vasta saatuaan ensin tietää isän transvestisuudesta. Alkuhämmennyksen jälkeen syntyi tuntuma siihen, että isä on edelleen sama ihminen, riippumatta siitä mitä hänellä kulloinkin on päällään.

Transvestisuuden merkityksiksi lapsi –isä -suhteessa haastatteleman tyttäret kertovat mm. sen, että isän avoin transvestisuus on antanut heille esimerkin siitä, että elämässä on mahdollista ja oikein etsiä vastausta kysymykseen, mikä ja kuka minä olen, he kokevat saaneensa rohkeutta kasvaa omaksi itsekseen.

Käytännön teoissa isän transvestisuus voi tuoda isän ja tyttären välille uusia yhdistäviä tekijöitä: jos oma huumori kestää, voi isän kaapilta lainailla ”spesiaaleja” ja takuuvarmasti riittävän ärhäköitä meikkejä ja on helppo keksiä isälle lahjoja, jotka ilahduttavat häntä. Asiaa tarkemmin tarkastelemalla tästä löytyy muutakin kuin pintaa: jotain erityistä yhteisesti jaettua, jotain joka on vain ”meidän juttu”. Isän taustatuki oman naiseuden etsimisessä on myös tyttäreille tärkeä, eritoten kun se on tullut taholta, josta sitä ei ehkä ollut tämän muotoisena odottanut.

Haastattelemieni tyttärien käsityksessä isän transvestisuuden merkitys muille perheen jäsenille merkityksellistä on vanhempien välinen suhde: se määrittelee asian

lapsille kerrotuksi tulemista. Lapselle kertomisen jälkeenkin äidin suhtautuminen isän transvestisyyteen on ainakin jossain vaiheessa usein melko merkittävä; haastatteluissa tulee esiin, että äidin kielteinen kanta transvestisyyteen on alkuvaiheessa vaikeuttanut lapsen oman käsityksen luomista.

Molemmat haastatteleman transvestiitin tyttäret kertovat olevansa perusperheessään ainoita, jotka suhtautuvat isän transvestisyyteen myönteisesti. Muiden perheenjäsenten kokemuksissa päällimmäisinä heidän mukaansa on kysymys siitä, mikä meni vikaan ja kenen on syy. Toisen tyttären äiti tiesi miehensä transvestisyydestä alusta asti, muttei koskaan oppinut sitä hyväksymään. Toisen tyttären kohdalla ilmeni vasta vanhempien eron jälkeen, että äiti oli koko ajan tiennyt mutta kumpikaan vanhemmista ei koskaan ollut ottanut asiaa puheeksi, ja asian tullessa nykyisin puheeksi siinä on negatiivinen sävy.

Transvestiittien kokemuksissa puolisoitensa suhtautumisesta esiin nousee ajatus siitä, että transvestisyyden mahdollisimman varhainen puheeksiottaminen edistäisi asian vastaanotetuksi tulemista. Transvestisyyttä koskevan tiedon tullessa pitkään jatkuneeseen suhteeseen puoliso ei ole ollut valmis ottamaan vastaan tietoa siitä mistä on kysymys. Mitä pidempi suhteen kesto on ollut asian tullessa esiin, sitä rajummin haastatteleman transvestiitit pelkäävät sen rikkovan suhteen sisäistä luottamusta.

Haastattelemillani transvestiiteilla on myös rakentavia kokemuksia kumppanille kertomisesta. Silloinkin kokemukset palautuvat luottamusteemaan: transvestisyydestä kertominen on koettu luottamuksen osoitukseksi ja siksi se vahvistanut suhdetta.

Avoimuusstrategiana transvestiitin vanhempien suhteen ulostulo näyttää olevan harvinaisen. Toisaalta ei ehkä ole erityistä syytä kertoa siitä, toisaalta kertomiseen sisältyy niin paljon riskejä, ettei niitä vähässä kummassa ole halu ottaa. Jonkin asteinen käsitys transvestiittien vanhemmilla – heidän lastensa ja puolisoitensa tapaan – silti saattaa asiaa nimeämättäkin olla; transvestiittien tarinoissa toistuvat lapsuuden ja nuoruuden aikaiset ”kiinni jäämiset”. Nämä tapaukset jäävät usein puhumattomiksi.

Kertomattomuuden taustalla on oletus siitä, että tieto tuottaisi vanhemmille tuskaa, vaikka toisessa vaakakupissa onkin ajatus siitä, että jos vanhemmilla on asiasta aavistus, tieto luulojen korvaajana voisi olla jopa helpotus. Kertomisen riski on kuitenkin toisinaan maksanut vaivan ja ensimmäisten alkukauhistuksen jälkeen asian kerrotaan asettuneen uomiinsa; äiti on rauhoittunut huomattuaan, että lapsi on pysynyt samana, vaikka hänen lastaan koskeva tieto onkin muuttunut.

Isän transvestisuuden integroinnissa tyttären omaan aikuisiän perheeseen ei ole ongelmattonta. Asiaa koskevan ymmärryksen luominen on tyttären puolisollekin prosessi, jossa matala profiili ja kärsivällisyys ovat haastattelemieni tyttärien käyttämiä työvälineitä. Se, minkä ikäiselle lapselle isoisan transvestisuuden voi tehdä näkyväksi ja sanoitetuksi, on vaikeasti ratkaistava.

Puolisovalinnoissa haastatteleman tyttäret miettivät sitä, kuinka pitkälle tyttäret valitsevat isänsä kaltaisia miehiä. Kumpikaan ei ole tietoisesti eikä tiedostamattomasti etsinyt tässä suhteessa isänsä kaltaista kumppania. Äidin kielteistä kokemusta vasten kumpaakin mietityttää miltä elämä transvestiittipuolison kanssa mahtaisi itsestä tuntua – onko se sittenkin helpompi hyväksyä isässä kuin puoliossa?

Avoimuusstrategiana niin tyttärillä kuin isilläkin perheen ulkopuolella on transvestisuuteen liittyvän salaisuuden rajojen jääminen useimmissa tapauksissa jonnekin harmaalle alueelle – vaikka asiaa sinällään ei salattaisikaan, mietitään tarkoin kuinka asioista missäkin kerrotaan ja kenelle. Avoimuutta asettaa kyseenalaiseksi transvestisuuteen liittyvä sairausleima ja asiallisen tiedon puute sekä näistä syntyvä kokemus vääristyneitä käsityksiä vastaan taistelemisesta.

5 POHDINTA

Tutkimuksen kohteestaan välittämää kuvaa voidaan verrata siihen, mitä yksi silmänräpäys voi kuvata: on alusta loppuun valintaa mihin katse on suunnattu ja milloin, kuinka lähelle tai kauas juuri sillä hetkellä katsoo, mikä vuorokauden tai vuoden aika on ja millaisessa valaistuksessa näkemänsä hahmottaa. Silmänräpäys on väistämättä vain kokonaisuuden ohikiitävä osa, heijastus jostain oleellisesti suuremmasta. Ja se kertoo paitsi kohteestaan, myös näkijästään ja tämän taustoista. Tämän ymmärtämisen kautta kuva itsestä ja toisesta voi kenties sisältää vähemmän itsestänselvyyksiä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut luoda tietoa transvestisuuden liittymisestä perheen ihmissuhteisiin Tätä tietoa voivat käyttää paitsi ne, joiden henkilökohtaista elämää sukupuolinormien murretuksi tuleminen koskettaa, myös esimerkiksi terapeutit, kouluttajat ja erilaisissa sosiaali- ja terveystalvetehtävissä toimivat. Sen tähden tällä tutkimuksella voidaan ajatella olevan yhteiskunnallista merkitystä.

Transvestisuuden vanhemmuuteen liittyvät sisältöjen ja merkitysten tarkastelu on varsin mielenkiintoinen teema; mielenkiintoani on vain lisännyt se, että sitä avaavaa aiempaa tutkimustietoa on niin kovin vaikea löytää. Tabuisen tematiikan tutkiminen ja kuvaaminen on ollut haastavaa ja innostavaa ja tarinansa tähän antaneilta tyttarilta ja transvestiiteilta olen saanut paljon kallisarvoista elämänmakuista tietoa. Tämän tiedon avulla olen saanut työkaluja kohdata transvestisuutta ihmistyöntekijänä ja ihmisenä.

Transvestiittien tyttärien tarinat saivat minut miettimään sitä, miten paljon vääriä käsityksiä transvestisuudesta ja sen liittymisestä perhekontekstiin yhä edelleen vallitsee ja miten vaikea asiallista tietoa on löytää. Tämä osaltaan ylläpitää salaamista ja stigma- luonnetta. Ja varmasti osaltaan selittää sitä, että haastateltavia oli niin vaikea löytää. Tästäkin syystä pidän tärkeänä sitä, että tässä tutkimuksessa näitä teemoja on nostettu esiin ja pieneenkin aineistoon pohjautuva hanke voi siten olla tuomassa asiasta uutta tietoa.

Seuraavassa pohdin tuloksiani ja peilaan niitä aiempaan tutkimustietoon.

Tyttären kokemus isän transvestisuudesta

Ehkä ei ole sattumaa, että ainoat kaksi transvestiitin aikuistunutta lasta, jotka haastatettiin lopulta tavoitin, ovat juuri tyttäriä ja sellaisia tyttäriä, jotka kokevat isäsuhteensa erityisen lämpimäksi ja molemmin puolin hyväksyväksi. Sillä, että molemmat pääaineis-

ton haastatellut ovat tyttäriä, on varmasti myös ollut oma vaikutuksensa päätelmiin ja tuloksiin.

Talaminin (1982) tutkimuksessa 70 %:lla oli lapsia, ja näistä 27 % oli kertonut lapsille isän transvestisuudesta. Haastattelemiani transvestiitin tyttäret poikkeavat Talaminin kohderyhmästä siinä, että Jaana ja Henna ovat nähneet isänsä ristiinpukeutuneena. Talaminin tutkimuksessa todetaan, että transvestiittien lasten sukupuolirooleissa ei näyttäytynyt mitään erityistä huomioitavaa. (Talamini 1982; ks. Docter 1988, 168.) Myöskään omassa aineistossani tyttäret eivät ole kokeneet isän transvestisuuden vaikuttaneen käsitykseen omasta sukupuolesta.

Tyttärien kokemuksissa isän transvestisuus näyttäytyy monella tapaa merkittävänä tekijänä. Mietin kuuluuko puheen takana, rivien välissä, tarve puolustaa isää. Haastattelemieni transvestiittien tyttärien kokemuksissa korostuvat transvestisuuden hyvät puolet. Tähän päätymissä prosessi ei ole ollut aivan vaivaton, mutta haasteista puhutaan enemmän ohimennen. Ehkä kiperämpien kysymysten tarkastelu ei ole mahdollista tutkimusasetelmassa, jossa haastattelu tehdään vain kertaalleen. Kumpikaan tyttäristä ei ole ollut tekemisissä toisten transvestiittien lasten kanssa. Jään miettimään sitä, mikä merkitys vertaiskontakteilla voisi olla tai olisi ollut silloin kun ymmärryksen rakentaminen oli meneillään.

Jos haastattelemieni tyttärien kokemuksia vertaa tutkimusten tuloksiin transvestiittien puolisoitten kokemuksista, ne näyttävät varsin erilaisina. Nämä tyttäret, toisin kuin tutkimusten (esim. Prince & Bentler 1972; Talamini 1982; Docter 1988; Larsson 1997) puolisoit, eivät kerro kokeneensa isän ristiinpukeutumista oman naiseuden kilpailijana. Vaikea arvioida mikä merkitys on sillä, että molempien haastattelemieni tyttärien vanhemmat ovat eronneet, ja molemmilla isillä on tätä nykyä puoliso, jolle transvestisuus tyttären käsityksen mukaan ei ole pulma.

Tytär – isä -suhde

Transvestiitit ja heidän lapsensa pohtivat kovasti transvestisuudesta kertomisen tapoja ja ajankohtaa, avoimuuden riskejä ja mahdollisuuksia. Kertomisen kynnys on luonnollisesti usein kovin suuri monestakin syystä, ja siksi se usein ratkaistaan siirtämällä kertominen optiona tulevaisuuteen. Osasyynä kertomattomuuteen voi olla transvestiitin sisäistetty itsesyrjintä ja vaikeus itse loppuun saakka hyväksyä itseään. Viime kädessä lapselle kertomisen suhteen voi ratkaisevaa olla se, kuinka hyvin transvestiitti itse itsensä hyväksyy, kuinka turvalliseksi tuntee olonsa ja kuinka avoimesti on valmis

elämään. Avoimuudesta on myös hyviä kokemuksia: se on parantanut isän ja lapsen välistä tunneyhteyttä ja vuorovaikutusta ja avartanut olemisen tapoja.

Mielenkiintoista on se, että vaikka haastatteleman transvestiitin tyttäret saivat kovin eri tavoin tietää isänsä transvestisuudesta, kumpikin näin vuosien päästä kokee, että lasku on ollut pehmeä ja tapa oikea. Ehkä oleellisinta kertomisen tavoissa on se, että lapsi kokee, että hänellä on mahdollisuus rauhassa tutkia sitä, mistä oikein on kysymys. Ei liene satumaa, että lopputulemana on ollut, että transvestisuuden kautta isän ja tyttären välille on syntynyt ihan ”oma juttu”, jotain sellaista mikä tekee heidän välisestä suhteestaan erityisen; prosessointiin kulunut aika ja vaiva on maksanut itsensä takaisin.

Transvestiitit näyttävät murehtivan ja kantavan huolta transvestisuuden vaikutuksesta lapsiinsa. Tämä huoli tuntuu helpommin hallittavalta, jos transvestisuudesta ei kerrota lapsille, vaikkei se huolta poistakaan. Salaamisen ja kertomisen näkökulmasta transvestisuuden rinnastaminen moneen muuhun perheen sisäiseen salaisuuteen on pulmallista. Yleensä perhesalaisuuksissa on kyse perheväkivallan tai päihteiden käytön tapaisista tematiikoista, transvestisuudessa sen sijaan ei ole kysymys hyvästä tai pahasta taikka oikeasta tai väärästä. Salaamisen myötä se helposti kokemuksen tasolla assosioituu hyvä – paha - akselille, vaikka tietoinen mieli tietää toisin.

Aineistoni tyttärien kokemuksia Imber-Blackin (1988 & 1993) perhesalaisuuksia koskevaan teoriaan peilattaessa kummankaan haastatteleman transvestiitin lapsen kohdalla kyse ei ole ollut vain toisen vanhemman kanssa jaetusta salaisuudesta. Molempien tyttärien kohdalla on myös jätetty heidän omaan harkintaansa se, minkä verran he haluavat kertoa asiaa edelleen ilman evästystä asian salaisesta luonteesta. Imber-Blackin mukaan salaisuuksien avaamisessa oleellisen tärkeää on se, että niistä voidaan yhdessä puhua ja käsitellä myös niihin liittyviä tunteita. Imber-Black korostaa siis samaa asiaa kuin haastatteleman tyttäretkin: isän transvestisuuden haltuunotossa merkittävää on ollut se, että sitä on ollut mahdollisuus isän kanssa rauhassa puhua ja askel askeleelta muodostaa siitä ymmärrystä.

Perhepiiri

Transvestiitin kannalta salaamiseen liittyy se paradoksi, että mitä paremmin hän salaa transvestisyytensä perheenjäseniltään, sitä varmemmin hän jää paitsi tuesta ja hyväksynnästä, joita hän tarvitsisi uskaltaakseen olla salaamatta. Tämä koskee varmasti myös transvestiittien lapsia, joiden voi olla vaikea löytää sellaisia ihmissuhteita, joissa isän transvestisuuden voisi luontevasti ja turvallisesti ottaa puheeksi.

Salaisuuden avaaminen ei ole itsetarkoitus, vaan se riippuu tilanteesta ja muista yhteyksistä. On hyvä pohtia etukäteen mitä hyötyjä ja haittoja salaamisesta tai sen purkamisesta on. Transvestisyyteen liittyvän salaisuuden avaaminen perheen sisällä näyttää toisinaan kuitenkin vähentävän perheenjäsenten ahdistusta ja vähitellen murtavan salaisuuden sitovaa voimaa; salassa pidetty asia menettää ”vaarallisuuttaan”, kuten Imber-Black (1988 & 1993) määrittelee niitä salaisuuksia, joiden salaaminen aiheuttaa riskejä mielen hyvinvoinnille. Perheen sisäisen puheen avoimuus ja kokemukset siitä, että kullakin on tilaa olla aito itsensä, rakentavat emotionaalista turvallisuutta.

Monissa tutkimuksissa (esim. Prince & Bentler 1972; Talamini 1982; Docter 1988; Larsson 1997) puhutaan siitä, että usein transvestisyyttä ei parisuhteessa oteta puheeksi silloinkaan, kun puolisoilla on asiasta jotain aavistuksia. Tämä tulee esiin myös molemmissa omissa aineistoissani.

Käsitykseni on, että kulttuurissa vallitsevien sukupuolinormien ja erilaisten – usein vääristyneiden – mielikuvien johdosta transvestiittien ja heidän perheenjäsentensä prosessi asian käsittelyssä on usein pitkä ja se on vaarassa kariutua monessakin kohdassa. Päämielenkiintoni tässä tutkimuksessa kohdistuu tyttärien kokemukseen. Äidin suhtautuminen isän transvestisyyteen on merkittävää lapsen oman ymmärryksen rakentamisessa.

Ennen transvestisyyden puheeksiottamista puolisoilla voi olla epäily toisesta naisesta. Transvestisyyteen liittyvät yleiset uskomukset, kuten se että transvestiitit ovat homoseksuaaleja, voivat osoittautua vaikeiksi murtaa. Joskus naisen kokemuksessa puoliso ei enää tunnukaan tutulta, että tätä on vaikea tunnistaa uuden kuoren alta. Tai puoliso saattaa kokea menettävänsä näin jotain – omaa naiseuttaan kenties? Ja silloinkin kun transvestisyyteen ei liity sen kummempia uskomuksia, sen sisältöä voi puolison yksinkertaisesti olla vaikea tavoittaa, osittain kenties sen vuoksi että sen ymmärtäminen niin helposti karkaa transvestiitiltä itseltäänkin.

Kuitenkin, kun naisen on pitkän päälle vaikea hyväksyä miehensä transvestisyyttä, ei kysymys välttämättä ole niinkään transvestisyydestä sinänsä, vaan puolisoitten tavasta hyväksyä toisensa ja ottaa toistaan huomioon. Oman historian kanssa työskentely tulee usein ajankohtaiseksi jonkin kriisin yhteydessä. Transvestisyyden kaltaisen ison asian esiin nouseminen parisuhteessa voi provosoida puolisoissa liikkeelle siihen sinällään täysin liittymättömiä käsittelyä kaipaavia asioita omasta historiasta. Esimerkiksi luottamuksen kyseenalaistuminen parisuhteessa voi nostaa nahkoihin kokemuksia lapsuudessa koetusta turvattomuudesta. Tai naisen omasta seksuaalikasvatuksesta ja -historiasta peräisin olevat tunteet voivat ajankohtaistua transvestisyyden käsittelyn yhteydessä.

Transvestiitit eivät kovin usein kerro transvestisuudestaan vanhemmilleen. Vanhemmilla saattaa tästä silti olla joku aavistus, mutta asian puheeksi nostamisen kynnyks on suuri molemmin puolin. Joskus asia voi tulla puheeksi, kun asiaa arkailematon lapsi ohimennen tulee maininneeksi isovanhemmille jotain isän mekoista. Toisinaan kertominen voi olla myös tietoinen ratkaisu. Imber-Blacin (1988 & 1993) mukaan alkuhämmennyksen jälkeen elämä voi olla molemmin puolin helpompaa, kun salattavaa on vähemmän.

Ivalahden (1998) mukaan homomiehen äiti saadessa tietää poikansa homoseksuaalisuudesta heidän ensimmäisiä reaktioitaan on kysymys siitä, onko pojan homoseksuaalisuus heidän vikansa (Ivalahti 1998, 33). Samaa kuuluu omien aineistojeni haastattelutarinoissa koskien sekä transvestiittien äitejä: haastatelluilla on se käsitys, että äidit ajattelevat poikansa transvestisuuden johtuvan heistä. Ivalahti toteaa, että homomiehen ulostulo on sitä todennäköisempää mitä turvallisempi ja erilaisuutta arvostava perheen kulttuuri on (Ivalahti 1998, 12–13). Transvestiittien perheenjäsenten kohdalla tämän voisi olettaa olevan samoin sikäli, että ulostulon jälkeinen vuoro vaikutuksen mahdollisuus näyttää olevan asian hyväksymisprosessissa olennaisen tärkeää.

Transvestisuuden ero homoseksuaalisuuteen nähden on mm. se, että transvestisuus rikoo kahta kulttuurista koodia: sääntöä sekä sukupuolen että seksuaalisuuden yksiselitteisyydestä. Sen vuoksi voi olla, että transvestisuus koetaan perhepiirissä homoseksuaalisuuteen verrattuna ehkä stigmatisoivammaksi ja sen hyväksyminen on kenties hitaampi prosessi.

Perhepiirin ulkopuolella

Transvestisuuteen liittyvän häpeän ja asiallisen tiedon puutteen vuoksi transvestisuuden salaaminen on tavallinen selviytymisstrategia niin transvestiiteilla kuin heidän perheenjäsenilläänkin. Vaikka avoimuus ei olekaan itseisarvo, sen merkitys on käsitykseni mukaan suuri sikäli, että salaaminen niin kovin helposti nivoutuu häpeään, kokemukseen ettei tule vastaanotetuksi itsenään. Ja häpeää transvestisuuteen liittyy jo sairausleiman ja kulttuurisen sukupuolinormin ulkopuolelle joutumisenkin johdosta. Salaaminen on usein osaltaan ylläpitämässä sisäistettyä itsesyrjintää.

Edellä salaisuuksia ja häpeää käsittelevässä luvussa kirjoitin seuraavaa :”Yksi tapa yrittää ratkoa transvestisuuteen liittyvää häpeän ongelmaa on koettaa eliminoida transvestisuus itsestään ja elämästään. Ne transvestiitit, joilla on suurin motivaatio päästä eroon transvestisuudestaan, ovat yleensä pakon tai paineen alla.” Mietin sitä, että tätä tutkimusta varten tavoitin ainoastaan kaksi täysi-ikäistä transvestiitin lasta. Ehkäpä paine ratkaista transvesti-

suuden ongelma eliminoimalla se elämästään on kovin tuttu myös transvestiittien perheenjäsenille.

Tarkastelemalla Imber-Blackin (1988 ja 1993) mallia perheeseen liittyvien salaisuuksien lajeista vasten aineistojani voidaan todeta transvestisuuden salaamisen monikerroksellisuus: transvestisuus voi olla itseä, puolisoa, vanhempaa tai lasta koskeva salaisuus, joka salataan puolisolta, vanhemmilta, lapsilta, toisinaan jopa itseltäkin. erityistilanteena ovat vielä avioerotilanteet, jolloin salaisuutta voidaan käyttää toista vanhempaa vastaan. Salaamisista ja peitetarinoista voi tulla verkko, johon tuntee kietoutuvansa yhä tiukemmin.

Siis salatako vai kertoa? Ehkä on niin, ettei kysymyksenasettelu tällaisenaan ole oleellinen; tärkeämpää ovat syyt salaamisen tai kertomisen taustalla sekä tähän liittyvät tunteet. Silloin kun salaisuuksia päädytään avaamaan, tunteiden käsittely on myös tärkeää samoin kun sisällön antaminen sille, mikä ennen oli salaisuus.

Tärkeä kulminaatiokohta on siinä, onko kyseessä salaaminen vai yksityisyyden suojan ylläpito. Haastattelemi transvestiitin tyttäret ovat jo aikuisia ja kumpainkin oli haastattelun aikaan jo useamman vuoden ajan tiennyt isänsä transvestisuudesta. Tästä käsin heillä on ollut mahdollisuus tehdä tietoisia valintoja yksityisyyden enneminkin kuin salaamisen näkökulmasta avoimuusstrategioita valitessaan.

Tulosten hyödyntäminen

Tämän tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää sen kohde: ihmiset joiden perheeseen transvestisuus tavalla tai toisella liittyy. Silloin kun transvestisuutta eletään jossain määrin avoimesti, avoimuuden piirissä olevien lasten kokemusmaailma kiinnostaa monia myös perheen ulkopuolella. Esimerkiksi lapsen ystävät saattavat pohtia transvestisuuden merkitystä, samoin näiden ystävien vanhemmat ehkä sen vaikutusta lapseen.

Jos avoimuuden piiriin kuuluu myös esim. päivähoito tai koulu, asia saattaa herättää paljonkin kysymyksiä ja hämmennystä. Tietoa transvestisuudesta tarvitsee siten myös esimerkiksi moni ihmistyön ammattilainen, joka saattaa työssään kohdata transvestiitin tai vaikkapa transvestiitin lapsen. Tämän tutkimuksen tietoa voidaankin hyödyntää monissa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmissä.

Terveys- ja sosiaalipalveluiden piirissä transvestiittiasiakas on toistaiseksi varsin harvinaisen; transvestiittien ja heidän perheenjäsentensä avun ja tuen tarve ei useinkaan ole laadultaan lääketieteellistä, eikä rutiiniterveystarkastukseen tulevilla transvestiitilla välttämättä ole mitään syytä tuoda transvestisuuttaan julki

Transvestisuus ja sen liittyminen omaan perheeseen tai elämän eri alueisiin vaatii kuitenkin usein paljon selvittelyä, ja tässä olisi terapeutilliselle työlle tarvetta. Häpeän ja epäönnyntumisen tunteet vaikeuttavat olennaisesti avun hakemista ja kynnys hakeutua kriisin tullessa vaikkapa perhe- tai parisuhdeneuvontaan on korkea. On epävarmuus siitä, voiko työntekijän sukupuolisensitiivisyyteen luottaa ja pitääkö vaitiolovelvollisuus, etenkin pienillä paikkakunnilla. Näin saattaa jäädä ottamatta puheeksi silloinkin, kun se läheisesti tai peräti oleellisesti liittyy palveluihin hakeutumiseen.

Paradoksaalisesti tässä kuten monessa muussakin yhteiskunnan palvelumuodossa tuen ulkopuolelle jäävät ne, joilla vaikeudet ovat suurimmat. Yhteyden ottaminen vaikkapa vain transvestiittijärjestöön tai Transtukipisteelle vaatii transvestiitilta tai tämän perheenjäseneltä jo suurta rohkeutta, itsetuntoa ja päättäväisyyttä, puhumattakaan julkisen sektorin palveluiden piiriin hakeutumisesta avoimesti transvestiittina tai transvestiitin läheisenä. Näin ollen avun ja tuen piiriin tulee vain muutamia niistä, jotka ovat jo jollain lailla hyväksyneet omaa tai perheenjäsenensä transvestisuutta; kotona ”omissa yksityisissä kaapeissaan” ovat ne, jotka kenties eniten tarvitsisivat tukea.

Koska transvestisuutta käsitteleviä tai ylipäätään esiin tuovia asiakkaita ei ihmistyössä juuri kohdata, työntekijätkään eivät miellä tarpeelliseksi saada lisätietoa asiasta. Ja tiedon puuttuessa transvestiittien ja heidän läheistensä kynnys kertoa tästä kasvaa. Sitä mukaa kuin transvestiittien luottamus työntekijöiden valmiuteen käsitellä näitä asioita kasvaa, lisääntyy varmasti myös niiden asiakkaiden määrä, jotka haluavat puhua tästäkin elämänsä alueesta.

Ns. hyvinvointityössä asiakaslähtöisemmän toiminnan kehittäminen nykypäivän tehokkuusvaatimusten, suoriteraporttien ja tulostavastuullisuuden ristivedossa on kova haaste – tuloksilla ja tehokkuudella kun vain harvoin tarkoitetaan asiakkaan edun toteutumista tuloksellisesti ja tehokkaasti. Ammattilaisten kyvyt eivät tulospaineissa useinkaan pääse täyteen käyttöönsä eikä luovuudelle jää juuri sijaa. Segmentoitumisen kierre kiihtyy. ”Näyttäisi siltä, että varsinkin monissa psykososiaalisissa pulmissa olevien aikuisasiakkaiden tilanteissa kulminoituu ihmisen ’postmodernin elämäntilanteen’ ja nykyisen palvelurakenteen eritahtisuus. Hyvinvointipalvelun rakenteet ja sisällöt – jatkuvasta viilailusta huolimatta – ovat sittenkin suoraviivaisempia tilanteita varten. Tämän päivän kietoutuneet asiakastilanteet kutsuvat esiin uskomattoman monivivahteisia avun ja tuen kirjoja. Työntekijä voi oppia vain asiakkaidensa kautta, mistä kaikesta tässä on kysymys.” (Karjalainen 1998, 40.)

Kun transvestisuus sitten tulee tavalla tai toisella sosiaali- tai terveystyöntekijän vastaanotolla esille, sen käsittely saattaa työntekijästä tuntua hankalalta; työntekijä saattaa tuntea itsensä neuvottomaksi ja ammatillisesti regressoitua hetkellisesti, kun puheeksi yllättäen tulee seksuaalisuuteen assosioituvat itselle melko tuntemattomat teemat. Transvestisuus paitsi herättää epätietoisuutta siitä, mistä oikein on kysymys, myös nostattaa työntekijässä myös monenmoisia kysymyksiä seksuaalisuudesta ja sukupuolisuudesta. Tämä hämmennys voi vaikeuttaa avun piiriin hakeutumisen varsinaisen aiheen (esim. pulmat murrosikäisten lasten kanssa) parissa työskentelyä.

Homoseksuaalisuus poistettiin Suomessa tautiluokituksesta vasta vuonna 1981, ja nykyisin yhä harvemmat pitävät sitä sairautena tai syntinä ja yhä useammat pitävät sitä tavanomaisena osana ihmisen rakkautta ja seksuaalisuutta. Transvestisuuden kohdalla patologisoiuutta ylläpitäviä myyttejä on vielä paljon purkamatta.

Näihin seikkoihin voidaan vaikuttaa asiallisen tiedon laatimisella ja levittämisellä. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaankin perhekontekstin ja palvelusysteemien lisäksi hyödyntää vaikuttamalla yleiseen asenneilmastoon tuomalla myyttien tilalle tietoa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa kyseessä on haastateltavien kokemusten kuvaaminen ja ymmärtäminen, ei kritiikittömään yleistettävyyteen pyrkiminen. Pyrkimyksenäni on ollut laajentaa transvestisuuden ymmärtämistapoja tuomalla yksilölähtöisyyden rinnalle tarkastelua transvestisuuden liittymisestä sosiaalisen kenttään. Transvestiittien tyttärien ja transvestiittien kokemuksia on tässä tutkimuksessa tarkasteltu kuvailevan informaation, aiempien tutkimusten ja joidenkin teorioiden kautta.

Aineiston analyysissä on päädytty kuvaamaan isän transvestisuuden merkityksiä ensin tyttären yksityisissä kokemuksissa, sitten sen liittymisessä kahdenväliseen tytär–isä -suhteeseen ja perhekontekstiin liittämisen kautta kohti vielä yleisempiä sisältöjä. Tutkimustehtävänä oli kuvata haastateltavien näkemyksiä ja kokemuksia transvestisuudesta perheessä ja tuottaa sitä käsittelevää tietoa. Tulokseksi saatiin lapsen ja isän välinen keskustelu transvestisuuden merkityksistä.

Haastateltavia kuunnellessa isän transvestisuus näyttäytyy transvestiittien tyttärien kokemuksissa monella tapaa merkittävänä tekijänä. Tärkeää heille on ollut kokemus siitä, että isän on oman transvestisuutensa kautta ollut kenties keskivertoa helpompaa hyväksyä myös heidät sellaisena kuin he ovat olleet. Transvestisuuden suhteuttaminen elämän kokonaisuuteen on asettanut tyttäret miettimään myös sitä, mikä elämässä oikeastaan on tärkeää. Lopputulemana on ollut, että isän transvestisuuden prosessointi on tehnyt heidän välisestä suhteestaan erityisen.

Tästä voidaan tehdä se johtopäätös, että transvestisuutta koskevan salaisuuden avaaminen on lähentänyt tyttären ja isän suhdetta. Luottamuksen merkitys korostuu sekä syynä että seurauksena: isän transvestisuus on voitu vastaanottaa kun tietty luottamus on ollut olemassa, ja asian prosessointi sekä siihen liittynyt vuorovaikutus on lisännyt tunnetta luottamuksesta. Lopputuloksen kannalta kertomisen ajankohtaa tärkeämpänä näyttäytyvät tietoiseksi tulemisen tavat.

Tässä tutkimuksessa on tullut esille, että transvestiittien lisäksi heidän lapsensa kokevat vahvasti yhteiskunnassa vallitsevaan sukupuolinormiin mahtumattomuuden. Se synnyttää jossain määrin kokemusta ulkopuolisuudesta ja toiseudesta.

Pääaineisto koostui lopulta vain kahden transvestiitin lapsen haastattelusta. Tämä kertoo siitä, kuinka hankalaa stigmatisoitujen asioiden esille tuominen on. Aineiston pienuudes-

ta tehtävä johtopäätös ei mielestäni ole asian merkityksettömyys, vaan päinvastoin asian esiin tuomisen merkityksellisyys sen häpeäleiman vähentämiseksi. Varmaankin monien eri tekijöiden summana ei tutkimusta transvestisuuden liittymisestä perhenäkökulmaan löydy. Tämä on räikeässä ristiriidassa tiedon tarpeen kanssa.

Jatkotutkimushaasteita tämän tematiikan ympärillä on näin ollen monia. Tässä tutkimuksessa haastateltavien lasten alaikäraja oli asetettu 18 vuotta. Jään miettimään voisiko tätä nuorempia transvestiitin lapsia haastatella? Perhenäkökulmasta ajatellen myös transvestisuuden vaikutus parisuhteen dynamiikkaan ansaitsi tulla tutkituksi. Samoin transvestiittien vanhempien kokemukset olisivat varmasti tutkimisen arvoisia.

Tässä tutkimuksessa olen käsitellyt transvestisuutta ainoastaan biologisten miesten kokemana. Entä itsensä transvestiitiksi määrittävät biologiset naiset – mitä eroavuutta tai yhtäläisyyttä eri sukupuolet voisivat tuoda tähän sukupuolta kyseenalaistavaan tematiikkaan? Tällaisen tutkimuksen puute herättää monia lisäkysymyksiä, joihin vastauksia etsimällä voitaisiin löytää jotain olennaista miehenä ja naisena elämisestä.

Pitkiä systemaattisia transvestisuuteen kohdentuvia seurantatutkimuksia ei juuri ole ulkomaillakaan tehty eikä Suomessa ollenkaan. Niiden avulla saataisiin varmasti uutta, tärkeää ja hyödynnettävää tietoa, jota ei yksittäisissä tutkimuksissa pystytä tavoittamaan.

Haastattelemieni transvestiittien iät sijoittuivat 23 ja 51 vuoden välille. Melkein kaikki kertoivat, että olivat jo lapsuusvuosinaan tunnistaneeet itsessään jotain, mikä sittemmin on määrittäytynyt transvestisuudeksi. Jos tutkimukseen tavoitettaisiin transvestiitteja jo heidän lapsuus- tai nuoruusvuosiensa aikana, saataisiin varmaankin erilaisia tarinoita kuin 40 vuoden tuntumassa.

Oman tutkimuksensa ansaitsisi niin ikään rajanvetojen sisällöllinen tarkastelu suhteessa lähi-ilmiöihin kuten transseksuaalisuuteen, drag queeneihin tai butch lesboihin – mistä erot eri määritelmien välillä sitten loppu viimeksi syntyvät?

Oman tyyppinen kysymyksensä on sitten se, minkälaista aineistoa mahdettaisiin saada ryhmähaastatteluilla, jolloin aineisto koostuisi tutkittavien vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi ryhmä, joka koostuisi sekä transvestiiteista että puolisoista, ja jota haastateltaisiin useaan otteeseen voisi kirkastaa ydinkokemuksia ja selkeyttää variaatioita.

Transvestisuus ihmistyön ammatillisessa kentässä ansaitsi tulla tutkituksi. Jatkotutkimustarpeita voisi olla erittäin hyödyllistä kartoittaa tekemällä sosiaali- ja terveystal-

veluissa nykyistä transvestisuutta koskevaa tietoa ja uuden tiedon tarvetta tarkentava kysely. Näin voitaisiin tuottaa juuri sitä tietoa, mitä työkentillä eniten tarvittaisiin.

Se, että transvestisuudesta, tai etenkin yhtälöstä vanhemmuus ja transvestisuus, ei puhuta, ylläpitää sen tabuluonnetta. Transvestisuuteen kietoutunut salailu ja häpeä ovat tuttuja jossain määrin varmasti kaikille, joiden omaa elämää transvestisuus sivuaa. Toivon tämän puheenvuoron voivan avartavaa käsityksiä transvestisuuden merkityksistä perheessä ja avata ikkunoita sukupuolen käsittämiseen kokemuksellisesti rikkaana ja ilmentämis-
muodoltaan moninaisena.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (1993) Laadullinen tutkimus. Tampere, Vastapaino.
- Bak, R. C. (1968) The phallic woman: The ubiquitous phantasy in perversion. *Psychoanalytic Study of the Child*, 23, 15–36.
- Benjamin, Harry (1953) Transvestism and transsexualism. *International Journal of Sexology*, 7, 12–14.
- Bentler, Peter M. & Prince, C. (1969) Personality characteristics of male transvestites: III. *Journal of Abnormal Psychology*, 74, 140–143.
- Bentler, Peter M. & Prince, C. (1970) Psychiatric symptomatology in transvestites. *Journal of Clinical Psychology*, 26, 434–435.
- Bentler, Peter M. & Sherman, R. W. & Prince, C. (1970) Personality characteristics of male transvestites. *Journal of Clinical Psychology*, 26, 287–291.
- Bourdieu, Pierre (1999) Understanding. Teoksessa Bourdieu, Pierre et al (toim.) The weight of the world. Social suffering in contemporary society. Alkuteos (1993) La misère du monde, käännös Priscilla Parkhurst Ferguson, Susan Emanuel, Joe Johnson & Shoggy T. Waryn. Oxford, Polity Press, 607–626.
- Bradley, Susan J. (1985) Gender disorders in childhood. A formulation. Teoksessa Betty W. Steiner (toim.): Gender dysphoria. New York, Plenum Press, 175–188.
- Brierley, Harry (1979) Transvestism: Illness, perversion or choice. New York, Pergamon.
- Buckner, H. Taylor (1970) The transvestite career path. *Psychiatry*, 33, 381–189.
- Buhrich, Neil & McConaghy, Neil (1977a) Clinical comparison of transvestism and transsexualism: An overview. *Australian and New Zeland Journal of Psychiatry*, 11, 83–86.
- Buhrich, Neil. & McConaghy, Neil (1977b) The clinical syndromes of femmiphilic transvestism. *Archives of Sexual Behavior*, 6, 397–412.
- Bullough, Vern L. & Bullough, Bonnie (1993) Cross dressing, sex and gender. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Bullough, Vern L. & Weinberg, T. G. (1988) Woman married to transvestites: Probelms and adjustments. *Journal of Psychotherapy and Human Sexuality*, 1, 83-104.
- Coleman, Vernon (1996) Men in dresses. A study of transvestism/crossdressing. Barnstable, European Medical Journal.
- Croughan, J. L. & Saghir, M. & Cohen, R. & Robins, E. (1981) A comparison of treated and untreated male cross-dressers. *Archives of Sexual Behavior*, 10, 515–528.
- Diamond, Milton (1979) Sexual identity and sex roles. Teoksessa V. L. Bullough (toim.): The fronties of sex research. Buffalo, Prometheus Books, 39–56.
- Docter, Richard F (1988) Transvestites and transsexuals. Toward a theory of cross-gender behavior. New York and London, Plenum Press.
- Dreamwear Club ry. (2003) Toimintakertomus vuodelta 2002.
- Eliade, Mircea (1974) Shamanism. Archaic techniques of ecstasy. Routledge.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino.
- Gosselin, C. & Wilson, G. (1980) Sexual variations. New York, Simon and Schuster.
- Grönfors, Matti (1985) Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva, WSOY.
- Hirschfeld, Magnus (1991) Transvestites: The erotic drive to cross-dress. Alkuteos Die Transvestiten (1910) käännös Michael A. Lombardi-Nash. Buffalo, New York, Prometheus Books.
- Hirsijärvi & Hurme (1993) Teemahaastattelu. Jyväskylä, Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Jyväskylä, Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P (1998) Tutki ja kirjoita. Helsinki, Tammi.

- Huuska, Maarit (2002) Transihmiset – sukupuoleltaan moninaiset työelämässä. Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.): Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä. STAKES, Raportteja 269, 31–40.
- Imber-Black, Evan (1988) Families and large systems. A family therapist's guide through the Labyrinth. London: The Guilford Press.
- Imber-Black, Evan (1993) Secrets in family and family therapy. New York & London: W. W. Norton & Company.
- Ivalahti, Seppo (1998) Poikani on homo. Äitien suhtautuminen poikiensa homoseksuaalisuuteen. Seta-julkaisuja.
- Jallinoja (1997) Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Tampere, Gaudeamus.
- Karisto, Antti & Seppälä, Ulla-Maija (2000) Tee se! Sosiaalipolitiikan graduopas. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, työraportteja - Working Papers 2/2000.
- Karjalainen, Vappu (1998) ”Avattasi sitä ovea täältä meiltäpäin...” – Työntekijöiden avauksia psykososiaalisen tuen kentässä. Teoksessa Haverinen, Riitta & Simonen Leila & Kiikkala, Irma (toim.): Kohtaamisia sosiaali- ja terveysalan areenoilla. Stakes, 21-38.
- Kerosuo, Maya (1998) Explanations for cross dressing in male transvestites and transgenderists. Psykologian pro-gradu -tutkielma. Åbo Akademi.
- Larsson, Sam (1997) Det andra jaget vid manlig transvestism. Ett jagteoretiskt och kognitionspsykologiskt perspektiv. Acta Universitatis Upsaliensis.
- Lehtonen, Jukka (2002) Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES.
- Leinonen, Eeva-Kaisa (2003) Elämä transvestiittina – osa-aikatyön ulostuloprosessi. Valtiotieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Marin, Marjatta (1996) Universaali etiikka ja tiede. Teoksessa Aino Palmroth & Ismo Nurmi (toim.) Alttiiksi asettumisen etiikka: Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta JYY julkaisusarja n:o 38.
- Money, John & Ehrhardt, Anke A. (1972) Man and woman, boy and girl. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Munter, Hilikka (1996) Tutkijan ja tutkittavan yhteistyö: tutkimuksen avoimuus eettisenä kysymyksenä. Teoksessa Aino Palmroth & Ismo Nurmi (toim.) Alttiiksi asettumisen etiikka: Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta JYY julkaisusarja n:o 38.
- Ovesey, Lionel & Person, Ethel (1976) Transvestism: A disorder of the sense of the self. International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy, 5, 221-235.
- Prince, Virginia Charles (1967) The transvestite and his wife. Los Angeles.
- Prince, Virginia Charles & Bentler, Peter M. (1972) Survey of 504 cases of transvestism. Psychological reports, 31, 903–17.
- Randell, John B. (1959) Transvestism and trans-sexualism: A study of fifty cases. British Medical Journal, 2, 1448–1452.
- Roscoe, Will (1994) Hoe to become a berdachje: Toward a unified analysis of gender diversity. Teoksessa G. Herdt (toim.) Third sex, third gender. New York, Zone Books, 329–372.
- Seta ry:n esite (2002).
- Sipilä, Petri (1998) Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka. Onko sukupuoli oikein? Tampere, Gaudeamus.
- Stacey, Judith (1996) In the name of the family: Rethinking family values in a postmodern age. Boston, Beacon Press.
- Stoller, Robert J. (1968) Sex and gender: The development of masculinity and femininity. London, Karnac.
- Stoller, Robert J. (1985) Presentations of gender. New Haven, Yale University Press.
- Stålström, Olli (1997) Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu. Helsinki, Gaudeamus.

- Suojanen, Päivikki (1996) Etnografisen tutkimuksen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Aino Palmroth & Ismo Nurmi (toim.) Alttiiksi asettumisen etiikka: Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta JYY julkaisusarja n:o 38.
- Talamini, John T. (1982) Boys will be girls. Washington, DC, University Press of America.
- Tautiluokitus ICD-10 (1999) Systemaattinen osa, ohjeita ja luokituksia 1999:2. STAKES.
- Toivonen, Eeva-Kaisa (1997) Transihmisten arki. Teoksessa Jukka Lehtonen & Jussi Nissinen & Maria Socada (toim.): Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Helsinki, Edita, 77–89.
- Transtukipisteen esite (2003).
- Virkki (1994) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva, WSOY.
- Wickman, Jan (2001) Transgender politics. The construction and deconstruction of binary gender in the Finnish transgender community. Turku, Åbo Akademi University Press.

Liite 1: Haastattelukutsu transvestiittijärjestön lehdessä

Tervehdys DWC-lehden lukijat!

Iankaikkiselta tuntunut projektini transvestisuutta käsittelevän graduni parissa on viimeinkin tullut päätökseensä – SuurKiitokset vielä järjestölle, sen jäsenistölle ja eritoten niille suurenmoisille ihmisille, jotka antoivat tarinansa sen aineistoksi!

Mutta usein tuntuu käyvän niin, että yhden projektin päättyessä uusi on jo vireillä. Näin on käynyt minullekin; tämä teemahan on niin kiehtova ja mukaansatempaava, että nälkä kasvaa syödessä. Opiskelen vaativan erityistason seksuaaliterapeutiksi, ja lopputyön aiheekseni olen ajatellut transvestiittien lasten kokemuksia ja ajatuksia transvestisuudesta. Tämän opinnäytetyön toteutuminen riippuu monesta tekijästä, yksi ja tärkein on luonnollisestikin haastateltavien löytäminen. Ajatukseni haastateltavien iästä on, että olisi hyvä jos murrosiän pahimmat kriisit olisi takanapäin. Haastateltavilla on täysi oikeus tarkastaa kaikki haastattelumateriaali ja tunnistettavuuteen liittyviä seikkoja on mahdollisuus muokata haastateltavan ja hänen perheensä tarpeiden ja toiveiden mukaan. Haastattelut voidaan tehdä joko haastateltavan kotipaikkakunnalla tai voin kustantaa haastateltavalle matkan esim. Tampereelle tai Helsinkiin. Haastatteluja on tarkoitus tehdä kevään ja kesän aikana.

Jos tunnet jonkun transvestiitin lapsen, joka saattaisi olla kiinnostunut tulemaan haastateltavakseni, ottakaa minuun yhteyttä. Sähköpostiosoitteeni on eeva-kaisa.leinonen@psykoterapiaverstas.fi ja puhelinnumero 040-7402408.

Kiitos kumarrus,

Eeva-Kaisa Leinonen

Liite 2: Tiedote haastattelusta kiinnostuneille

Hei.

Toivoisin Sinun osallistuvan transvestisuutta käsittelevään haastattelututkimukseen, jossa selvitetään miten transvestiitti-isän aikuistuneet lapset kokevat isänsä transvestisuuden. Haastatteluista saatavat tiedot ovat arvokkaita sekä tutkimustyössä että transvestiittien ja heidän läheistensä tukiverkoston kehittämisessä.

Opiskelen seksologiaa Jyväskylän Ammattikorkeakoulussa terveyden edistämisen ja ehkäisevän työn jatkokoulutusohjelmassa. Opintoihini kuuluvaa opinnäytetyötä varten olen kiinnostunut keskustelemaan kanssasi niistä kokemuksista ja tunteista, joita sinulla eri ikävaiheissa on suhteessa isäsi transvestisuuteen ollut. Arvokkainta on kuulla juuri sinulta itseltäsi miten olet nämä asiat kokenut ja mitä nyt ajattelet ja tunnet. Sinulla on oikeus missä vaiheessa tahansa kieltäytyä haastattelusta, syytä siihen ilmoittamatta. Tutkimuksen tulokset raportoidaan opinnäytteenä.

Toivon sinun suostuvan yhteiseen keskustelutuokioon. Haastattelu kestää noin tunnin ja haastattelupaikan voimme sopia otettuasi yhteyttä. Jotta en unohtaisi keskustelussa nousevia tärkeitä asioita, toivon sinulta lupaa keskustelumme nauhoittamiseen. Niin nauhoitteet kuin omat (sekä mahdollisesti esiin tulevat isäsi) henkilötiedot säilytetään ehdottoman luottamuksellisesti ja tulokset julkaistaan siten, että yksittäisiä henkilöitä tai perheitä ei voi tunnistaa.

Mikäli Sinulla on kysyttävää tai haluat lisätietoja, vastaan mielelläni.

Parhain terveisin

Eeva-Kaisa Leinonen
psykoterapeutti, sosiaalityöntekijä

osoite: Psykoterapiaverstas Eeva-Kaisa Leinonen
Huhtimäenkatu 1 C 2, 33100 Tampere
puhelin: 040 – 740 2408
sähköposti: eeva-kaisa.leinonen@psykoterapiaverstas.fi

Liite 3: Suostumus haastateltavaksi**SUOSTUMUS****TRANSVESTIITTIEIDEN AIKUISTUNEIDEN LASTEN KOKEMUKSIA
KÄSITTELEVÄ TUTKIMUS**

Olen saanut sekä kirjallista että suullista tietoa transvestiittien aikuistuneiden lasten kokemuksia käsittelevästä tutkimuksesta ja mahdollisuuden esittää siitä tutkijalle kysymyksiä.

Ymmärrän, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja että minulla on oikeus kieltäytyä siitä milloin tahansa syytä ilmoittamatta.

Annan luvan keskustelutilanteen nauhoittamiseen ja tulosten käyttämiseen tieteellisessä tutkimustyössä, jonka tulokset raportoidaan opinnäytteenä.

Tiedän, että haastattelijaa sitoo vaitiolovelvollisuus ja että niin nauhoitteet kuin minua koskevat tiedot kirjataan ja säilytetään ehdottoman luottamuksellisesti ja tulokset julkaistaan siten, että yksittäisiä henkilöitä tai perheitä ei voi tunnistaa.

Paikka ja aika _____, ____ / ____ 2004

Haastateltavan allekirjoitus

Opinnäytetyön tekijä ja yhteystiedot:

Eeva-Kaisa Leinonen

osoite: Psykoterapiaverstas Eeva-Kaisa Leinonen
Huhtimäenkatu 1 C 2, 33100 Tampere
puhelin: 040 – 740 2408
sähköposti: eeva-kaisa.leinonen@psykoterapiaverstas.fi

Liite 4: Kaavio sukupuolesta, rakkaudesta ja seksuaalisuudesta

	sosiaalinen, psyykinen, juridinen, hormonaalinen, anatominen ja geneettinen SUKUPUOLI	PARI- SUHDE- RAKKAUS	SEKSI- HYVÄ
VANILJA	joko nainen tai mies	heterorakkaus	yhdyntä ”pimeässä peiton alla”
QUEER	TRANSSUKUPUOLISET: transvestiitti (tv) mieheksi pukeutuva nainen transeksuaali (ts) transgenderi (tg) ristiinpukeutuja (cd) intersukupuolinen Klinefelter drag queen (dq) / king (dk) genderblender (gbl) androgyyni she-male butch-lesbo jne.	homorakkaus birakkaus	esim: fetisistisyys (mm. transvestinen fetisisti) S/M-yhteisleikki muut roolileikit ekshibitionistisyys voyeristisuus transdiggaile koskettelu hyväily suukottelu sooloseksi jne.

Liite 5: Vertais- ja tukitoimintaa transvestiiteille

Transvestiiteille on Suomessa tarjolla tukea ja apua muutamaa järjestäytynyttä väylää pitkin:

- Dreamwear Club ry. DWC eli Dreamwear Club ry. on vuonna 1995 rekisteröity valtakunnallinen yhdistys, joka tukee transvestiitteja ja heidän läheisiään. DWC:llä oli vuonna 2002 jäseniä eri puolilla Suomea satakunta, ja lisäksi puolisojäseniä oli vuonna 2002 parikymmentä. Eri henkilöitä on vuosien 1998 ja 2003 välillä rekisteröitynyt jäseneksi kaikkiaan noin kaksi ja puoli sataa. Monet transvestiitit eivät kuitenkaan halua nimeään minkäänlaiseen jäsenrekisteriin tai postituslistaan. Nimettömiä yhteydenottoja puhelimitse, kirjeitse tai sähköpostitse tuleekin lukematon määrä. Järjestön vertaisilloissa Helsingissä käy joka toinen viikko pari–kolmekymmentä transvestiittia ja muita transvestisuudesta kiinnostuneita. (DreamwearClub ry., toimintakertomus 2002.) (Lisätietoa osoitteessa www.dreamwearclub.net)
- Transtukipiste ”Transtukipiste tuottaa ja kehittää psykososiaalisia tukipalveluja transihmisille ja heidän perheenjäsenilleen. Transtukipiste on toiminut Raha-automaattiyhdistyksen tuella vuodesta 1994. Toimipiste on Helsingissä ja asiakkaat ja yhteistyökumppanit ovat eri puolilta Suomea. Transtukipisteellä työskentelee erityissosiaalityöntekijä ja koulutussuunnittelija sekä vapaaehtoistyöntekijöitä, jotka itse ovat transihmisiä. Transtukipisteen työn lähtökohtana on ajatus siitä, että transkokeemukset ovat elämään kuuluvia tavallisia asioita joidenkin ihmisten kohdalla. Transihmisen olemassaolo sellaisena kuin hän itse kokee olevansa ei välttämättä vaadi erityistä selittämistä, diagnosointia tai hoitoa – vaan se on eräs ihmisenä olemisen tapa.” (Transtukipisteen esite 2003.)
- Seta ry. Seksuaalinen tasavertaisuus – Sexuellt likaberättigande Seta ry. on ”valtakunnallinen ihmisoikeus- ja sosiaalialan kansalaisjärjestö, joka on perustettu vuonna 1974. Kuluneiden pian kolmenkymmenen vuoden aikana Setasta on kasvanut valtakunnallinen katto-organisaatio, jolla on 20 jäsenjärjestöä eri puolilla maata. Setan tavoitteena on yhteiskunnallinen tasavertaisuus ja yksilöiden hyvinvointi riippumatta ihmisen seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä. Setan toiminnan piiriin kuuluvat esimerkiksi lesbonaiset, homomiehet, biseksuaalit, transvestiitit ja transsukupuoliset ihmiset.” (Seta ry:n esite 2002.)

Liite 6: Transvestisuustutkimustaulukko

Tekijä/vuosi	Teema	Tutkimusjoukko	Keskeiset tulokset
Hirschfeld, Magnus 1910	Die Transvestiten. (1991: Transvestites. The Erotic Drive to Cross-dress. Buffalo, New York, Pro- metheus Books.)		Ensimmäinen transvestisuutta käsittelevä tutkimus. Syntyy käsite "Transvestismus". Transvestisuus aletaan määritelmällisesti nähdä eri asiana kuin homoseksuaalisuus. Transvestisudessa katsotaan olevan kysymys heteroseksuaalisilla miehillä esiintyvistä naisten vaatteisiin liittyvästä seksuaalisesta latauksesta.
Ellis, Havelock 1936	Eonism. (Teoksessa Studies in the psychology of Sex, Vol. 2, part.2, New York, Random House, 1–31.)		Hirschfeldin transvestismi-termiä kritisoidaan ja käytetään sen sijaan termiä "eonismi" kuuluisan ristiinpukeutujan, Chevalier d'Éon de Beaumontin (1728-1810) mukaan. Muuten samoilla linjoilla kuin Hirschfeld.
<i>Jorgensen, Georg 1952</i>			<i>Varsinainen kimmoke transsukupuolisuutta käsittelevään tutkimukseen on se, kun Georg Jorgensenista vuonna 1952 tulee suuren julkisen kohun saattelemana Christine Jorgensen.</i>
Benjamin, Harry 1953	Transvestism and Transsexualism. (International Journal of Sex- ology, 7, 12–14.)		Ensimmäinen transvestisuuden ja transseksuaalisuuden toisistaan diagnostisin kriteerein erottava tutkimus.
Bak, R. C. 1953	Fetishism. (Journal of the American Psychiatric Association, 1, 285–294.)		Transvestisuus liitetään vahvasti trauman ja konfliktin hallintaan liittyvään käyttäytymismalliin.
1968	The Phallic Woman: The Ubiquitous Phantasy in Per- version. (Psychoanalytic Study of the Child, 23, 15–36.)		Transvestisuus käsitetään fetisistisyydeksi. Sen katsotaan olevan osa menneisyyden traumaattisten tapahtumien aiheuttamaa nöyryytyksen ja ahdistuksen hallitsemiseen ja voittamiseen assosioituvaa kamppailua.
Randell, John B. 1959	Transvestism and Transsexualism: A Study of Fifty Cases. (British Medical Journal, 2, 1448–1452.)	Aineisto on kerätty 50 psykiatrin vastaanotolle tulleelta asiakkaalta, joista osa oli transseksuaaleja ja osa transvestiitteja.	Aiemmalle käsitykselle transvestiittien ja transseksuaalien molempien sukupuolien tai vastakkaisen sukupuolen anatomisista ominaisuuksista ei löydetä tukea. Transvestisuuden motiivit selitetään seksuaalisuudesta käsin.

Prince, Virginia Charles 1967	The Transvestite and His wife. (Los Angeles.)	Perustuu usean kymmenen amerikkalaisen transvestiitin ja transvestiitin puolison kirjeisiin.	Prince on ensimmäinen transvestiittien oman äänen esiintuoja, jolla on erittäin vankka sija transvestisuustutkimuksessa. Siihen saakka transvestisuutta käsittelevä tutkimus on keskittynyt psykiatrien käsiin..
Bentler, Peter M. & Prince, Virginia Charles 1969 1970	Personality Characteristics of Male Transvestites: III. (Journal of Abnormal Psychology, 74, 140–143.) Psychiatric Symptomatology in Transvestites. (Journal of Clinical Psychology, 26, 434–435.)	Aineisto kerättiin postitse 180 transvestiitilta ja 76 kontrolliryhmäläiseltä.	
Bentler, Peter M. & Prince, Virginia Charles & Sherman, R. W. 1970	Personality Characteristics of Male Transvestites. (Journal of Clinical Psychology, 26, 287–291.)	Tutkimuskohteena oli 25 transvestiittia, jotka eivät käyneet psykoterapiassa.	
Prince, Virginia Charles & Bentler, Peter M. 1972	Survey of 504 Cases of Transvestism. (Psychological reports, 31, 903–17.)	Tutkimus pohjautuu 504 transvestiitilta 1962-1972 kerättyyn aineistoon.	Transvestisuuden tunnistamista, itseymmärtämistä ja selittämistä tarkastellaan self-teoriasta käsin. Transvestiittien ei katsota useimpien persoonallisuusmuuttujien suhteen juuri eroavan ei-transvestiiteista. Transvestiittien elämä näyttyy yleisesti ottaen hyvässä järjestyksessä olevana, vaikkakin jonkin verran ahdistusta ilmenee.
Stoller, Robert J. 1968 1985	Sex and Gender: The Development of Masculinity and Femininity. (London, Karnac.) Presentations of gender. New Haven, Yale University Press.	Tutkimukset perustuvat yksittäisiin tai suorastaan yksiin otoksiin.	Varhainen suuri äidin ja lapsen suhteen vaikeuksiin sijoittuva trauma häiritsee transvestiitin miehisyyden tunnon esiinnousua ja miehisen gender-identiteetin ylläpitoa. Ristiinpukeutuminen käsitetään seksuaaliseksi acting outiksi, joka liittyy defensiiviseen taisteluun yrityksessä päästä uhatun maskuliinisuuden nöyrytyksestä yli. Isän vaikutus transvestisuuden motivoimisessa liittyy etäisen isän lapsi kaipaukseen voida saavuttaa tai uudelleensaavuttaa läheisyys tähän osittain kadotettuun merkittävään toiseen.
Buckner, H. Taylor 1970	The Transvestite Career Path. (Psychiatry, 33, 381–189.)		Teoria transvestisuudesta pohjaa ankaran sukupuoliroolisosialisaation aiheuttamaan intensiivisiin gender-kateuden tunteisiin. Identifioitumalla naisen sukupuolirooliin nuori transvestiitti puolustaa itseään tosiasiallista naisten taholta torjutuksi tulemisen uhkaa ja siitä seuraavaa itsekunnioituksen menetystä vastaan.
Buhrich, Neil & McConaghy, Neil	Three Clinically Discrete Categories of Fetishistic Transvestism. (Archives of Sexual Behavior,	Suurin osa tutkimuskohteina olleista transvestiiteista ei ollut hakeutunut	Tutkimukset ovat systemaattisesti monien vuosien ajan tarkasti määritellyn ryhmän parissa toteutettuja seurantatutkimuksia ja sikäli varsin ainutlaatuisia.

1970	8, 151–157.)	mielenterveyspalveluihin.
	Transvestic Fiction.	
1976	(Journal of Nervous and Mental Disease, 163, 420–427.)	
1977	Clinical Comparison of Transvestism and Transsexualism: An overview.	
	(Australian and New Zeland Journal of Psychiatry, 11, 83–86.)	
1977	The Clinical Syndromes of Femmiphilic Transvestism.	
	(Archieves of Sexual Behavior, 6, 397–412.)	
1977	Can Fetishism Occur in Transsexuals?	
	(Archieves of Sexual Behavior, 6, 223–236.)	
1985	Preadult Feminine Behaviors of Male Transvestites.	
	(Archives of Sexual Behavior, 14, 413–418.)	
Money, John & Ehrhardt, Anke A.	Man and Woman, Boy and Girl.	
1972	(Baltimore, John Hopkins University Press.)	
Money, John	Determinants of Human Gender Identity / Role.	Pohjaa ajatukseen, että lapsen kokemus tulla kohdelluksi poikana tai tyttönä muovaa sukupuoli-identiteetin perustaa, riippumatta siitä, mikä hänen kromosomaalinen sukupuolensa on.
1977	(Teoksessa J. Money & H. Musaph (toim.) Handbook of Sexology. New York, Excerpta Medica.)	
Ovesey, Lionel & Person, Ethel	Transvestism: A Disorder of the Sense of the Self.	Transvestisuus ymmärretään selfin häiriöksi, jonka alkusyy on suurehkot ongelmat varhaisessa objektisuhteessa. Tärkeiksi nähdään Introjektiivisen projektion mekanismit ja elämän mittainen juuttuminen positiiviseksi ja ravitsevaksi koettuun äitiin.
1976	(International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy, 5, 221-235.)	Transvestiittien katsotaan olevan epäonnistuneita selfin erottamisessa muista, mikä on heikentänyt heidän kykyään liittyä tyydyttävällä tavalla muihin. Transvestiittien persoonallisuuden nähdään integroituvan pakkomielteenomaisen ja paranoidisen väliselle akselille.
Diamond, Milton	Sexual Identity and Sex Roles.	Kriittiseksi tekijäksi transvestisuuden ja transseksuaalisuuden synnyssä nähdään varhain (puolitoistavuotiaan ja 3–4-vuotiaan
	(Teoksessa V. L. Bullough (toim.): The Fronties of Sex	

1979	Research. Buffalo, Prometheus Books, 39–56.)		välillä) koettu osoitettu sukupuolirooli.
Brierley, Harry 1979	Transvestism: Illness, Perversion or Choise. (New York, Pergamon.)		Transvestisuus irrotetaan selkeästi psykologisista, biologisista ja seksuaalisista tulkintakehyksistä. Ristiinpukeutumista tarkastellaan roolihelpotuksena ja pakona miehenä olemisen paineista. Transvestisuuden nähdään juontavan juurensa mielihyvystä naisen ja miehen roolien välillä vuorottelemisessa. Transvestisuus on laaja ja kauas ulottuva prosessi, jonka tärkeimmät vaiheet liittyvät naisen gender-identiteetin osa-aikaiseen kokemiseen.
Gosselin, C. & Wilson, G. 1980	Sexual Variations. (New York, Simon and Shuster.)	Transvestisuus-osuus perustuu kyselykaavakkeen avulla kerättyyn aineistoon 269 brittiläiseltä transvestiittitoiminnassa mukana olevalta.	Tutkimuksessa etsitään syvempää näkemystä useiden seksuaalisuuden muunnelmien fantasiaskripteistä.
Croughan, J. L. & Saghir, M. & Cohen, R. & Robins, E. 1981	A Comparison of Treated and Untreated Male Cross-dressers. (Archives of Sexual Behavior, 10, 515–528.)	Tutkimus perustuu 70 transvestiittiyhteisön jäsenelle tehtyyn haastatteluluun.	Seksuaalisuutta ja transvestisuutta ei kiedota erottamattomasti toisiinsa. Ristiinpukeutumisen ja muiden ei-seksuaalisten diagnoosien välillä ei nähdä ilmeistä yhteyttä. Korostetaan sitä, että elämänsä myötä transvestiittien pukeutumiskäyttäytymisessä ja motiiveissa tapahtuu merkittäviä muutoksia. Transvestisuuden ja pakko-oireisen persoonallisuustyyppin välisestä yhteydestä ei löydetä todisteita.
Talamini, John T. 1982	Boys Will Be Girls. (Washington DC, University Press of America.)	Perustuu 50 transvestiittille ja heidän puolisoilleen tehtyihin haastatteluihin.	Tulkinnan perustana sosiologinen orientaatio, josta käsin transvestisuus nähdään sosiaalisesta normista poikkeamisen ilmaisuna. Vaikka transvestiittien elämäntapaan sisältyy jotain tabukäyttäytymistä, kyseessä ei nähdä olevan sairaus, jonka syntyyn olisivat vaikuttaneet psyykkiset tekijät. Asetutaan vastustamaan monien aiempien tutkimusten lähtökohtana ollutta transvestisuuden melko totaalista selittämistä seksuaalisella heräämisellä.

Bradley, Susan J. 1985	Gender Disorders in Childhood. (Teoksessa Betty W. Steiner (toim.): Gender dysphoria. New York, Plenum Press, 175–188.)	Bradleyn tutkimus perustuu hänen työkokemuksensa lasten ja nuorten gender-identiteettiklinikalla.	Bradleyn käsitys on, että transvestiitit ovat huomattavan usein äitiensä avoimesti hylkäämiä. Bradleyn mukaan äitiin liittyvien vaatteiden käyttö toimii fantasioituna suojana äidin menettämisen pelkoa vastaan.
Docter, Richard 1988	Transvestites and Transsexuals. Toward a Theory of Cross-gender Behavior. (New York & London, Plenum Press.)	Perustuu vuosien 1980 ja 1985 välillä 110 transvestiitilta kirjeitse kerättyyn tutkimus- ja testimateriaaliin. Lisäksi r käytettiin 35 puolisolta kerättyä aineistoa.	Nojaututaan pitkälti self-teoriaan selfin rakenteen hierarkisuutta korostaen. Transvestiittien nuoruuden fetisistisyys selittyy parhaiten n alkavaan nuoruusikään liittyvillä tekijöillä pikemminkin kuin varhaisimmilla lapsuuskokemuksilla. Transvestiiteilla katsotaan olevan yleensä hyvät ensimmäisten vuosien kehitykselliset lähtökohdat. Transvestisuus konseptualisoidaan selfin häiriönä ennemminkin kuin seksuaalisena skriptinä tai pelkästään kompleksisena fetisistisenä käyttäytymisenä. Määräävä tekijä transvestisuudessa cross-gender-identiteetin hallinta self-systeemin avulla (tai toisissa tapauksissa sen muuntuminen transgenderiydeksi tai sekundaariksi transseksuaalisuudeksi).
Coleman, Vernon 1996	Men in Dresses. A Study of Transvestism / Crossdressing. (Barnstable, European Medical Journal.)	Pohjautuu 414 transvestiitin täyttämään kyselykaavakkeeseen sekä yli 600 transvestiitin essee-tyyppiseen kirjoitukseen.	Teos on aineistoltaan laaja, mutta tieteelliseen keskusteluun heikosti kytketty.
Larsson, Sam 1997	Det andra jaget vid manlig transvestism. Ett jagteoretiskt och kognitionspsykologiskt perspektiv. (Acta Universitatis Upsalensis.)	Tutkimuksen pääaineistona on FPE-Sverigen kautta tavoitettujen 13 transvestiitin syvähaastattelut	Transvestisuuden ymmärtämisen taustateorianä käytetään minä-teoriaa. Transvestiiteilla katsotaan suurimmaksi osaksi olevan hyvin järjestynyt psykososiaalinen tilanne. Transvestisuutta motivoivat tärkeimmät tekijät ovat tarve ilmaista itsen kokonaisuutta, roolihelpotus, rentoutuminen ja hyvän olon tunne.
Toivonen, Eeva-Kaisa 1997	Transihmisten arki. (Teoksessa Jukka Lehtonen & Jussi Nissinen & Maria Socada (toim.): Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Helsinki, Edita, 77–89.)	Artikkeli pohjautuu työkokemukseen Seta ry:n Transtuki-pisteen sosiaalityöntekijänä.	Artikkelissa käsitellään transvestiittien ja transseksuaalien elämää arjen näkökulmasta. Transvestiitteja käsittelevässä artikkelin osassa painopiste on sosiaalisissa verkostoissa ja tuen tarpeissa.
Sipilä, Petri 1998	Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka. (Tampere, Gaudeamus.)		Sukupuolta käsitellään moraalifilosofian näkökulmasta. ymmärretään valinnaksi, jota motivoi manifesti vallitsevia sukupuolirooleja vastaan.
Kerosuo, Maya	Explanations for Cross Dressing in Male Transves-	Tutkimukseen osallistui 37 transvestiit-	Teoreettinen lähtökohta on sosiaalikonstruktivistinen. Sen mukaan sukupuoli-identiteetti, naiseus ja mieheys

1998	tites and Transgenderists. (Psykologian pro-gradu - tutkielma. Åbo Akademi.)	tia ja 18 ”transgenderistiä”. Tutkimus toteutettiin postitalla kyselylomake transvestiittijärjestön jäsenille ja jakamalla sitä Seta ry:n kautta.	nähdään historiallisen ja kulttuurisen prosessin tuotoksina. Transvestisuuden tärkeimmät motiivit ovat tunteiden ilmaiseminen, roolihelpotus ja identiteettinäkökulmat.
Wickman, Jan 2001	Transgender Politics. The Construction and Deconstruction of Binary Gender in the Finnish Transgender Community. (Turku, Åbo Akademi University Press.)		Väitös käsittelee suomalaisten transyhteisöjen kehitysvaiheita. Osana tutkimusta analysoidaan transvestiittijärjestö Dreamwear Club ry:n jäsenjulkaisujen diskurssien muutosta ensimmäisistä 1990-luvun alun jäsentiedotteista vuosituhannen vaihteen jäsenlehtiin.
Huuska, Maarit 2002	Transihmiset – sukupuoleltaan moninaiset työelämässä. (Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.): Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä. STAKES, Raportteja 269, 31–40.)	Artikkeli pohjautuu työkokemukseen sosiaalityöntekijänä Transtukipisteellä ”sukupuoleltaan moninaisten parissa”.	
Leinonen, Eeva-Kaisa 2003	Elämä transvestiittina - osaaikatytön ulostuloprosessi. (Sosiaalipolitiikan pro-gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto.)	Aineisto koostuu seitsemän transvestiittiksi itsensä määrittävän miehen kohdennetuista teema-haastatteluista.	Transvestisuuden ymmärretään saavan merkityksensä suhteessa ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Ulostulotarinoiden myötä aineistosta nousee idea transvestisuudesta kuviona sosiaalisen todellisuuden muodostamaa pohjaa vasten. Transvestisuus ei näytä motivoituvan seksuaalisilla tekijöillä, vaan ristiinpukeutumisen kautta koettu mielihyvää kuvautuu luonteeltaan varsin kokonaisvaltaisena. Transvestisuus näyttäytyy ihmisen persoonallisten piirteiden rikkaana ja monisärmäisenä kokonaisuutena, joka on läsnä joskus voimakkaampana ja joskus laimeampana. Yksilöllisyys korostuu: jokaisen transvestiitin prosessi ja kokemukset ovat omanlaisensa.